

Izvestja

muzejskega društva za Kranjsko.

Izdal društveni odbor.

Drugi letnik.

V Ljubljani 1892.

Založilo muzejsko društvo za Kranjsko.

030007745

Kazalo.

	Stran
Zgodovinski pobirki iz loškega okraja, sp. dr. Fr. Kos	1
Drobtinice iz furlanskih arhivov, nabral Ant. Koblar	30
K zgodovini novomeški v 18. veku, sp. Jos. Apih	93
Kopitar in Ranke, sp. Anton Kaspret	105
Pasijonske igre na Kranjskem, sp. Ant. Koblar	110
Sv. Križ vipavski, sp. S. Rutar	126
Mali zapiski:	
Odkod pride ime Vöklo (Hülben)? Sp. A. Koblar	151
O zidanju cerngróbske cerkve, sp. A. Koblar	152
Kraški podložniki rožáškega samostana l. 1060, sp. M. Sila	156
Donesek slovenski slovstveni zgodovini 18. veka, sp. I. Vrlovnik	157

Zgodovinski pobirki iz loškega okraja.

Spisal dr. Fr. Kos.

Že v prvem zvezku «Izvestij muzejskega društva za Kranjsko» je spisal A. Koblar sestavek, ki se nanaša na zgodovino Škofje Loke in njenega okraja. Pisatelj je hotel s tem spisom posebno dokazati, kje so se nahajale razne vasi, katere so omenjene v urbarju loškega gospostva iz leta 1291. Kar se tiče pričujočega spisa, nastal je na podlagi zgodovinskih dokumentov, katere sem dobil pred nekaterimi leti v svojo last. Ker so dotični akti iz 16., 17. in 18. stoletja, imel sem tudi jaz, ko sem sestavljal ta spis, samo to dobo pred očmi ter se nisem oziral na prejšnja stoletja. A. Koblar se je v svojem lanskem sestavku bavil najbolj z imeni raznih krajev; v mojem spisu naj pridejo na vrsto imena imenitnejših oseb, katere so živele po loškem gospostvu v rečenih stoletjih. Lahko se spozna, da niso popolni tu navedeni imeniki; a bolje je nekaj, kakor pa nič.

I. Uradniki.

Najvažnejša oseba po vsem gospostvu je bil oskrbnik (Pfleger, Verwalter, Pflegsverwalter). Njegova naloga je bila dvojna. Prvič je bil upravitelj gospostva in kot tak je moral skrbeti, da so podložniki plačevali razne davščine in izvrševali mnogovrstne služnosti. O dohodkih in stroških je moral vsako leto dati svojemu škofu natančen račun. Tudi je bila njegova dolžnost, da mu je vestno poročal o raznih, dostikrat ne posebno važnih zadevah, katere so bile z gospostvom v katerikoli zvezi. Ker so morali nekateri podložniki

dajati žito namesto denarja, imelo je loško gospostvo včasih precej veliko zalogo pšenice, rži, ovsa itd. v svoji žitnici ali kašči.¹ V 16. stoletju je bil oskrbnik večkrat ob enem tudi predstojnik žitnici ali žitničar (Castenprobst, Castner). Pozneje so pa bili nastavljeni posebni uradniki, ki so pobirali žito, spravljali je v žitnico in potem zopet prodajali podložnikom.

Oskrbnik loškega gospostva pa ni bil samo upravitelj, temuč tudi sodnik. Do njega so se obračali podložniki, da jim je v prvi inštanci razsojeval njih prepire. Le loški meščanje so imeli svoje posebno sodišče, kateremu je navadno predsedoval njih mestni sodnik. Sodišče druge inštanice je bilo v 17. in 18. stoletju pri deželnem glavarstvu v Ljubljani. Tu so se pritoževali loški podložniki zoper rzsodbe svojih oskrbnikov.

Sodnijsko zaslišanje je bilo redno ali pa izvenredno. Oskrbnik, ali pa njegov namestnik, je vodil obravnavo. Njemu na strani je bilo več prisednikov (Assessores, Beisitzer), včasih dva, včasih trije, včasih tudi štirje, med katerimi prav dostikrat nahajamo imena loških mestnih sodnikov, veljavnejših meščanov, žitničarjev in okoliških županov. Kadar je bil oskrbnik zadržan, da bi bil vodil sam sodnijske obravnave, nadomestoval ga je protipisar ali pa žitničar.²

Do leta 1638. so se zvali predstojniki loškega gospostva oskrbniki, od takrat naprej pa navadno glavarji (Hauptmann). V drugi polovici 18. stoletja so se imenovali možje, ki so bili na čelu loškemu gospostvu, glavarji, ali pa tudi administratorji.

¹ Še dandanes se zove v Loki «kašča» neko poslopje, kjer se je shranjevalo žito, katero so dajali podložniki.

² Tako najdemo, da je dne 4. septembra leta 1710. sodil loške podložnike takratni protipisar Ivan Jakob pl. Kossen; prisedniki so pa bili mestni sodnik Marks Anton Homan ter mestna svetovalca Pavel Uppar in Matija Čere. Dne 30. avgusta leta 1649. je vodil sodnijske obravnave v loškem gradu takratni žitničar Sigmund Füllerpfeil, prisednika sta pa bila Jurij Früeperger in Jakob Planina, brž ko ne oba loška meščana.

Znano je, da je prišla Škofja Loka v začetku tega stoletja popolnoma pod avstrijsko oblast. Ni mi treba poudarjati, da se je takrat predrugačila marsikatera stara naprava.

Tukaj naj sledé imena znanih loških oskrbnikov, oziroma glavarjev, ki so nadzorovali gospostvo v 16., 17. in 18. stoletju.

Jurij Sigersdorffer, žitničar, 1502. (Prej ko ne je bil tudi oskrbnik.)

Pavel Rasp, oskrbnik, 1510—1522.¹

Boltežar Siegesdorfer, oskrbnik in žitničar, 1527—1529. Leta 1515. je bil samo žitničar loškega gospostva.

Anton baron Thurn, oskrbnik, 1537—1550. Nekateri viri ga imenujejo tudi glavarja ali pa imetnika (Inhaber) loškega gospostva. V istem času (1537—1550) je imel službo žitničarja Lenart pl. Siegesdorfer zu Grosswinkhlern.

Lenart pl. Siegesdorfer zu Grosswinkhlern, oskrbnik in žitničar, 1553—1570.

Filip pl. Sigessdorff zu Grosswinkhlern und Schrotten-thurn, oskrbnik in več let tudi žitničar, 1572—1584.

Ivan Krištof Herwart zue Hohenburg, stolni školastik, kustos, knezofreisinški svetovalec in doktor obeh prav, oskrbnik, 1587—1590.

Gabrijel Kupferschin, oskrbnik, 1592—1595.

Jakob Schreiber, oskrbnik, 1595—1600.

(V tem času, ko sta oskrbovala loško gospostvo Kupferschin in Schreiber (1591—1597), bil je, kakor je razvidno iz nekaterih virov, imetnik loškega gospostva Ruprecht Eggenperger baron zu Ernhausen. Nekoliko časa je bil Josip Oberhueber njegov oskrbnik v Škofji Loki.)

¹ Izmed mnogih letnic, katere sem dobil v zgodovinskih virih, hočem navesti tu, kakor tudi pri naslednjih imenih, vsakikrat prvo in zadnjo. Ako je tedaj zapisano, da je bil Pavel Rasp oskrbnik od 1510—1522, je gotovo, da je ves ta čas oskrboval loško gospostvo. Vendar je tudi mogoče, da je bil oskrbnik že pred letom 1510. in prav tako tudi še po letu 1522. Ravno to velja za letnice, katere so navedene pri drugih imenih. Le na nekaterih mestih se precej lahko razvidi, da pomenjajo letnice v resnici začetek in konec službovanja dotičnega moža.

Andrej Albreht pl. Seidlshoffen, oskrbnik, 1601—1604.
Dne 27. novembra leta 1604. je bil že mrtev.

Peter Krištof Slabatio, doktor, knezofreisinški svetovalec in kancelar, oskrbnik, 1604.

Jakob Fankel, oskrbnik, 1604—1621.

Ivan Jurij Puecher zum Wolkhersaich und Thann, kanonik, knezofreisinški svetovalec in «summus custos» freisinške škofije. On ni bil oskrbnik, temuč komisar, katerega je poslal freisinški škof na zemljo loškega gospostva, kjer se je mudil leta 1622. in 1623.

Korbinijan Füernpfeil. Bil je le protipisar, a knezofreisinški komisar ga je postavil začasno za oskrbnika, 1624—1627.

Ivan Friderik Morhardt pl. Offenwang zum Römekh, knezofreisinški svetovalec, katerega je njegov škof poslal leta 1627. kot svojega komisarja v Škofjo Loko.

Ivan Jakob pl. Wangneröckh auf Gerstorff und Buechrain, knezofreisinški svetovalec in najvišji maršal. Bil je oskrbnik loškega gospostva od leta 1628. Leta 1638. je postal glavar loškega gospostva in mesta. Ko je bil leta 1645. poklican v Freising, postal je njegov namestnik takratni protipisar, Korbinijan Füernpfeil pl. Pfeilhaimb, ki je kot oskrbnik (Verwalter) ali kot podoskrbnik (Viceverwalter), ali pa tudi kot podglavar (Vicehauptmann) vodil upravo loškega gospostva do leta 1650. V tem letu se je povrnil glavar Wangneröckh iz Freisinga v Loko ter je tu iznova nastopil staro službo, katero je opravljal do leta 1659.

Franc Matija pl. Lampfrizhaimb zu Pürtha auf Stärzell, loški glavar, 1659—1684.

Ivan Krištof Mändl baron Dittenhouen, Herr auf Tandern, glavar, 1685—1704.

Josip Anton Evzebij von der Halden zu Neidberg, baron auf Authenriedt, Herr zu Aeichouen und Oxenbrunn, komornik in knezofreisinški pravi tajni svetovalec, glavar loškega gospostva in mesta, 1704—1713.

Anton Egkher, baron Käpfig und Liechtenegkh, Herr auf Kalling, glavar, 1713—1727.

Josip Anton Rudolf von der Halden zu Neitperg, baron auf Autenrrüedt, Herr zu Oxenbrun und Anhoffen, glavar, 1727—1745.

Maksimilijan Anton baron Paumgarten auf Deutenhoffen und Mosbach. V zgodovinskih virih je včasih imenovan kot glavar, včasih kot administrator loškega gospostva in mesta, 1755—1774.

Josip Adeodat baron Paumgarten auf Deutenkoven und Mospach, knezofreisinški zapriseženi administracijski pristav loškega gospostva in mesta, 1774.

Ivan Nepomuk grof Edling, glavar (ali pa tudi administrator) loškega gospostva in mesta, 1774—1782.

Leopold baron Paumgarten, glavar (ali pa tudi administrator) loškega gospostva in mesta, 1784—1793.

Za glavarjem, oziroma za oskrbnikom, je bil najimenitnejši uradnik na zemlji loškega gospostva **sodnijski in protipisar** (Gerichts- und Gegenschreiber). Prav dostikrat je ta, bodisi kot sodnik ali pa kot upravitelj loškega gospostva, nadomestoval svojega glavarja. To se je posebno godilo takrat, ko ni bilo v Loki glavarja (oziroma oskrbnika). N. pr. ako je prejšnji glavar umrl in njegov naslednik še ni bil imenovan; ako je bil glavar poklican v Freising, ali pa kam drugam, in ga tedaj ni bilo doma. — Protipisarjeva služba se nikakor ne sme primerjati službi kakega diurnista sedanjega časa. Deloma se je naloga takratnih protipisarjev strinjala z nalogo, katero imajo dandanes okrajni tajniki. Da je bila protipisarjeva služba važna, kažejo nam slučajji, da je dobil ta ali drugi protipisar plemstvo vsled vestnega izvrševanja svojih dolžnostij ali pa, da je postal knezofreisinški svetovalec. Da je bil loški protipisar veljavnejša oseba, kakor žitničar, smeli bi sklepati iz tega, ker je protipisar nadomestoval glavarja, kadar tega ni bilo doma, ne pa žitničar. Protipisarji so prav dostikrat vodili sodnijska preiskavanja, žitničarji le redkokrat. Tudi bi se lahko navedlo, da je bil Jeremija Grundtler najprej več let žitničar in še le potem je postal protipisar.

Znani so mi naslednji sodnijski in protipisarji iz 16., 17. in 18. stoletja:

Ivan Ständtler, 1578, 1579. — Andrej Novak, 1589—1595. Meseca marcija leta 1597. ga že ni bilo več v službi. — Matija Treiber, 1598—1602. — Dionizij Schreiber, 1607—1613. — Korbinijan Füernpfeil pl. Pfeilhaimb, 1618—1651. Povedali smo že, da je začasno vodil ta Füernpfeil oskrbnitvo loškega gospostva od leta 1624. pa do leta 1627. Tudi je bil od leta 1645. pa do leta 1650., ko se je mudil takratni loški glavar v Freisingu, Füernpfeil njegov namestnik, ki je kot oskrbnik ali pa tudi kot podglavar vodil upravo loškega gospostva. — Jeremija Grundtler, 1649—1667. Prej je bil več let žitničar loškega gospostva. V letih 1665. in 1666. je bil podglavar. Morebiti je takrat postal plemenitaš, ker zval se je v zadnjih letih svojega življenja Jeremija pl. Grundlern zum Grienperg. — Ivan Grundler, 1670. — Gabrijel Ständtler, 1674—1694. — Ivan Jakob Kos, 1700—1732. Kakor Korbinijan Füernpfeil in Jeremija Grundtler, bil in zval se je tudi Ivan Jakob Kos večkrat oskrbnik ali pa tudi podglavar loškega gospostva in mesta. Prav pogostoma je vodil namesto glavarja sodnijske obravnave. Mnogo let je bil blagajnik bratovščine sv. Rešnjega Telesa v Loki. Vsled svojih zaslug je postal najbrže leta 1710. svetovalec freisinškega škofa ter dobil tudi plemstvo. Kot plemenitaš se je zval pl. Kossen. Podpiral je rad cerkvene naprave. Leta 1733. je bil že mrtev. — Josip Ignacij Zorè, 1767. — Ignacij Anton Prenner (Perner?), 1776—1785.

Kar se tiče žitničarjev ali predstojnikov loške žitnice (Castner, Castenprobst, Castenverwalter), bilo je že povedano, kako nalogo so imeli. Tudi je bilo že rečeno, da so včasih kot sodniki, včasih kot sodnijski prisedniki (Assessores) pomagali izvrševati pravne zakone.

Tu so navedena imena tistih žitničarjev, katera so mi znana:

Jurij Sigesdorffer, 1502. — Boltežar Siegesdorfer, 1515—1529. Ako ne ves ta čas, bil je vsaj od leta 1527. pa do leta 1529. tudi oskrbnik loškega gospostva. — Lenart pl. Siegesdorfer zu Grosswinkhlern, 1537 do 1570. Ako ne dalj časa, bil je vsaj od leta 1553. pa do leta 1570. tudi oskrbnik. — Filip pl. Sigessdorff zu Grosswinkhlern und Schrottenthurn, 1572—1580 (?). — Ob jednom je bil v tem času tudi oskrbnik. — Matija Benkovič, 1581, 1582. — Gašper Arnol, 1584. — Jakob Schreiber, 1592. — Jeremija Grundtler, 1638—1646. — Sigismund Füernpfeil pl. Pfeilhaimb, 1649—1657. Bil je brat takratnega loškega protipisarja, Korbinijana Füernpfeila. — Tomaž Hoffinger, 1659—1667. — Jurij Bogataj, 1665. — Boštijan Doleneč, 1674—1695. — Ivan Jakob Pavlin, 1701—1717. — Ivan Josip Zewall, 1732 do 1734. — Franc Anton Pogačnik, 1756—1767. — Jakob Ignacij Zewall, 1778.

Kar se tiče drugih uradnikov loškega gospostva, omenim naj tu **graščinskega solicatorja**, ki je imel redno letno plačo. Od leta 1638. pa do 1646., ako ne dalj časa, bil je za solicatorja neki Mihael Novak.

Kakor dandanes, pravdali so se že v prejšnjih stoletjih kaj radi loški podložniki. Pogostoma so jih pred sodnikom zastopali **odvetniki**, o katerih ne morem povedati, so li stalno bivali v Loki ali ne. Tu naj sledé imena nekaterih odvetnikov, ki so svoje klijente zagovarjali pri sodišču loškega gospostva.

Martin Scharpf, 1637. — Ivan Sorčan, 1649. — Danijel Žagar, 1649. — Gregor Pišek, 1659. — Gašper Nussdorfer, 1659, 1666. — Ivan Matija Bogataj, 1691 do 1707. — Matija Nussdorfer, 1691—1707. — Jurij Malič, 1724.

II. Meščanje.

Na čelu loške mestne uprave je bil **mestni sodnik**. Njemu na strani ste bili dve **svetovalstvi**, notranje in zunanje. Mestni sodnik je vodil tudi sodnijske obravnave ter razsojeval razne prepire loških meščanov. Ako je bil zadržan, da bi izvrševal sodnijsko oblast, prevzel je to nalogo kak drug meščan, katerega so zvali **sodnijskega oskrbnika** (Gerichtsverwalter). Leta 1594. je bil Vrban Skrbin mestni sodnik, sodnijski oskrbnik pa Osvald Kos. Leta 1647. je bil mestni sodnik Sigmund Füernpfeil, sodnijski oskrbnik pa Jurij Haberl. Leta 1624. je bil sodnijski oskrbnik Andrej Kos.

Kakor je imel loški glavar ali pa njegov namestnik, ko je sodil loške podložnike, na svoji strani po več prisednikov, tako je bilo tudi okoli mestnega sodnika ali pa sodnijskega oskrbnika, kadar je bilo treba izvrševati sodnijsko oblast, zbranih več meščanov, ki so bili navadno člani notranjega svetovalstva. Dne 30. junija leta 1592. je predsedoval pri mestnem sodišču sodnijski oskrbnik in loški meščan Lovro Semen; prisedniki so pa bili Vrban Skrbin, Andrej Lavtar, Lenart Feichtinger in Vrban Mrcina, vsi loški meščanje in člani notranjega svetovalstva.

Mestnega sodnika je izvolilo svetovalstvo in potem ga je potrdil glavar loškega gospostva in mesta. Znani so mi naslednji mestni sodniki:

Matevž Reisser, 1529. — Jurij Feichtinger, 1561. — Ivan Kos, 1579, 1582, 1583. — Andrej Papler, 1588. — Ivan Smolè, 1590. — Jeler Feichtinger, 1592, 8. marca 1594. — Vrban Skrbin, 8. julija 1594, 1596. — Andrej Haberl, 1601, 1603. — Jernej Benkovič, 1618. — Ivan Papler, 1634, 1638. — Jurij Früperger, 1639—1641. — Jurij Haberl, 1643. — Jurij Früperger, 1646. — Sigmund Füernpfeil, 1647. — Jurij Früperger, 1647, 1648. — Jurij Haberl, 1649. — Ivan Križaj, 1651. — Jurij Früperger, 1655—1657. — Ivan Skrbin, 1659. — Ivan Križaj, 1661, 1662. — Ivan Ständtler, 1665. — Gabrijel Ständtler, 1669, 1672. — Ivan Križaj, 1673, 1674. — J. Žagar,

1681. — Marks Oblak, 1685. — Pavel Uppar, 1686, 1691. — Matija Čere, 1693, 1694. — Pavel Uppar, 1695, 1696. — Matija Čere, 1700. — Marks Anton Homan, 1703 do 4. marca 1705. — Pavel Uppar, 24. aprila 1705. — Marks Anton Homan, 1706—1710. — Ivan Gašparin, 1711, 1712. — Lovre Feichtinger, 1724, 1731. — Jakob Jugovec, 1762. — Radovič, 1768.

Precej važna oseba v mestnem zboru je bil **mestni pisar** (Stadtschreiber). On je bil mož, ki je sestavljal in spisoval razna pisma v imenu mestnega sodnika. Morebiti ga najbolje opišemo, ako ga primerjamo sedanjim mestnim tajnikom.

Navesti mi je mogoče naslednje mestne pisarje:

Jernej Schreiber, 1592—1601. — Ivan Kos, 1649, 1656. — Matija Bogataj, 1672. — Ivan Gašparin, 1705. Mogoče je, da je bil ravno ta pisar leta 1711. in 1712. mestni sodnik. — Zapf, 1729, 1730.

Kakor po drugih mestih, bili so tudi v Škofji Loki **meščanje** razdeljeni v cehe ali zadruge. Pečali so se s trgovino, obrtnijo in rokodelstvom. Nekateri so imeli tudi kmetije. V naslednjem imeniku je po abecednem redu naštetih mnogo imen loških meščanov, ki so živeli v pretečenih treh stoletjih. Pri nekaterih imenih je navedeno, s kom se je pečal ta ali drugi meščan. Iz imenika je razvidno, da je živelo v mestu več trgovcev, mesarjev, pekov, tkalcev, barvarjev, usnjarjev, kovačev in krojačev. Dalje nahajamo med meščani zlatarje, slikarje, mizarje, črevljarje, strojarje, lončarje, ključavničarje in medarje. Iz leta 1596. nam je znano ime takratnega mestnega padarja.

V narodnem oziru bi se lahko trdilo, da je bilo med meščane sprejetih mnogo tujcev, ki so brž ko ne prišli iz Freisinga in drugih nemških krajev. To nam dokazuje precej veliko število nemških priimkov v imeniku, kakor Freysleben, Früperger, Füernpfeil, Reisser, Ständtler, Weithauer itd. Ako primerjamo imena sedanjih loških meščanov z imeni tistih, ki

so živeli v pretečenih stoletjih, moramo priznati, da je mnogo starih loških rodovin izmrlo ali pa se preselilo v druge kraje.

Tu naj sledé imena meni znanih loških meščanov:

Arnol Gašper, 1595, 1597. — Benkovič Matija, 1600. — Benkovič Jernej, 1601, 1618. Leta 1618. je bil mestni sodnik. — Bogataj Franc, trgovec, 1703. — Bregant Peter, 1583. — Cegnar Jurij, 1611. V tem letu je bil mestni svetovalec. — Čarman Jurij, pred letom 1630. — Čere Jakob, 1649, 1651. Leta 1649. je bil mestni svetovalec. — Čere Matija, trgovec, 1693, 1710. Več let (1693, 1694 in 1700) je bil mestni sodnik, leta 1710. pa mestni svetovalec. — Črnè Jakob, medár, 1729, 1731. — Dovjak Lovro, krojač, 1707. — Dremota Anton, 1766. V tem letu je bil mestni svetovalec. — Eržen Blaž, lončar, 1640, 1641. — Feichtinger Jurij, 1561. Takrat je bil mestni sodnik. — Feichtinger Anton, 1583. — Feichtinger Lenart, 1592. — Feichtinger Jeler, 1592, 1598. Leta 1592. in 1594. je bil mestni sodnik, leta 1598. pa mestni svetovalec. — Feichtinger Lovro, 1724, 1731. V obeh letih je bil mestni sodnik. — Formacher Gregor, 1590, 1596. — Freysleben Ludovik, 1529. V tem letu je bil mestni svetovalec. — Friedl Jurij, 1525, 1529. Leta 1529. je bil mestni svetovalec. — Früperger Jakob, zlatar, 1596, 1634. — Früperger Jurij, 1639, 1657. Med letom 1639. in 1657. je bil vsaj devet let, ako ne več, mestni sodnik, leta 1643. je bil mestni svetovalec. — Füernpfeil Sigmund, 1647. Takrat je bil mestni sodnik. — Gaber Jakob, trgovec, 1703. — Gašparin Ivan, 1711, 1712. V teh dveh letih je bil mestni sodnik. — Grgolè Matevž, 1766. V tem letu je bil mestni svetovalec. — Gruden Gregor, 1560, 1564. — Grundtler Jeremija, žitničar, 1641. — Gure Pavel, 1529. Takrat je bil mestni svetovalec. — Haberl (Heberle) Andrej, 1596, 1603. Leta 1601. in 1603. je bil mestni sodnik. — Haberl Jurij, 1643, 1649. Leta 1643. in 1649. je bil mestni sodnik, leta 1647. pa sodnijski oskrbnik. — Herzog Jakob, 1704. — Homan Marks Anton, 1703, 1710. Od leta 1703. pa do 1710. je

bil skorej ves čas mestni sodnik. — Homan Jakob, 1711. — Jamšek Ivan, slikar, 1698, 1699. — Jenko Jakob, trgovec, 1705, 1730. — Jesenko Gregor, ključavničar, 1685. — Jugovec Tomaž, trgovec, 1710. V tem letu je bil mestni svetovalec. — Jugovec Jakob, 1762. Takrat je bil mestni sodnik. — Klemenčič Matevž, 1740. — Kolijan Marks, kovač, 1707. — Kopač Lovro, pek, 1649. — Korošec Ivan, kovač, 1632. — Kos Križe, 1529. — Kos Ulrik, 1563, 1586. — Kos Ivan, 1579, 1583. Leta 1579., 1582. in 1583. je bil mestni sodnik. — Kos Osvald, 1594. V tem letu je bil sodnijski oskrbnik. — Kos Mihael, 1596. — Kos Andrej, 1618, 1644. Leta 1624. je bil za sodnijskega oskrbnika, — Kos Ivan, 1659, 1683. — Kos Tomaž, barvar, 1693. — Koševen (Košoben) Lenart, tkalec, 1596, 1604. — Krevs Andrej, mizar, 1598, 1600. — Križaj Boštijan, 1598. — Križaj Matija, okoli 1607. — Križaj Ivan, 1651, 1674. Leta 1651., 1661., 1662., 1673. in 1674. je bil mestni sodnik. — Kunstelj Vrban, 1561. V tem letu je bil mestni svetovalec. — Kuralt Ivan, 1638. — Kuralt Jurij, pek, 1694. — Langerholz Matija, 1616. V tem letu je bil mestni svetovalec. — Lavtar Andrej, 1592, 1600. — Leeb Martin, 1584. — Leitgeb Mihael, 1583. — Lukančič Mihael, 1584. — Lukančič Gregor, 1584, 1602. — Lukančič Boštijan, trgovec, 1595, 1601. — Lušina Andrej, trgovec, 1710. — Marn Pavel, 1525. — Mrcina Justin, 1583. — Mrcina Vrban, 1592. — Mrcina Martin, usnjar, 1627. — Mrcina Jurij, 1650. — Mrcina Ivan, 1685. — Mrcina Lovro, 1703. — Mrvec Primož, pek, 1728. — Naglič Jakob, 1517, 1529. Leta 1529. je bil mestni svetovalec. — Naglič Rafael, 1560. — Novak, 1598. — Oblak Marks, 1685. Takrat je bil mestni sodnik. — Papler Lenart, 1574, 1594. — Papler Martin, 1582. — Papler Andrej, 1588. Takrat je bil mestni sodnik. — Papler Jurij, 1609. — Papler Ivan, 1634, 1638. Obe dotični leti je bil mestni sodnik. — Pečnik Gregor, tkalec, 1604. — Per Boštijan, 1591, 1596. — Pičohar Jakob, 1561, 1582.

Leta 1561. je bil mestni svetovalc. — Pičohar Lovro, 1583. — Pišek Gregor, 1651, 1657. Leta 1651. je bil mestni svetovalc. — Planina Mihael, tkalec, 1584. — Pokoren Martin, barvar, 1702. — Pokoren Gregor, krojač, 1702. — Pokoren Tomaž, krojač, 1724. — Prelubler Štefan, 1560. — Proj Peter, črevljar, 1651. — Pušar Mihael, okoli 1631. — Pušar Ivan, 1649, 1657. Leta 1649. je bil mestni svetovalc. — Radlič Tomaž, tkalec, 1584. — Radovič, 1768. Bil je takrat mestni sodnik. — Rantič Matija, 1662. — Reisser Matevž, 1529. Takrat je bil mestni sodnik. — Renger Tomaž, 1583. — Roglovič Jakob, 1569. — Rott Jakob, 1600, 1603. — Rozman Matija, trgovec, 1711. Takrat je bil mestni svetovalc. — Schabengast Ivan, 1529. V tem letu je bil mestni svetovalc. — Scharigers (Scharigey) Simon, 1704. — Schreiber Ludovik, 1609. — Seidl Matevž, 1583. — Semen Lovro, 1583, 1595. — Serovin Valentin, mestni padar, 1596. — Skrbin Urban, 1592, 1596. Leta 1594. in 1596. je bil mestni sodnik. — Skrbin Gregor, 1612. — Skrbin Ivan, 1650, 1659. Leta 1650. je bil mestni svetovalc, leta 1659. pa mestni sodnik. — Smolè Ivan, 1590. Takrat je bil mestni sodnik. — Ständtler Ivan, 1631, 1665. Leta 1657. je bil mestni svetovalc, leta 1665. pa mestni sodnik. — Ständtler Gabriel, 1669, 1672. Bil je v obeh teh letih mestni sodnik. — Stingel Anton, 1529. Takrat je bil mestni svetovalc. — Šefertnik Osvald, 1598, 1600. — Šefertnik Luka, mesar, 1712. — Šifrer Tomaž, 1611. Takrat je bil mestni svetovalc. — Šifrer Gregor, usnjar, 1627. — Šifrer Matija, 1635, 1640. — Šifrer Mihael, 1649. — Šifrer Ivan, 1651. Takrat je bil mestni svetovalc. — Šifrer Jurij, okoli leta 1710. Takrat je bil mestni svetovalc. — Škrbina, 1598. — Štular Jernej, tkalec, 1584. — Upar Pavel, 1686, 1710. Leta 1686., 1691., 1695., 1696. in 1705. je bil mestni sodnik, leta 1710. pa mestni svetovalc. — Vašič Mihael, 1582. — Viček Luka, strojar, 1731. — Vuješ Peter, 1582, 1583. — Weinzirl Jakob, 1583. — Weinzirl Nikolaj, trgovec.

1584, 1603. — Weinzirl Jurij, 1596. — Weithauer Matija, krojač, 1632. — Weniger Ludovik, 1561. Takrat je bil mestni svetovalec. — Zadrega Ivan, 1596. — Zewall Matija, mesar, 1669, 1707. — Zewall Valentin, mesar, 1703, 1706. — Zewall Jurij, mesar, 1705. — Žagar J., 1681. Bil je takrat mestni sodnik. — Žebrè Matija, mesar, 1649. — Žirovnik Gregor, pek, 1638. — Žirovnik Ivan, pek, 1649.

III. Duhovniki.

Najstarejša fara na zemlji nekdanjega loškega gospostva je bila v Stari Loki ali pri Fari. Že leta 1074. je potrdil oglejski patrijarh Sigehard freisinškemu škofu patronat čez to cerkev. Iz te fare so v teku časa odtrgali precej velike dele, iz katerih so nastale nove fare. Najprej ste bili ustanovljeni selška in poljanska fara, potem pa žirovska. V 16. stoletju nahajamo na zemlji loškega gospostva razun Dovjega štiri fare: starološko, selško, poljansko in žirovsko.

V loškem mestu še ni bilo v 16. stoletju župnikov pri sv. Jakobu, dušno pastirstvo so tu oskrbovali vikarji s svojimi kapelani. Že takrat je stal v Loki nunski samostan sv. Klare (od leta 1782. naprej samostan sv. Uršule). Leta 1710. je bil posvečen kapucinski samostan. V pretečenih treh stoletjih je živelo v Škofji Loki še mnogo drugih duhovnikov. Pri kapeli sv. Trojice so bili nastavljeni beneficijati in v loškem gradu pri kapeli sv. Ane so bili kapelanje. Pozabiti ne smemo tudi mestnih proštov, ki so stanovali v Škofji Loki.

V 17. stoletju sta nastala iz selške fare najprej železniška fara (1622.), potem pa soriški vikarijat (1656). Kar se tiče drugih krajev, po katerih se dandanes nahajajo župniki ali pa administratorji, dobili so dotični prebivalci prve duhovne pastirje še le v drugi polovici 18. stoletja, tako v Stari Oslici leta 1753., v Dražgošah 1756., v Leskovici in na Zalem Logu 1762., v Novi Oslici 1764., pri sv. Treh Kraljih, v Lučinah,

na Trati in v Zavracu 1788., v Bukovšici in v Javorjeh 1789., pri sv. Lenartu 1790. in v Ledinah 1796.

Dovje so jako zgodaj odcepili od radovljiške fare. Že leta 1362. so imeli Dovjani svojega vikarja, v pretečenih stoletjih pa svoje župnike.

Prifarski župniki: Dr. Leš Leon, korar in skolastik freisinške cerkve. Nastavljen je bil dne 16. februarja leta 1540. Radovoljno je odstopil od svoje službe pred 31. decembrom leta 1545. — Pl. Sigesdorf Ivan Lenart. Nastavljen je bil z dekretom dne 31. decembra leta 1545. — Haumann Ambrož. Nastavljen je bil dne 5. oktobra leta 1562. Prej je bil mestni vikar v Loki. Meseca aprila leta 1583. bil je še župnik v Stari Loki. — Freydenschuss Gašper, stolni prošt ljubljanski, nadduhovnik radovljiški in župnik loški, 1591, 1597. — Sittich Josip, 1602, 1620. Pred letom 1597. je bil beneficijat sv. Trojice v Škofji Loki. — Štrukelj Jernej, 1623. — Hafner Andrej, 1633, 1646. — Hafner Jurij, dr. bogoslovja, 1664, 1668. — Walther Kristof Karol, 1670. — Hudačut Andrej, A. A. L. L. et Philosophiae Mgr. Protonotarius Apostolicus, 1676, 1716. — Blaznik Andrej. Nastavljen je bil z dekretom z dne 27. avgusta 1718. Prej je bil župnik v Poljanah. Umrli je leta 1728. — Kalin Franc Leopold. Nastavljen je bil z dekretom z dne 13. novembra leta 1728. Leta 1769. je bil še v Stari Loki. — Pavlin Matevž, 1785.

Prifarski kapelanje: Jordan Lenart, 1553. — Fuzius Ivan, 1597. — Pavec Matevž, 1658. — Rotar Urban, 1705. — Rotar Lovro, 1731.

Mestni prošti v Loki: Telban Gašper, 1630. Bil je tudi beneficijat sv. Ane v loškem gradu. Leta 1632. je postal župnik selški. — Žerovnik Mihael, 1652. Leto pozneje je postal župnik v Selcih.

Mestni vikarji v Loki: Haumann Ambrož pred letom 1562. V tem letu je postal župnik v Stari Loki. — Latomus Franc, 1597. — Štrukelj Jernej, 1621. Dve leti pozneje je bil župnik v Stari Loki. — Heisich Tomaž,

1658. — Homan Ivan Jakob, 1728. — Rotar Lovro. Dne 29. julija leta 1742. je bil imenovan za žirovskega župnika.

Kapelanje pri sv. Jakobu v Loki: Skočir Ivan, 1597. Iz Loke je šel v Radovljico. — Šubec Jakob. Ta je bil naslednik Ivanu Skočirju.

Kapelanje v loškem gradu: Weynman Gašper, 1553. — Frölich Ivan, 1578.

Beneficijati kapele sv. Trojice v Loki: Sittich Josip, 1586—1597. Pozneje je postal župnik v Stari Loki. — Leybacher Jurij, 1634. — Jugovec Matevž, 1656. 1663. — Homan Matevž, 1665. — Vodnik Boštijan, 1727. Bil je takrat tudi spovednik nunskega samostana sv. Klare in pa asistent bratovščine sv. Rešnjega Telesa. — Marenek Gregor, 1756. — Lavtižar Gašper. — On je umrl pred 13. novembrom l. 1767. — Mrak Mihael, 1767.

Selški župniki in kapelanje¹: Prešeren Anton, 1517. — Wreczl Boštijan, 1582, 1583. — Namor Jernej, 1597. — Wildt Andrej, 1623. Leta 1632. je radovoljno odstopil. — Telban Gašper. Nastopil je službo dne 9. aprila leta 1632. Bil je župnik v Selcih 21 let in tri mesece (1632 do 1653). — Žerovnik Mihael. Nastopil je službo dne 6. julija leta 1653. Bil je župnik v Selcih 14 let in dva meseca (1653—1667). Prej je bil mestni prošt v Loki. Pod njim so bili naslednji kapelanje: Matija Zidar (prvi kapelan = I) 7 let. — Matija Gaber (drugi kapelan = II) 4 leta. — Ivan Plešec (I) 3 leta. — Mihael Lukančič (II) 2 leti. — Lovro Hribernik (I) 4 leta. — Falenč Matija. Nastavljen je bil dne 29. marca leta 1668. ter je potem služboval 21 let in 41 dnij (1668—1689). Pod njim so bili naslednji kapelanje: Lovro Juvančič (I) 3 leta. — Matija Zaletel (II) 2 leti. — Lovro Hribernik (I) 9 let. — Marko Semen (II) 3 leta. — Adam Demšar (I) 2 leti. — Lovro Hribernik (I) 1 leto. — Ivan Pečnik (I) 4 leta. — Josip Koffer (II) 3 leta. — Josip Koffer (I) 2 leti. — Matevž Mohorič (II) 2 leti. — Jager Ivan

¹ Dottično gradivo je večinoma iz selškega farnega arhiva.

Gašper. Nastavljen je bil dne 9. maja leta 1689. ter je bil potem za župnika v Selcih 12 let in 23 dnij (1689—1701). Pod njim so služili naslednji kapelanje: Josip Koffer (I) 1 leto. — Matevž Mohorič (II) 1 leto. — Marko Semen (I) 4 leta. — Matija Jerala (II) 3 leta. — Jakob Walko (II) 1 leto. — Marko Semen (II) 1 leto. — Jernej Urbančič (II) 2 leti. — Boštijan Vodnik (II) 1 leto. — Lovro Klobovs (I) 1 leto. — Blaznik Andrej. Nastopil je faro dne 1. junija leta 1701. ter je potem v njej služboval 14 let in 8 mesecev (1701—1716). Pod njim so bili naslednji kapelanje: Lovro Klobovs (I) 1 leto. — Gregor Hainricher (II) 2 leti. — Nikolaj Notar (I) 2 leti. — Ignacij Rupar (II) 2 leti. — Gregor Šost (I) 5 let. — Lovro Pušar (II) 1 leto. — Franc Wabl (II) 3 leta. — Bernardin Bogataj (I) 1 leto. — Jakob Homan (I) 3 leta. — Anton Marenek (II) 2 leti. — Ivan Kruh (I) 3 leta. — Jakob Hotnik (II) 4 leta. — Pušar Luka. Nastavljen je bil dne 12. februarja leta 1716. ter je potem služboval 44 let, 2 meseca in 23 dnij (1716—1760). Njegovi kapelanje so bili: Jurij Sorčan (I) 20 let (1717—1737). — Jakob Kalan (II) 16 let (1722—1738). — Martin Okoren (II) 5 let (1737—1742). — Matija Megušar (I) 4 leta (1738—1742). — Gašper Lavtižar (I) 3 mesece in 16 dnij. — Martin Okoren (I) 11 let (1742—1753). — Luka Jelenec (II). — Matevž Megušar (II) 8 let. — Peter Fröhlich (I) 10 let. — Rotar Lovro: Bil je v Selcih 16 let za župnika (1760—1776). Imel je naslednje kapelane: Luka Rant (I) 11 let. — Jurij Notar (II) 7 let. — Luka Karlin (I) 5 let. — Martin Okoren 10 let in 5 mesecev. — Vrban Blaznik 7 let in 5 mesecev. — Franc Luznar, 3 leta in 4 mesece. — Gašper pl. Branca, licencijat bogoslovja. Nastopil je službo dne 18. marca leta 1777. ter potem ostal v Selcih 8 let, 1 mesec in 6 dnij (1777—1785). Nato je postal župnik v Kamniku. Pod njim so bili naslednji kapelanje: Martin Okoren (I). — Vrban Blaznik (I) 2 leti. Ta je potem postal dne 27. novembra leta 1783. vikar v Sorici. — Anton Luznar (II) 3 leta. — Mihael Kopčavar (II) 3 leta in 5 mesecev. — Matevž Pintar (II). — Perkovičič Anton. Postal je selški župnik dne 16. oktobra leta 1785. ter je služboval

samo 2 meseca in 8 dnij. — Spangher Ivan Krstnik. Selški župnik je bil leta 1786. od 4. avgusta do 4. novembra, potem je bil odstavljen. — Lapajne Jakob. Nastopil je službo dne 31. maja leta 1787. ter je potem oskrboval faro 16 let (1787—1803). Nato se je prostovoljno odpovedal. Pod njim so služili naslednji kapelanje: Martin Okoren. — Mihael Kopčavar. — Josip Rutar, vikar. — Jakob Zihlerl, normalista. — Andrej Kočevnar, kurat. — Josip Steinmetz 1 leto in 6 mesecev. — Matevž Boštijančič 5 mesecev. — Gregor Račič 2 leti (1793 in 1794). — Filip Schwarz 1 leto (1793). — Martin Okoren 2 leti (sept. 1793 do nov. 1795). — Jakob Križaj 4 mesece (maj 1794 do sept. 1794). — Matevž Pavšek 2 leti in 6 mesecev. Potem je v Selcih umrl. — Karol Haas 6 mesecev (nov. 1795 do maja 1796). — Primož Juvan 3 leta (maj 1796 do apr. 1799). — Andrej Jeras 6 mesecev (dec. 1796 do maj 1797). — Jurij Kalan 3 leta in 7 mesecev (okt. 1798 do maja 1802) — Anton Prešeren 2 leti (maj 1800 do aprila 1802). — Ivan Kuhar 1 leto. — Josip Mahorič.

Poljanski župniki: Sigersdorfer Erhard, 1564.¹ — Ratkcheb Marks, 1577, 1579. — Ratgeb (Rakeb) Gregor, 1582, 1603. — Rozina Anton. Odstopil je radovoljno pred 29. avgustom leta 1635. — Sitar Ivan. Nastavljen je bil z dekretom z dne 29. avgusta leta 1635. — Tropina Anton, 1639. — Codelli de Langenfeldt Karol Ignacij, 1675, 1682. — Falenč Matija, 1692, 1695. Prej je bil župnik v Selcih. — Jager Ivan Gašper, 1701, 1704. Prej je bil župnik v Selcih. — Šinik Ivan Krstnik, 1705, 1715. Prej je bil župnik v Žireh. — Blaznik Andrej, 1716, 1717. Prej je bil župnik v Selcih. — Rupar Ignacij. Nastavljen je bil z dekretom z dne 27. avgusta leta 1718. — Bogataj Ivan Bernardin, pred letom 1742. Prej je bil župnik v Žireh. — Mrak Mihael. Nastavljen je bil z dekretom z dne 29. julija 1742. Prej je bil župnik v Žireh. — Notar Valentin, župnik in dekan, 1793.

¹ Catalogus cleri dioecesis Labacensis.

Poljanski kapelanje: Pirih 1676. — Klobovs Lovro, 1706.

Žirovski župniki: Motko Mihael, 1597. — Rojec Tomaž, 1661. — Šinik Ivan Krstnik, 1703. Pozneje je postal poljanski župnik. — Rupar Ignacij, pred letom 1718. Tega leta je odšel v Poljane. — Bogataj Ivan Bernardin. Nastavljen je bil dne 27. avgusta leta 1718. Pozneje je odšel v Poljane. — Mrak Mihael, 1739. Leta 1742. je prišel za župnika v Poljane. — Rotar Lovro. Nastavljen je bil dne 29. julija leta 1742. Prej je bil vikar v loškem mestu. Leta 1760. je postal selški župnik. — Rand Luka, 1770. — Prenner Martin, 1781, 1782.

Dovski župniki: Sorčan Gregor, 1640. — Cegnar Andrej, 1757.

IV. Župani, logarji, lovski mojstri in selški sodniki.

Loško gospostvo je bilo razdeljeno v županije ali občine (Supp, Amt, Officium), katerih je bilo že leta 1291. petnajst, v 16., 17. in 18. stoletju pa devetnajst. Predstojnik vsake županije je bil župan. Le redkokrat se je zgodilo, da je oskrboval jeden župan po več županih.

Župani so bili nekaki posredovalci med loškim glavarjem in podložnimi kmeti. Kadar je bilo treba plačati davke ali pa izvrševati kako roboto, naznanil je to loški glavar dotičnim županom. Ti so nato objavili glavarjev ukaz po občinskih slugah («Pieter») od hiše do hiše ondotnim prebivalcem. Župani so imeli za svoj trud nekoliko olajšav pri davkih in pa tudi nekoliko dohodkov, katere so dobivali od stanovalcev svoje županije. Ako je kak župan malomarno opravljal svoj posel, mogel ga je glavar odstraniti.

Tu hočem navesti imena znanih županov, ki so od 16. pa do konca 18. stoletja opravljali svoj posel po raznih županih loškega gospostva.

Županija Hleven Vrh: Mihael Žonta, 1563. — Lennart Trpin, 1565. — Jurij Lah, 1577—1579. — Boštijan Kalčič 1600, 1603. — Primož Petrič, 1626. — Andrej Bogataj, 1649, 1656. — Jernej Demšar, 1657, 1665, 1674. — Boštijan Bogataj, 1687, 1691—1693. Dne 30. novembra 1697. leta je bil že mrtev. — Mihael Demšar, 1703—1709. — Jernej Bogataj, 1723, 1724. — Jurij Kalan, župan hlevnovrški, žirovski in karnski, 1770—1777. Leta 1777. je umrl. — Jakob Oblak, 1777—1780.

Županija Žiri: Mihael Jančič, 1560, 1563. — Peter Naglič, 1578—1582, 1584. — Matija Rudolf, 1599. — Andrej Naglič, 1600—1604. — Martin Bogataj, 1630, 1638, 1639, 1646, 1648. — Andrej Bogataj, 1649, 1658. — Ivan Bogataj, 1659, 1665, 1666, 1674, 1679, 1684, 1690—1692. — Mihael Bogataj, 1699, 1702—1711, 1723, 1724, 1727—1729. — Jurij Kalan, 1737. — Jurij Kalan, župan žirovski, hlevnovrški in karnski, 1770—1777. — Nikolaj Groselj, 1777—1780.

Županija Oslica: Franc Tavčar, 1568, 1579, 1582, 1583. — Pankrac Tavčar, 1599—1602. — Gregor Pehemb, 1630, 1638. — Matija Peternel, 1645, 1649. — Andrej Križaj, 1659. — Matija Peternel, 1665. — Gašper Peternel, 1674. — Jurij Sedej, 1704—1709, 1723. — Josip Dolinar, 1773. — Gregor Oblak, 1774—1780.

Županija Hotavlje: Jernej Mülner, 1577, 1578, 1582, 1583. — Jurij Šubic, 1600, 1602. — Jakob Šubic, 1649. — Ivan Šubic, 1665. — Jakob Šubic, 1685—1687, 1691, 1693. — Jakob Tratnik, 1703—1710. — Josip Pagon, 1777, 1778.

Županija Poljane: Jurij Ramoveš, 1563, 1578 do 1580. — Lukan Čadež, 1582—1584. — Blaž Klobovs, 1600—1603. — Jurij Cerer, 1648—1650, 1659, 1662, 1665. — Boštijan Šubic, 1666, 1674. — Josip Tropina, 1685, 1690—1692, 1695, 1701—1703. — Ivan Mrak, 1705, 1706, 1715, 1733, 1734. — Martin Kržišnik, 1765, 1774. — Florijan Kržišnik, 1775—1780.

Županija Javorje: Nikolaj Čik, 1578, 1579. — Primož Jerončič, 1582—1584. — Ahac Kašman, 1599 do 1603. — Jurij Dolenc, 1614, 1621. — Jurij Cerer, 1630. — Andrej Dolenc, 1649, 1659. — Matija Mrak, 1683—1691, 1696. — Ivan Dolenc, 1703—1710. — Pavel Ožbè, 1768. — Ivan Možina. Dne 9. maja leta 1776. se je odpovedal. Na njegovo mesto je prišel Florijan Kržišnik, župan poljanski, ki je tedaj imel pod seboj dve županiji. — Florijan Kržišnik, 1776, 1778.

Županija Brodi: Gregor Viček, 1578, 1579. — Jakob Gregorič, 1582, 1583. — Jurij Fabijančič, 1600—1604. Vrban Vodnik, okoli 1631, 1638. — Jurij Trepal, 1652. — Jurij Homan, 1704—1709. — Valentin Šinik, 1723. — Andrej Homan, 1776, 1777, 1779, 1784.

Karunska županija: Gregor Viček, 1560, 1563, 1564. — Valentin Selanin, 1578—1583. — Mihael Brdnik, 1602. — Lenart Vodnik, 1631. — Matevž Dolinar, 1643. — Ivan Krmel, 1665. — Jurij Krmel, 1703—1709. Jernej Krmel, 1723. — Štefan Šubic, 18. dec. 1723, 1725. — Jurij Kalan, karinski, hlevnovrški in žirovski župan, 1770—1777 († 1777). — Valentin Jenko, 1777.

Županija Polšica: Vido Pibric, 1578—1582. — Osvald Marinčič ali Šegan, 1601, 1603. — Nikolaj Fister, 1649. — Gregor Marinšek, 1704—1709. — Ivan Fister, 1724. — Anton Jerala, 1769, 1774. — Simon Mihelič, 1776. — Anton Jerala, 1777, 1780.

Županija Sorica: Matija Heberl, 1578, 1579, 1582. — Jurij Kemperl, 1603. — Matevž Kemperle, 1604. — Ivan Frelih, 1704—1709, 1723. — Primož Brtoncelj, 1769. — Primož Lavtar, 1774, 1775. Z dekretom z dne 17. oktobra leta 1775. je bil odstavljen. — Jakob Fidler, 1776—1780.

Županija Davča: Jakob Jemec, 1602, 1623. — Jurij Jemec, okoli leta 1631. — Vrban Frelih, 1704, 1706, 1708, 1709. — Andrej Jemec, 1769. — Jernej Jemec, 1774. — Martin Peternel, 1776, 1777.

Županija Dovje: Jernej Goloč, 1582. — Ivan Goloč, 1603. — Jurij Versottn, 1666. — Gregor Versottn, 1705. — Anton Lah, 1706, 1708, 1709. — Jakob Lavtižar, 1723, 1724. — Matija Lavtižar, 1765, 1776—1780.

Županija Rudno: Lukan Bizjak, 1578—1580. — Lukan Štefančič, 1582—1584, 1601—1603. — Jurij Brcè, 1620. — Jakob Šmid, 1647. — Anton Jelenec, 1702, 1704—1709. — Matija Jelenec, 1737, 1769, 1774. — Blaž Jelenec, 1777, 1780.

Županija Selca: Jakob Groselj, 1578—1580. — Jakob, sin Tomažev, 1581, 5. februvarja 1582. — Jurij Semen, 1. dec. 1582—1584. — Lovro Semen, 1600. — Jurij Semen, 1601, 1603. — Jurij Varl, 1618, 1623. — Tomaž Plaznik, okoli leta 1631. — Anton Groselj, 1647 do 1649, 1665. — Jakob Plaznik, 1674, 1685, 1696. — Valentin Marenek, 1703—1709. — Luka Luznar, 1723, 1724, 1737. — Gašper Jelenec, 1767, 1769, 1771, 1774 do 1776. — Lovro Dolenc, 1777—1780.

Županija Strmica: Lovro Mavrin (Morin), 1578 do 1583. — Boštijan Brdnik, 1599, 1603. — Blaž Vilfan, 1703, 1704. — Pavel Vrhovnik, 1705—1709. — Andrej Luznar, 1769. — Blaž Rant, 1774, 1775. Z dekretom z dne 16. okt. 1775. leta je bil odstavljen. L. 1777. je bil zopet strmiški župan. — Lovro Dolenc, 1776, 1777. — Blaž Rant, 1777.

Županija Stirpnik: Jernej Žagar, 1578—1584, 1601. Boštijan Kalan, 1649. — Matevž Benedičič, 1666. — Jurij Okoren, 1673, 1674. — Ivan Kalan, 1702, 1704 do 1709. — Gregor Groselj, 1724. — Pavel Luznar, 1769, 1774, 1775. Meseca oktobra leta 1775. je bil odstavljen. Pozneje je bil iz nova potrjen. 1776, 1777, 1784.

Županija Gadmarje¹: Jurij Heinricher, 1582, 1583. — Matevž Pokoren, 1590. — Ivan Proj, 1602. — Ivan

¹ Ako bi čitatelj ne vedel, kje je bila ta ali pa kaka druga, v tem spisu imenovana županija, podučí se lahko o tem, ako vzame v roko prvi letnik Izvestij muzejskega društva, v katerem (str. 56—86) Kob'ar opisuje «Loško gospostvo frizinških škofov».

Künig, 1631. — Jurij Porenta, 1646, 1647, 1651. — Ivan Franko, 1705—1709. — Josip Franko, 1724, 1730. Gregor Franko, 1777, 1780.

Županija Bitno: Mihael Kunig, 1577—1584. — Ivan Sušnik, 1595, 1600. — Matevž Stravnicer, 1601—1604. — Matija Porenta, 1631, 1646, 1649, 1650, 1652. — Matija Huebman, 1662. — Simon Hartman, 1663. — Gregor Hartman, 1703. — Martin Hartman, 1705 do 1710. — Štefan Jenko, 1724. — Simon Jenko, 1768. — Valentin Jenko, 1775—1780.

Županija Godešiče: Primož Kašman, 1578—1583. — Andrej Rugule, 1601—1604. — Tomaž Križaj, 1630. Andrej Križaj, 1667. — Matevž Zihlerl, 1702—1709. — Mihael Jenko, 1723. — Marks Jenko, 1775, 1777 do 1780, 1784.

Rudarski podsodniki v Železnikih. Gl. «Mittheilungen des historischen Vereines für Krain, 1867 (22. Jahrg.),» str. 6. Tu hočem zapisati le nekatera imena in letnice, da popolnim nekoliko izkaz g. Globočnika. — Andrej Wreczl, 1564, 1581. — Primož Faučer (morebiti Tavčar), 1579. — Marko Plavec, 1582—1584. — Anton Kramar, 1636. Marks Semen, 1660. — Karol Anton Plavec, 1677. — Matija Šušteršič, 1697.

Razun županov so živeli na zemlji loškega gospostva še nekateri drugi možje, katerih se tudi lahko spominjamo. V Žiréh, Poljanah, Selcih in Bésnici so bili nastavljeni **logarji** (Förster), ki so nadzorovali in varovali gozde loškega gospostva. **Lovski mojster** (Jägermeister) je skrbel, da niso nepoklicane osebe lovile divjačine in rib. Po loškem gospostvu sta živela tudi po dva **selska sodnika** (Landrichter), o katerih ne morem natanko povedati, kaka je bila njuna naloga. Dohodki logarjev, lovskih mojstrov in selskih sodnikov so bili natančno določeni in v nekaterih urbarjih tudi popisani.

Žirovski logarji: Tomaž Vončina, 1584. — Ivan Jazbec, okoli leta 1631. — Jurij Groselj, 1703—1709. Ivan Šubic, 1779.

Poljanski logarji: Martin Petelin, 1703. — Jernej Arnov, 1706—1709. — Martin Dolenc, 1779.

Selški logarji: Jakob, sin Femanov, 1565. — Jakob, sin Tomažev, 1577—1580. — Jernej Semen, 1581—1584. — Primož Bogataj, 1620. — Andrej Knefec, 1706 do 1709.

Bésniški logarji: Jakob Kralj, okoli leta 1631. — Luka Kalan, 1681.

Lovski mojstri: Ivan Proj, 1583. — Matija Proj, 1602. — Jurij Porenta, 1630, 1631. — Andrej Vrčič, 1703.

Selski sodniki: Pavel Kinig, 1620, 1623. — Smalle, okoli 1631. — Ivan Fric, 1647. — Jurij Weecz, 1655, 1656. — Pavel Grohar, 1710. — Ivan Vodnik, 1723. — Anton Jezeršek, 1764, 1778. — Anton Eržen, 1775.

V. Mera in denar.

Že v lanskem «Ljubljanskem Zvonu» (XI, str. 361) sem spisal kratek sestavek pod naslovom «Denar in njegova vrednost okolo Škofje Loke v minulih dveh stoletjih». Ker sem pa v zadnjem času zopet nabral nekoliko v to stroko spadajočega gradiva, katero bi bilo vredno, da je porabim, zato hočem na tem mestu še jedenkrat govoriti o istem predmetu. Z naslednjimi vrsticami hočem prej omenjeni sestavek nekoliko popolniti in tudi nekoliko izboljšati.

Kar se tiče mere za suhe stvari, razločevati nam je dvojno. Loški podložniki so v obče merili žito na ljubljanske stâre, freisinškim škofom in njih uradnikom pa je bil ljubši njih mut (Muth, Modius).

Star je imel 4 polovice (Helben, Vierling), polovica pa 3 mere (Masz).

~~1 Viertel = 4 Metzen~~
Schotten Jg.: Die alten steir. Längen u.

Mut je držal 2 vagana (Mesz, Kaufmesz), vagan pa 3 merice (Mericza, Mäszl).

Mut je bil nekoliko večji, kakor star. Jeden mut je meril toliko, kolikor jeden star in pa $\frac{5}{8}$ polovice. 1 mut = $1\frac{5}{32}$ stara.

Dostikrat so priprosti ljudje merili žito na velike sklede, iz kakoršnih je jedla družina (Haus- oder Gesindschüssel). Sedem takih skled je držalo nekoliko več, kakor dve polovici. Prav pogostoma so se loški podložniki sklicevali na polovico stare mere, ki je bila nekoliko večja od navadne polovice, katero so rabili v 17. stoletju.

Vino in drugo tekočino so merili prebivalci po loškem okraju v pretečenih stoletjih na vedra (Emper, Eimer) ali čebre (Ziber). Vedro je držalo 40 bokalov (Boccall, Masz, Viertel), bokal dva poliča (Halbe), polič pa dva maselca.

Prebivalci loškega okraja so poznali raznovrstni denar, katerega dandanes deloma ne dobimo več. Tudi se ni vjemala njegova cena s sedanjo. V obče je bil v rabi denar deželne ali kranjske veljave (kr. v.). Razne gosposke, kakor deželna vlada v Ljubljani in pa loško gospostvo, pa so navadno računale z denarjem državne ali nemške veljave (n. v.). Kar se tiče vrednosti denarja nemške in kranjske veljave, bila je cena nemškega goldinarja nekoliko večja, kakor pa kranjskega. Zato se ni čuditi, ako so zahtevale gosposke od svojih podložnikov, da so jim ti plačevali davek v novcih državne veljave.

Najnavadnejši denar po loškem gospostvu v 16., 17. in 18. stoletju je bil goldinar. Ta je imel 60 krajcarjev. Jeden krajcar nemške veljave je imel po štiri peneze (Pfennig = f), jeden krajcar kranjske veljave pa le po tri. Ako primerjamo vrednost denarja kranjske veljave vrednosti denarja nemške veljave, dobimo, da je imel jeden goldinar nemške veljave 1 gld., 11 kr. in $\frac{1}{3}$ peneza deželne veljave, a jeden goldinar kranjske veljave pa 50 kr. in $1\frac{7}{8}$ peneza nemške veljave. Penez je imel po dva vinarja (Heller = t_9).

Razun teh novcev, ki so bili navadno v prometu, najdemo še druge vrste denarja, kakor marke, šilinge ali soldine, petake, reparje (Batzen) in črne peneze (Schwarze Pfennig = $\text{///}\text{f}$, f/f).

Marka šilingov ($m\beta$) je imela 160 šilingov (β) ali pa 100 kr. n. v. — Včasih je veljala marka šilingov 27 reparjev in 1 petak, kar bi znašalo $109\frac{2}{3}$ krajcarja. Za jeden funt penezov (ff) se je dobilo 75 kr., včasih tudi 80 kr. n. v. — Jeden krajcar n. v. je imel 4 penezè (f) ali pa 3 črne peneze ($\text{///}\text{f}$) ali pa $1\frac{3}{8}$ šilinga (β) ali pa $\frac{3}{8}$ petaka. Jeden petak («Petakh») je imel 5 črnih penezov, (prej ko ne so ga zato tudi «petak» imenovali), ali pa $1\frac{2}{3}$ krajcarja ali pa $2\frac{2}{3}$ šilinga. Jeden repar je imel 4, jeden groš pa 3 krajcarje n. v. — Koliko je veljal štirjak («Stiriakh»), katerega viri tudi včasih omenjajo, ne morem povedati.

Iz naslednje vrstice je razvidno, kako veljavo so imeli krajcarji (n. v.), šilingi, penezi, črni penezi, petaki, vinarji in groši, ako jih primerjamo drugega k drugemu:

$$10 \text{ kr. n. v.} = 16\beta = 40\text{f} = 30\text{///f} = 6 \text{ petakov} = \\ = 80\text{t}_9 = 2\frac{1}{2} \text{ reparja} = 3\frac{1}{8} \text{ groša.}$$

Leta 1660., kakor tudi 1706. in 1730. so računali dva krajcarja deželne veljave za tri črne solde ali kvatrine.

Jako v navadi so bili raznovrstni cekini ali dukati. Zgodovinski viri tistega časa pogostoma omenjajo ogerskih cekinov in cekinov v denarjih (Ducaten in Münz). Vrednost imenovanih cekinov je bila po 80 kr. dež. velj. — Dalje so bili jako razširjeni po loškem gospostvu beneški cekini in cekini «in specie». Jeden beneški cekin je veljal 1641. leta 3 gld. in 33 kr. Še dražji so bili cekini «in specie», ker se je leta 1783. dobilo za jednega 4 gld. in 23 kr. n. v. Leta 1740. se omenjajo novi in zlati cekini. Novi cekin je veljal 3 gld. $46\frac{2}{3}$ kr., zlati cekin pa 3 gld. $33\frac{1}{3}$ kr. — Za jeden cekin v zlatu (Ducaten in Gold) se je dobilo po 3 gld. n. v. — Neki zgodovinski dokument z dne 28. februarja leta 1584. navaja tudi jednotere zlate cekine, dvocekine in križaste cekine.

Izmed srebrnega denarja je bila jako razširjena med ljudstvom beneška srebrna krona, katera je leta 1633. veljala po Slovenskem 2 gld. in 6 kr., v Freisingu na Bavarskem pa le 1 gld. in 48 kr. Leta 1646. in 1650. se je dobilo za srebrno krono po loškem okraju 1 gld. in 50 kr., tri leta pozneje pa le 1 gld. in 30 kr. Leta 1663. je veljala srebrna krona 2 gld. in 8 kr., leta 1669. pa se je dobilo za njo 2 gld. 13 kr. in 1 penez kr. v.; ravno toliko tudi leta 1681.

Beneška srebrna krona je imela 10 liber, libra pa 20 soldov. Navadno so računali tako, da se je plačevalo za tri solde po dva krajcarja kr. v. Leta 1660. je veljala libra $13\frac{3}{10}$ krajcarja. Jednako ceno je imela tudi leta 1630., ko so stale 4 libre 53 kr. in 1 penez.

Po loškem okraju je bilo v rabi dosti beneškega drobiža. Zato se je leta 1723 razglasilo, da so prepovedani po vsem Kranjskem beneški kvatrini, soldi, beci («bezzi») in penezi.

Razun srebrne krone so bile okoli leta 1584. v prometu jednotere zlate krone in polkrone. Leta 1646 je veljala krona 1 gld. in 50 kr. n. v., polkrona pa 55 kr. n. v.

Tu in tam se omenjajo nemški ali državni tolarji (Reichsthaler). Leta 1602. in 1611. se je dobilo za tolar 70 kr., leta 1625. pa se je potegnilo za 20 trdih tolarjev 30 gld. Isto veljavo je imel tolar tudi 1630. in 1646. leta; bili so namreč po 1 gld. in 30 kr. Okoli leta 1702. je bil tolar vreden 1 gld. 46 kr. in 2 peneza.

Da spoznamo pravo vrednost raznih novcev, treba je vedeti, koliko se je moglo za kako svoto dobiti tega ali drugega blaga.

Bokal vina je navadno veljal 16 krajcarjev kranjske veljave, tako n. pr. leta 1689. in 1711. V marsikaterem letu je bila njegova cena tudi nekoliko manjša. Leta 1727. in 1728. je stal bokal vina le jedno libro (= $13\frac{1}{3}$ kr. kr. v.). Leta 1730. je bilo navadno vino (morebiti dolenjsko) po $13\frac{1}{3}$ krajcarja kr. v., vipavsko pa po 11 soldov. Leta 1727. je bilo treba plačati za bokal starega vipavca 16 kr.; ravno toliko je veljal bokal prosekarja leta 1646. Leta 1639. je stal bokal vina le

10 kr., leta 1691. pa 20 soldov. Umeje se, da so bila tuja, žlahтна vina dražja, kakor domača, navadna. Bokal španskega vina je veljal 4 libre.

Kakor vino, tako tudi žito navadno ni bilo drago v minulih stoletjih po loškem gospodstvu. Star pšenice je stal 1614. leta 3 gld. in 12 kr., 1636. leta 3 gld. in 34 kr. n. v., 1640. leta samo 2 gld., 1641. leta 2 gld. in 24 kr., 1645. leta 2 gld. in 40 kr. in leta 1711. pa 4 gld. kr. v. Uradno je loško gospodstvo zaračunjavalo v letih 1560., 1577., 1578., 1579., 1586., in tudi drugikrat: merico (mäszl) pšenice po 15 kr., merico rži po 10 kr. in merico ovsu po 5 kr. — Star ovsu je veljal 1635. leta 80 kr. n. v., 1637. leta 1 gld. n. v., 1638. leta 1 gld. in 36 kr. n. v., 1639. leta 48 kr. n. v., 1640. leta 48 in tudi 55 kr. n. v., 1641. leta samo 40 kr. in 1645. leta pa 1 gld. in 20 kr. Navadno je tehtal star ovsu 64 funtov. — Za star belomešanega žita se je dobilo 1579. leta 96 kr., 1637. leta 2 gld. in 20 kr. n. v., 1640. leta 1 gld. in 30 kr. n. v. (tudi 1 gld. in 44 kr.) ter 1641. leta 1 gld. in 52 kr. — Star črnomešanega žita je bil 1614. leta po 2 gld., 1637. leta po 1 gld. in 50 kr. n. v., 1640. leta po 1 gld. in 12 kr. n. v. (tudi po 1 gld. in 20 kr.) ter leta 1641. po 1 gld. in 28 kr. — Za star ajde je bilo treba plačati 1579. leta 92 kr., 1630. leta samo 40 kr. in leta 1641. pa 1 gld. in 4 kr. — Star soršice je bil 1640. leta po 1 gld. in 52 kr., 1641. leta pa po 2 gld. in 8 kr.

Poglejmo, kako ceno je imelo meso. Leta 1706. je bilo jako dober kup. Takratni loški mestni sodnik Homan je dal razglasiti, da naj se prodaja funt mesa po 2 kr. deželne veljave. Pozneje se je podražilo. Leta 1768. je zaukazalo okrožno glavarstvo za Gorenjsko, da naj velja funt mesa 6 kr., ne pa 6 $\frac{1}{2}$, kakor so želeli loški mesarji in pa mestno svetovalstvo. — Funt slanine je stal 1704. leta 10 kr. dež. velj., 1711. leta 17 kr., leto pozneje 16 kr. in 1723. leta pa iznova 10 kr.

Za jednega konja je bilo treba plačati 1620. leta 15 tolarjev, za par koštrunov deset let pozneje 18 reparjev (72 kr.), za jedno jagnje 1646. leta 1 libro ter za tri teleta

1577. 2 gld. in 10 kr. Leta 1577. je veljala jedna kokoš 3 kr., 1618. leta 2 do 3 kr. in leta 1646. pa že 4 kr. Za par kopunov je bilo treba 1618. leta dati 9 do 12 kr. Istega leta se je dobilo za 1 krajcar 8 do 10 jajec, leta 1756. je pa stalo 15 jajec že 4 kr.

Za jeden funt masla se je skupilo 1618. leta 8 kr., za jeden funt sira pa 1579. in 1630. leta 4 šilinge. Za jeden funt voska je bilo treba plačati 1727. in 1728. leta 40 kr., 1732. leta 48 kr. in 1740. le 32 kr. V nekaterih krajih so kmetje dajali okoli leta 1631. za biro svojemu duhovniku med drugimi stvarmi tudi hleb kruha ali pa namesto hleba jeden groš. Za star soli je bilo treba leta 1579. plačati 1 gld.

Primeroma drage so bile razne dišave in pa južno sadje. Leta 1661. je veljal funt riža 24 kr., funt cvebov tudi toliko, limona 1 kr., 3 pomaranče 4 kr., citriona 8 kr., lot muškatovih orehov 8 kr. in lot cimeta 10 kr. Jednake cene so imele pomaranče, limone in citrone tudi leta 1660.

Kar se tiče smodnika, prodajali so 1727. in 1728. leta funt po 30 kr., leta 1731. po 8 grošev, leta 1732. po 28 kr. in leta 1733. pa po 2 libri (to je po $26\frac{2}{3}$ kr.). Funt lanenega olja je veljal 1727., 1728. in 1731. leta po $13\frac{1}{3}$ kr. dež. velj. — Funt kadila je stal 1727. leta 1 gld. kr. velj., leta 1728. pa le 42 kr. — Za vrečo oglja je bilo treba leta 1630. plačati 8 kr. — Za laket platna se je dobilo 1702. leta 38 kr., v naslednjih dveh letih pa po 40 kr. — Vatel lodna je stal 1 gld. — Cena jednemu lotu rdeče svile je bila 1732. leta 8 grošev.

Ko so pri neki cerkvi morali leta 1704. prelit jeden zvon, prodali so funt bronca po 12 grošev n. v. Ko je bil zvon prelit, plačali so za vsak funt bronca po 14 grošev n. v.

Iz naštetih zgledov je razvidno, da je imel denar v prejšnjih stoletjih višjo ceno, kakor sedaj. Znano je, koliko zahtevajo dandanes rokodelci in dninarji za svoj trud, ako morajo ves dan trdo delati. Leta 1734. je dobival tesar, ki je pokrival streho ter delal ob svojem, na dan po 20 kr. kranjske veljave, dninar pa, ki je tudi živel ob svojem, samo 13 kr.

in 1 penez kr. v. — Vojaki, ki so bili leta 1645. nameščeni v Loki, dobivali so polovico svoje plače v novcih, drugo polovico pa v blagu. Vojak prostak je prejemal na dan po 6 kr. in 2 peneza v gotovini in za drugih 6 kr. in 2 peneza so mu pa dajali po 1 funt mesa, 2 funta kruha in 1 četrt vina. — Vozniki so zahtevali 3 kr. n. v. odškodnine, ako so 1 stot kakega blaga prepeljali jedno miljo daleč. — Za pot z Dovjega v Loko se je plačalo sodnijskim pričam po 20 kr., z Dovjega v Ljubljano pa po 40 kr. Za jedno mašo je dobil duhovnik navadno po 30 kr., a za 8 liber je šel poljanski kapelan maševat v Cerengrob.

Tem svotam so bile primerne plače raznih uradnikov freisinškega škofa. Loški glavar je leta 1639. dobil na leto 133 gld. in 20 kr., sodnijski pisar 30 gld., solicator 18 gld., dva graščinska stražnika po 13 gld. in vratar 12 gld. Razun teh plač so dobivali našteti uradniki in služabniki nekatere malenkosti tudi v blagu. Umeje se, da so prodajali in kupovali kmetije za dosti niže svote, kakor dandanes. Prav tako so bile tudi dote, katere so dobivali kmečki sinovi in hčere, mnogo manjše od sedanjih. Ako je imela kmečka hči okoli leta 1700. kakih 300 gld. dote, prištevali so jo bogatejšim.

Drobtinice iz furlanskih arhivov.

Nabral Ant. Koblar.

V minulem letu sem dvakrat šel pregledovat furlanske arhive in iskat podatkov za zgodovino Kranjske. Torbica se mi je napolnila z večjimi arhivskimi drobtinami, kakor l. 1890,¹ posebno zato, ker sem se oziral na željo prijateljev-zgodovinarjev in delal nekoliko obširneje izpiske. Obiskal sem sicer tudi druge arhive furlanske, ali glavni predmet preiskovanja je bil obakrat nadškofijski arhiv v Vidmu in v njem zvezki aktov pod naslovom «Chiese a parte Imperii». Pričel sem to leto izcrpovanje z 10. in je dovršil z bogatim 49. zvezkom, ki stoji poslednji v tem oddelku arhiva. Za cerkveno zgodovino Kranjske, posebno za 15. in znameniti 16. vek, leži v teh zvezkih dovolj gradiva. Enako bi se moglo iz njih nabrati tudi za sosedne slovenske dežele, ali omejeval sem se doslej samo na Kranjsko. Ustreči sem želel s tem delom v prvi vrsti mnogim kranjskim duhovnikom, ki opisujejo zgodovino farâ, v katerih službujejo. Bila bi pa ta zgodovina brez podatkov iz furlanskih arhivov mnogokrat zelo nepopolna. Gradivo sem tedaj tudi v tej zbirki razvrstil po farah, ki sledé v alfabetičnem redu. Vsled te razvrstitve se mora pač kaka stvar po večkrat omeniti, zato se pa toliko ne pograša repertorij ob koncu knjige.

Da se prihrani prostor, sem se zopet posluževal nastopnih okrajšav, ki stojé med tekstem v oklepkih in naznačajo vire, koder sem zajemal tvarino. A pomeni nadškofijski arhiv v Vidmu; a zapisnike v njem (Libri gestorum,

¹ Prim. sestavek v I. zvezku «Izvestij» str. 1—39.

Registra); **b** so akti pod napisom «Chiese a parte Imperii» in **c** zvezki z naslovom «Collazioni di beneficij»; pridejana prva arabska ali pa rimska številka pomeni pri teh treh dotični zvezek, druga pa stran ali list v njem. S črko **B** je znamenovan videmski notarski arhiv, ki obsega spise patrijarških notarjev, in sicer naj se bere: pristavljeni **1** = Gabriel de Cremona, **2** = Eusebius de Romagnano, **3** = Gubertinus de Novate, **4** = Gandiolus, **5** = Petrus de Locha, **6** = Nicolaus, **7** = Walterus in **8** = Henricus Praitenrewter. **C** pomeni «Museo Civico» v Vidmu, **D** mestni arhiv v Št. Danijelu in **E** kapiteljski arhiv v Vidmu.

Adlešiči.

L. 1731 je prejel višje redove Ivan Zupančič iz Podbrežja. (A, b, 49.)

Bela Cerkev.

Župnikoval je pri Beli Cerkvi (in Ecclesia Alba) 1. nov. 1287 duhoven Montenarij. (D, 6.) — V postu l. 1500 je resignoval na faro Jurij Acher in stiški opat je o sv. Juriju l. 1500 ondi postavil za vikarja svetnega duhovna Nikolaja. — 4. jul. l. 1500 pošlje novomeški dekan Mihael Sterlecker pismo papeža Aleksandra, s katerim je bila Martinu Plavcu podeljena belocerkevskafara, na ogled patrijarhu. — Nato prosi Martin Plavec, duhoven zagrebške škofije, patrijarha, da bi ga potrdil za župnika pri Beli Cerkvi, ker noče stiški opat predlagati stalnega župnika, ampak ima ondi le začasnega namestnika. Fara je že dosti dolgo izpraznjena, tedaj je pravica podelitve vsled sklepa lateranskega zbora prešla (per devolutionem) na papeža. — 29. sept. 1500 pošlje stiški opat Ivan v Videm notarja, duhovna Simona Smaltzika, da bi zastopal opatovo pravdo zoper Plavca, češ, da ima stiški samostan že od l. 1457, ko mu je bila «pleno jure» vtelesena belocerkevskafara, pravico, postavljati ondi svetne duhovne «ad nutum amovibiles», in da je Plavec po krivici tedaj dobil faro od papeža Aleksandra, kar se lahko spozna tudi po tem, da je v podelilnem pismu govorjenje o naddijakonu v Novem Mestu, kjer

ga tačas še ni bilo. (A, b, 49.) — Imenujejo se dalje naslednji ondotni duhovni: 22. maja 1507 vikar Ivan, sin Martina Karpuča (Carpucz); 1. marca 1582 župnik Mihael Susel; 1. 1598 župnik Matija Zalogar in 3. okt. 1600 vikar Luka Wrinikar. (A, b, 49.)

Bloke.

27. jun. 1487 je bil za župnika (in Oblach) na Blokah (bolj prav bi bilo pisati Oblokah) Leonard Skok. (A, a, 12, 391.) — 30. jul. 1490 je ribniški župnik Zobelsperger tožil naddijakona Operto v Kranju, ker je silil Martina Ratgeba, župnika v Ložu in na Blokah, da bi spadal pod gorenjski naddijakonot. (A, b, 49.) — V začetku 16. stoletja se je vlekla dolga pravda zaradi bloške fare in kapele sv. Petra v Ložu med Jurijem Sladkonjo in Leonardom Würfelnom. J. Sladkonja je bil škof pičenjski, stolni prošt in magister kapele v Ljubljani ter župnik v Ložu. Hotel je imeti tudi faro bloško, češ, da je bila od cesarja vtelesena škofijstvu pičenjskemu. Zato je tirjal, da naj bloški župnik od njega prejme investituro in mu plačuje navadnih šest solidov na leto. Ker mu pa tega ni hotel plačevati, prosil je Sladkonja cesarja, da naj bloško faro podeli duhovnu Jerneju Kerchu z Iga. Leonard Würfel, naddijakon in župnik ribniški, je pa trdil, da je l. 1506 dobil bloško faro po smrti ondotnega župnika Leonarda Stöcklna za nekega svojega sorodnika, in ga je na njo investiral. Sploh je pa menil, da ima cesar pravico prezentovati, ribniški župnik pa pravico investovati župnika na Blokah. Loški župnik se v to ne more vtikati, ker sam spada pod ribniški naddijakonot in mora prejeti od ondotne investituro. Pravico svojo je pa Würfel izvajal takó: Ko so ortenburški grofje dali svét, da so se na njem zidale nove cerkve, podelil jim je patrijarh patronat, ribniškim župnikom pa pravico postavljati po teh cerkvah, kakor n. pr. Lož in Bloke, ki so tako rekoč podružnice ribniške, duhovne pastirje. Od Ortenburžanov je prešel patronat kot dedšina na cesarja, gledé na ribniške pravice je pa ostalo pri starem. — Cesar je postavil 18. jul.

1507 tržaškega škofa in cesarskega svétnika Petra Bonhomo za komisarja v tej pravdi. Škof Peter si je pa izbral dekana svojega kapiteljna, namreč Leonarda Bonhomo, kot subdelegiranega sodnika. Pred tega sta tedaj prišla 26. okt. 1507 naddijakon L. Würfel iz Ribnice zá-se, za Tomaža, župnika na Blokah. in za Ivana, kapelana sv. Petra v Ložu, ter tržaški kanonik Andrej Cergnes, kot zastopnik pičenjskega škofa Sladkonje (Slachcogna). Navzoč je bil tudi javni notar in kancelar Ivan Krstnik Bonhomo. A pravda še ni bila končana. 1. febr. 1509 določi patrijarh gorenjskega in dolénjskega naddijakona, namreč kranjskega in šmarijskega župnika, za preiskovalna sodnika v tej pravdi. Preiskovalca pokličeta 25. febr. 1509 Würfelna v Kranj, da bi ga zaslišala. Toda 24. marca 1509 je Würfel zavrgel nova komisarja: kranjskega župnika Matijo Operto, češ, da mu je sovražen, in šmarijskega župnika ter novomeškega dekana Mihaela Sterleckerja, ker je odvisen od svojega prošta Sladkonje, škofa pičenjskega. Kdo da je v tej pravdi prijenjal, nam listine ne povedó. (A, b, 49.) — Po smrti Jurija Lankota je dobil faro l. 1588 Ivan Uršnik (Wursnik) (A, b, 18.), a zapustil jo je, in nadvojvoda Ferdinand je prezentoval 13. sept. 1596 ribniškega kapelana Matijo Zaletela, ki je bil potrjen 27. jan. 1597. (A, b, 18.) Zaletel je imel le enega kapelana, glagoljaša Andreja Vulkoviča, ki baje ni znal dobro nobenega (deželnega) jezika. (A, b, 44.) L. 1599 je pa prišel na Bloke naddijakon Klemen iz Trebnja, ki je hotel Uršnika zopet postaviti za župnika, in ker Zaletela, o katerem je trdil, da se je vrinil ko fara ni bila izpraznjena, ni bilo doma ob njegovem prihodu, nabil je na cerkvena in župna vrata razglas, da je odstavljen. Ljudstvo se je potegnilo za Zaletela, ki je prosil tudi patrijarha pomoči. Hotel je iti k patrijarhu osebno, a na Vipavskem ga straža zoper kugo ni pustila čez mejo, da bi kuge ne zanesel v Vipavo, kjer je tačas še ni bilo. Pisal je tedaj v Videm: «Pred dvema letoma sem postavno dobil faro Bloke. V farni cerkvi sem zopet napravil kelihe in drugo opravo. Nadliško cerkev, kjer že 26 let ni bilo maše, odkar so se je polastili Turjaški, ki so dovolili, da je notri mnogokrat

pridigoval predikant Krištof Faschang in drugi krivoverci, vzel sem luteranom iz rok s pomočjo pl. Lenkoviča. Pripravil sem les za popravo župne hiše na Blokah itd., a zdaj me hočejo odstaviti». (A, b, 44.) — 10. dec. 1640 župnik Matija Fideli priporoči Matijo Terzela za prezbiterat, tožèč, da je na Dolenskem pomanjkanje duhovnikov. (A, b, 38.) — 7. marc. 1645 isti župnik Fideli prosi za svojega kapelana Matijo Kobala pravice izvrševati duhovno pastirstvo. (A, b, 42.) — 25. jan. 1700 ondi župnik Blaž Ravtinger. (A, b, 49.) — Po njegovi smrti je pa 27. marc. 1706 cesar prezentoval Ivana Šlokovca (Schlokouiz). (A, b, 43.) — Koncem l. 1745. je župnik Ivan Schmalz naštel v svoji fari 3704 duše, ter nanznanil, da je bilo med letom 200 krstov, 99 pogrebov in 38 porok. (A, b, 49.) — 18. nov. 1748 je na Blokah kapelanoval Matija Kajfež. (A, b, 49.)

Borovnica.

Borovniški vikar Ivan Tavčar je bil 22. apr. 1637 predlagan za kurata v Velesovem. (A, b, 41.)

Bistra, samostan: 28. maja 1600 je bil za priorja o. Auguštín. (A, b, 48.) — 26. jul. 1652 so bivali v samostanu očetje: prior Pavel, vikar Josip, starosta Saud (?), Ivan, zakristan Andrej, Marko, Viljem, Martin, oskrbnik Ludovik, Jakob in Jurij. (A, b, 23.)

Boštanj.

26. jul. 1503 je pisal iz Šmarija Mih. Sterlecker, naddijakon Slovenske Marke, Juriju, provizorju pri Sv. Križu pod gradom boštanjskim (Sawenstein), da je na prezentacijo vojnika Krištofa Lambergerja potrdil Mihaela Diechpranta za cerkev boštanjsko, mu podelil pravico duh. pastirstva in ga investiral, on naj ga pa uvede v omenjeno cerkev in vmeščenega brani. — 22. maj. 1507 je bil še ondi za župnika Mih. Diechprant. (A, b, 49.)

Brdo.

Brdsko grajščino so imeli l. 1608 v lasti Lambergi iz Črnelega. (A, b, 49.)

Cerklje na Gor.

24. jan. 1289 se je župnik podpisal: «Vidotto, Plebanus de Circhlach». (D, 6.) — 31. maja 1475 je bilo Kancijan, cerkljanskemu župniku in naddijakomu (in Carniola), ukazano, naj vmeti novo velesovsko prednico. (A, c, A,¹ 46.) 28. dec. 1477 je naznanil Kancijan, župnik v Cerkljah, patrijarhov kapelan in naddijakon, pišoč iz Kranja v Videm, da je v ječo zaprl Ahaca, po domače Vipavca ali Jugovca v Kranju, a ker je pobegnil iz ječe, prodal mu je potem njegovo pohištvo. (A, b, 49.) 26. apr. in 21. jun. 1485 se zopet imenuje Kancijan, župnik cerkljanski (A, a, 11, 141), in 6. avg. 1487 župnik in patrijarhov komisar. (A, a, 12, 440). — 2. apr. 1488 se ondi navajata dva duhovnika Blaža; prvi je duhovni pomočnik (Diuinorum Cooperator) in drugi zgodnjik (Primomissarius). (A, a, 13, 269.) — 16. jun. 1506 vikar Jernej Kos. (A, b, 49.) — Po smrti Gregorja Sivca je 31. okt. 1557 kapelanijo sv. Tomaža na cerkljanskem pokopališču dobil Krištof Schwab (župnik). (A, c, I, 30.) — Ko se je cerkljanski župnik Krištof Treiber l. 1595 preselil na kranjsko faro (A, b, 47), je želel Cerklje dobiti rojak Jernej Hauman, do takrat župnik šentjurijski. Velesovske nune so ga že izvolile. Zanj je prosil 17. jul. 1595 naddijakon Gašpar Freudenschuss, da naj se mu pismeno pošlje potrditev, ker zaradi vročine, slabih dohodkov kmetije in vednih procesij za odvrnitev turške sile ne more lahko priti v Videm. (A, b, 15.) Nato je bil Hauman poklican v Videm, da bi ondi napravil konkurz. Toda skušnje ni prestal. Prosil je Freudenschuss zopet zanj 15. sept. 1595, da bi mu skušnjo pregledali, ker dolenjski naddijakon Polidor sam potrjuje župnike in kurate brez izpraševanja, in ker se na Kranjskem v šolah ne učé «Causus conscientiae, neque lectiones theologicae, sed rudimenta grammatices et Rethorices, qui si in iis bene informati fuerint, pro sufficientibus ad sacerdotium existimantur. Cum illi, qui ad altiora veluti Physices et Theologiae studia processerunt, fieri Cooperatores, montes collesque

¹ S črko A je zaznamovan prvi zvezek tega oddelka.

percurrere nolunt, similiter cum Corpore divino miseris colonos ad spatium integri milliaris pro unius ad majus duorum solidorum (solutione) adire renuunt, denique Missam defunctorum pro solario trium solidorum juxta morem nostrae patriae celebrare recusant, sed ad majora dignitatis et honorum fastigia, veluti Praepositurae, Canonicatus etc. aspirant». (A, b, 15.) — Proti koncu 16. stoletja se je pritoževala šmartinska soseska v cerkljanski fari pri patrijarhu takó-le: «Pred nekaj leti je pokojni nadvojvoda Karol ukazal, da naj se popišejo vsa cerkvena posestva zaradi naložitve davka. Predstojnik dotični komisiji je bil baron Ivan pl. Eck, luteran, ki je razglasil ukaz, da, če bode kdo kaj prikival, se mu bodo vzela vsa posestva. Dve tretjini vzame vicedom za kamero deželnega kneza, tretji del pa dobi dežela, ali pa tisti, ki to ovadi. Predstojnik pl. Eck je nekaterim Šmartinčanom sam rekel, da ni treba naših posestev naznanjati. Kmalu potem nam je pa vendar vzel vicedom dve tretjini, a vrnil nam ji, ko smo ga prosili. Tretji del posestev pa, ki nam je vzel baron Ivan pl. Eck, nam ni hotel vrniti niti on, niti po njegovi smrti njegov sin Adam, in ustavlja se sedaj tudi njegov vnuk Nikolaj pl. Eck. Prosimo pomoči, da ne bodo naši cerkvi prikrajšani dohodki». (A, b, 49.) — Po smrti Matije Schmucka dobi l. 1634 faro Matija Breclj. (A, b, 18.) Isti župnik Breclj (Wrezlius) pošlje 3. avg. 1641 svojega kapelana Lovrenca Zavrla v Videm, da bi dobil pravico izvrševati duhovno pastirstvo v Cerkljah. (A, b, 34.) — 10. jul. 1649 pa napravi Breclj izpisek iz krstne knjige cerkljanske, s katerim priča, da je bil slušatelj umetnostij in modroslovja, Adam Zupan, porojen v Cerkljah 3. febr. 1626. (A, b, 24.) — 10. sept. 1637 prosi gospa Schwab, bivajoča v gradu «Stein» (najbrže Strmol) blizu velesovskega samostana, da bi smela sezidati novo kapelo v tem gradu, ker posebno po zimi zaradi snega težko pride v svojo farno cerkev v Cerklje. Imela bi potem ob nedeljah doma sv. mašo. — Kapelica v Strmolu je stala še dobro ohranjena l. 1704. (A, b, 49.) — 14. apr. 1646 je bil v Cerkljah za kapelana Matija Modri. (A, b, 18.) — Velesovska pred-

nica je po smrti župnika Matije Breganta predlagala 24. maj. 1682 za Cerklje Matijo Porento, po tega smrti pa 25. sept. 1688 Matijo Vidmarja. (A, b, 44.) — L. 1723 so prejeli višje redove: Matej Knc, Matej Jajca in Osvald Zorman, vsi iz cerkljanske fare. (A, b, 49.)

Cirknica.

Ko se je Articus, škof konkordijski, odpovedal cirkniški fari, sta se za njo potegovala Tadej de Palude in Jakob de Orsaria. Dobil jo je Tadej, ker se omeni, da je ondi župnikoval 23. febr. 1319. (C, 2.) — Gašpar Gall, župnik (in Circhinitz), 30. dec. 1486 (A, a, 12, l. 222) in 18. apr. 1488 (A, a, 13, 273). — Vikar ondi postane 23. jun. 1489 Gregor Sprecher. (A, a, 13, l. 429.) — L. 1591 je bil v Vidmu v mašnika posvečen Martin Kraševc iz cirkniške fare. (Zap. novoposveč.) — Anton Štefanič (Stephanitius) se od l. 1593 do 26. jun. 1609 večkrat imenuje cirkniški župnik. Dobil je to faro l. 1593, ko je bil odstavljen njegov prednik Vincenc Perger, luteran, in jo je nastopil v koncu novembra istega leta. Pisal je Štefanič 12. marca 1594 patrijarhu: «Pri moji instalaciji je Vincenc nameraval napraviti kmete, da bi se bili zoper mene uprli. Zgodilo bi se bilo, ako bi jim ne bil jaz obljubil, da bodem precej odstopil, kadar bode Vincenc pomiloščen. Obrnil se je do deželnega kneza, a ni dobil ugodnega odgovora. Zdaj pa ljudi na tihem in javno zoper mene hujska. Na sv. Jurija dan, ko ima srenja svoj zbor (dietam aut comitia), hoče, da bi mē izpodili in postavili njega, ki ga nočem imeti za sacelana, ali, da bi dobili koga družega. Vincenc zdaj pomaga pisati v uradu carinskega predstojnika v Cirknici. Prosim tedaj, da se mi pošlje po naddijakonu varstvo za dan sv. Jurija.» (A, b, 49.) Nadalje je pisal Štefanič istega leta: «Tri ali štiri imenitne cirkniške družine so luteranske. Želē pokopa za slučaj smrti na občnem pokopališču. Dasiravno to ni dovoljeno, vendar naj bi se jim pustilo, ker se ne morem vsem ustavljati. — Farno pokopališče v Cirknici je premajhno in se cela trupla prekopavajo. Pomaga se lahko s tem, da

se pri kapeli sv. Roka nad Cirknico, kjer se je pokopalo več sto mrličev ob času kuge, blagoslovi novo pokopališče. Znal bi to opraviti tržaški sufragani, ki je zdaj blizu nas.» (A, b, 49.) — In res so se bili spuntali kmetje zoper župnika Štefaniča. 30. maja 1594 jih je prišel mirit naddijakon Trebuhani iz Ribnice, a nič ni izdalo. (A, b, 34.) — 23. jun. 1594 zopet piše župnik patrijarhu: «Uporni Cirkničani so postali nekoliko milejši, ker so jih trdo prijeli. Dajte meni ali pa naddijakonu Gašparju Freudenschussu pravico, odvezovati od krivoverstva, če se kdo spreobrne. Koliko da sem prestal zaničevanja od svojih župljanov, Vam je razložil duhoven Luka Knafelj iz Ribnice, ki je bil pred kratkim pri Vas. Pisal Vam je znabiti tudi moj zavetnik, kranjski vicedom Kamilo Suardo. Duhoven Vincenc biva še vedno tukaj in mu ni mar, da bi šel k svojima beneficijema. Prosil me je, da bi ga vzel za sacelana, češ, da bi mogel vsaj takó, ker ni več župnik, ljudstvo obdržati v starih zmotnjavah. Dokler ne pojde od tod, ne bode miru; kar zidam, on podira. — Moj sacelan Ahac Šimič, ki je zlato drgnil s paten in je dajal ljudem med vinom piti zoper zlaténico, storil je to v svoji preprostosti. Na svoje troške je dal zopet patene prezlatiti in presvetiti. Ker nam nedostaje duhovnov, ga bodem obdržal. Enako je delal s kelihi neki kmet v Kožljeku (Koslak), ki je imel shranjene cerkvene kelihe in mašno obleko. Tudi ta sveta posoda je že popravljena.» — O razmerah na Kranjskem sploh je pisal župnik dalje: «Passim fere in tota Carniola Spangenbergii Postillam. in Slaunicam linguam uersam, Cooperatores ex suggestu proponunt populo, aliasque eius farinae librorum conciones, maxime in nostro hoc districtu cum maximo malo animarum, quare propter Deum oro, mittite, uel procurate mitti, seuerum ad omnes Archidiaconos mandatum, quo talium lectio librorum graui censura omnino interdicatur.» (A, b, 49.) — Drugo pismo Štefaničevo imamo od 20. avg. 1595, ko se patrijarhu takó pritožuje: «Perger se še vedno sili za župnika v Cirknici in mi nagaja. Med mojo mašo prihaja sè svojim pomagáčem Ivanom Lužnikom (Lushnyk), hudim luteranom, v cerkev.

Vsedeta se zraven altarja in na glas začneta prepevati večernice. Ljudi po fari šuntata in delata med njimi velik šum. Prišel je k meni tudi Krištof Lužnik in zahteval, da naj grem obhajati nekega luterana pod obema podobama. Seveda sem mu to odrekel, ker vso župno srenjo obhajam le pod jedno podobo. Pergerja, ki tukaj nima družega, kot hišico in kup otrok, naj iztirati dâ nadvojvoda. Našel sem ga nedavno pri nekem bolniku, ko ga je slepil. Bolnik mi je rekel: ‚Dajte meni tudi blagoslovljenega vina in ne samo hostije!‘ (A, b, 15.) — 28. okt. 1596 je pa pisal Štefanič patrijarhu: «Moj prednik, Vincenc Perger, je umrl 5. t. m. za boleznijo ‚Febris ungarica‘. Imel je dva beneficija, namreč beneficij sv. Petra v mestu Ložu in Matere božje v gradu Šteberku (Stegberk). Prvi mu je nesel 60 dukatov in drugi 73 renskih. Šteberški beneficij naj se dâ mojemu kapelanu Danijelu de Amacilis, ki se je spreobrnil in pismeno potrdil obljubo. Beneficij sv. Petra je pa vlada podelila meni, ker sem za prednikom poplačal zastale davke.» (A, b, 15.) — Iz Štefaničevega pisma od 24. febr. 1601 posnamemo še nastopno: V gradu Loka pri Cirknici je kapela sv. Leonarda. Revna je in nima drugih dohodkov, kakor od pol zemljišča dobiva za davek 8 in za desetino 4 libre. Polastiti se hoče tega zemljišča Ivan Šimič (Schimitsh), šteberški uradnik barona Hanibala pl. Eck. Prosimo pomoči! (A, b, 34.) — L. 1584 so se cirkniški fari prištevale srenje: Cirknica (Zirknitz), Britof (Freyhoff), Dolenja Vas (Niederdorf), Jezero (Söedorf), Begunje (Wegunc), Selšček (Seltschakh), Grahovo, Martinjak (Martinspach), Žerovnica (Serounitz), Bezuljak ali Bezovljak (Wesoulack), Slivnica (Sliuitz), Selše (Selsche), Brezje (Wressye), Topol, Ivanje Selo (Juaineselle), Blóčice (Wlatschitsch), Kožljek (Khosslikh), Dobec (Dobatz), Rakek (Rakhakh). (A, b, 18.) — Po smrti Antona Štefaniča je dobil po nadvojvodski prezentaciji cirkniško faro Krištof Plankel 23. jan. 1610. (A, c, VII.) — 26. nov. 1618 župnik Karol Pester. (A, b, 30.) — Župnik Jurij Zimmermann se imenuje 7. marca 1644 in 7. nov. istega leta, ko je poslal v Videm dijakona Andreja Dietricha, da bi ga posvetili

v mašnika. (A, b. 34.) 16. febr. 1660 pa Jurij Zimmermann, apostolski protonotar, kanonik novomeški in župnik cirčniški, priporoči svojega duhovnega pomočnika Martina Križaja za duhovno pastirstvo. (A, b. 46.) — Po njegovi smrti je bistrski prelat postavil v Cirknici premakljivega vikarja, Jurija Pernerja. (A, b. 46.) — Cirčniški župnik Gregor Črvič (Zeruitsch) je na novo sezidal in blagoslovil cerkev sv. Volbanka. Dobil je pred božičem l. 1685 proštijo kološko (Collocensem) z infulo, a ostal je še župnik v Cirknici, kamor so ljudje vreli iz vseh krajev, ker je na čudne načine zdravil ljudi in živino. (A, b. 49.) — 18. avg. 1698 je ribniški naddijakon Tomaž Renner po dolgi pravdi odstopil pred delegovanim sodnikom Ivanom Krstn. Prešernom, ljubljanskim proštom, jurisdikcijo nad cirčniško faro gorenjskemu naddiakonu Juriju Andreju bar. pl. Gallenfelsu. (A, b. 49.) — 20. apr. 1704 so bili v Cirknici: župnik (bolj prav: vikar, ker ni bil kanonično vmeščen in potrjen) Ivan Obreza in trije kapelani: Ivan Mikolič, Ivan Bernhard (Pernhardt) in Andrej Knop. Fara je štela do 8000 duš in imela 16 podružnic. Prištevala sta se ji tudi dva samostojna vikarjata: Préserje in Planina. (A, b. 49.)

Čatež pri Kostanjevici.

2. nov. 1481 in 12. jul. 1482 župnik (in Zates) Pankrac Suliamp. (A, a, 10, 416 in 486.) — 20. maja 1507 vikar (župnik) Osvald. (A, b, 49.) — 3. okt. 1600 vikar Krištof Waissinger. (A, b, 49.)

Čemšenik.

Jakob Gall, gradnik (Castellanus) na Gamberku (Gallenbergkh), prosi l. 1496 za sina Mihaela, ki želi postati duhoven. «Dimissorium generale». (A, b, 49.) — L. 1595 je bil ondi za vikarja Ivan Smuk. (A, b. 15.) — V začetku 17. stoletja župnik Matija Lovša. — V avgustu l. 1636. župnik Matija Juvan. (A, b, 49.) — 30. avg. 1720 je bil lastnik gamberškega gradú (Gallenberg) baron Franc Adam pl. Lichten-

thurn. V grajski kapeli sv. Ane se je tačas bralo mnogo sv. maš. (A. b. 48.)

Črmošnjice.

L. 1571 je ondotnega župnika Gregorja Pileatorja (Klobučarja ?) poročil slovesno v cerkvi pred altarjem z neko Ano župnik iz Kočevske Reke, Ivan Schneller. 4. apr. 1594 je bil Pileator župnik v Zibiki na Štajerskem in je prosil patrijarha oproščenja zaradi svojih napak, enako tudi za svojega sina Jurija, ki je bil v Lepoglavi brez odpustnega pisma posvečen v mašnika. (A. b. 46.) — L. 1638 je župnikoval Jurij Gačnik (Gatznig). (A. b. 16.) — Po odhodu župnika Jurija Oplaniča prezentuje 25. okt. 1669 grof Turjaški za to faro starološkega župnika Ivana Jakoba Mihiča. (A. b. 44.) — L. 1745 je bilo v fari črmošnjiški, katero je vladal župnik Andrej Hranilovič, 1692 duš in isto leto 112 krstov, 88 pogrebov in 30 porok. (A. b. 49.)

Črnomelj.

Proti koncu 15. stoletja je bil Ignac, domá iz Črnomlja (Natzel de Cernemel), altarist sv. Jurija na Krki. (A. b. 31.) — 6. okt. 1500 duhoven Blaž Kobetzl iz Črnomlja, javni notar v Novem Mestu. (A. b. 49.) — Jurij Maroitsch, župnik nemškega reda v Črnomlju, priporoči 12. sept. 1579 svojega brata Martina za sprejem višjih redov. (A. b. 24.) — L. 1731 je bil v Vidmu v mašnika posvečen Josip Poljanec iz Črnomlja. (A. b. 49.)

Dob.

24. apr. 1343 je dobil dobski župnik Vajgand (Vayandus) povelje, da naj vmesti novega moravškega župnika. (E, I, b. 55.) — 22. nov. 1483 je bil za župnika v Dobu magister umetnostij in patrijarhov komisar Volbank Gall. (A, a. 10.) Dobil je isti 11. apr. 1484 naddijakonsko čast za Gorenjsko (in partibus Carniole), ko jo je bil odložil kamniški vikar Leonard Seydel. (A, a, 10, l. 666.) Imenuje se Gall komisar v Dobu še 7. maj. 1485 in 27. jun. 1487. (A, a, 12, l. 391.) — 16. avg. 1488 je pa dobil dobsko faro zgoraj omenjeni Leonard

Seydel, magister umetnostij. Ker pa ni mogel precej nastopiti fare, postavil je v Dobu za vikarja Pavla Šentaja. (A, a, 13, l. 312.) 23. sept. 1494 je bil Seydel zopet vikar v Kamniku, ter je kot naddijakon za Gorenjsko priporočil ključarja cerkve sv. Leonarda na Krtini v dobski fari patrijarhu, da bi dobila pismo, s katerim bi smela po škofiji pobirati miloščino za sezidanje omenjene cerkve. — 7. sept. 1603 je gospodinjila na Črnelem baronka Sabina pl. Lamberg, rojena gospa pl. Turjaška s Šumberka, v imenu svojega moža, katerega so imeli priprtega Turki. (A, b, 49.) — 18. avg. 1664 je bil duh. pomočnik v Dobu Matej Vlacher. (A, b, 34.) — L. 1704 grajščak na Krumpergu Ivan Ludovik Rasp. (A, b, 49.)

Dobrépolje.

26. avg. 1486 je Lambergerjev kapelan «in oppido Gotimfeld» Vencelj Grimsizer. (A, a, 12, 293.) — 2. dec. 1488 se Jurij Lamberger in gospa Elizabeta, udova Andreja Lambergerja, pravdata z duhovnikom Nikolajem, kapelanom v kapeli sv. Andreja pri cerkvi sv. Križa v Dobrépoljah. (A, a, 13, 350.) — Za župnika je bil ondi 1. apr. 1591 Matej Schidermann. (A, b.) — Beneficij sv. Andreja, katerega je 20. sept. 1598 imel Andrej Zajec (Lepus), je bil zanemarjen. Patroni pl. Werneck, ki so bili luterani, so pustili, da se je skápala streha in izgubila se mašna oprava, takó da se niso mogle opravljati ustanovljene maše. (A, b.) — 23. apr. 1599 je bil po smrti Schidermanna ribniški župnik Andrej Stecher potrjen za faro dobrépoljsko (A, c, V.); imenovan je Stecher 21. avg. 1599 tudi naddijakon. (A, b, 44.) — 1. marca 1599 prezentujeta brata Oton Henrik in Erazem pl. Werneck z Brega (Willingenrain) za kapelo sv. Andreja duhovna Andreja Zajca s Krke. Toda dve leti Zajec ni mogel iti po konfirmacijo k patrijarhu v Videm, ker je hudo divjala v Dobrépoljah kuga, in 17. okt. 1601 je zanj pismeno prosil potrjenja naddijakon ribniški (A, b, 39), da je bil potrjen 25. okt. 1601. (A, c, VI.) — Po smrti Zajčevi je bil za isti beneficij potrjen Mihael Kodrič 16. maj. 1604. (A, c, VI.) — Faro dobrépoljsko je pa

dobil, ko jo je zapustil Andrej Stecher, 7. avg. 1613 Jernej Štrukelj. (A, c, VIII.) — Beneficij sv. Andreja dobí l. 1615 Krištof Plankel iz Ribnice. (A, c, VIII.) — A ko je resignoval Plankel, prezentovala je za isti beneficij 28. sept. 1619 udova Elizabeta pl. Werneck Nikolaja Mrau-a. (A, b, 43.) — L. 1638 je župnikoval ondi Ivan Dienstmann. (A, b, 16.) — Ko je resignoval na beneficij sv. Andreja dr. Ivan Ludovik Schönleben, je 15. maj. 1677 prezentoval baron Herman Julij pl. Werneck Ivana Ludovika Kronlechnerja. (A, b, 44.) — 25. jan. 1690 je bil za župnika ondi dr. Jurij Andrej pl. Gallenfels. (A, b, 27.) — 15. maj. 1707 vikar Marko Mislej. (A, b, 47.) — 27. mar. 1714 je bil za župnika Ivan Andrej Savletič (Saulettig), za vikarja pa Matija Fabijan. (A, b, 23.) — L. 1723 je prejel višje redove Pavel Babič iz Dobrépolj. (A, b, 49.) — L. 1745 je bilo v dobrépoljski fari 3308 duš, 168 krstov, 80 pogrebov in 36 porok. (A, b, 49.) — Po smrti župnika Josipa Kanduša je prezentovala 12. mar. 1747 cesarica Marija Terezija za faro Ivana Andreja Loknerja (A, b, 42), ki je 18. nov. 1748 imel za kapelana Pavla Mariniča. (A, b, 49.)

Dóbrniče.

Ivan de Garisendis (Conf. Izvestja I, str. 8, kjer je znabiti pomota «Bausendis»), župnik dobrniški (in Döuernik), dobi 22. jan. 1341 dovoljenje, da sme dve leti bivati zunaj fare, ako dobi namestnika. (E, I, a, 7.) — 17. apr. 1499 župnik Kancijan. (A, b, 49.) — 17. maj. 1507 župnik Jurij Sladkonja (Slakoina), ob jednem župnik žužemberški. (A, b, 49.) — 24. febr. 1582 župnik Matej Berthoner (tudi Wartofferus) (A, b, 34.)

Dol (Lustthal).

L. 1595 vikar Štefan Perner. (A, b, 15.) — V avgustu 1636. leta župnik Jurij Jenko. (A, b, 49.)

Dolgo (Dovje).

26. okt. 1484 je bil vikar na Dolgem (Lenchfeld) Primož Tehstnich. (A, a, 10, 717.)

Fara pri Kostelu.

L. 1592 je bil v mašnika posvečen Anton Štefanič iz Kostela. (Videmski ord. zap.) — L. 1598 župnik Jernej Faber (Kovač) prosi, da bi smel blagosloviti cerkvico sv. Petra, na novo sezidano na oni strani Kulpe, in zraven nje pokopališče, ki bi se rabilo ob času povodni. Trdi dalje, da v fari stanujejo Hrvatje. (A, b, 47.) — L. 1601 je o Fabru rečeno, da je bil pravi luteran in malo vreden človek, imel je pa pobožnega kapelana Ivana Spaniča iz Ilirika. (A, b, 48.) — L. 1745 je bilo v fari 1315 duš, 39 krstov, 31 pogrebov, 18 porok. (A, b, 49.) — Ko je Lovrenc Matija Reuz l. 1745 odšel župnikovat v Ribnico, prezentovan je bil 13. maj. 1746 od cesarice Marije Terezije za faro Ivan Anton pl. Abramsberg (A, b, 42), ki se omenja še 18. nov. 1748. (A, b, 49.) — L. 1747 je posvetil ondotno farno cerkev, ki je bila že poprej sezidana, škof senjski in modruški. (A, b, 42.)

Goče pri Vipavi.

Kuratni kapelan Jurij Žvanut (Suanuth), poprej župnik na Ogerskem, prosi 12. jul. 1723 pravice odvezati od krivovertstva nekega luteranskega vojaka, kakoršnih je ondi mnogo nastanjenih. Goče (Hotsche) so bile kuratna kapelanija, obstoječa iz treh vasij in spadajoča pod faro vipavsko. (A, b, 34.)

Gôrje.

Govjanski župnik Luka Schwarz je bil pozneje (28. okt. 1593) vikar v Radovljici. (A, b, 31.)

Grad.

13. dec. 1578 Matija Raban, prošt na Otoku (in Wörd) in župnik blejski (in Veldes), vzame za kapelana novomašnika Krištofa Muhavca, rojenega v Mošnjah. (A, b, 39.)

Holmec.

Na Holmcu (in paruo Khallenperg) je bil l. 1595 za kapelana Simon Otava. Beneficij M. B. je imela oddajati so-proga Nikolaja Bonhomo, vicedoma kranjskega. (A, b,

15.) — Pred l. 1638 je vžival ta beneficij mengeški župnik Šega. (A, b, 23.) — L. 1664 je bila potrjena bratovščina M. B. na Holmcu. (A, b, 42.)

Idrija Spodnja.

L. 1595 se je spodnja Idrija imenovala slovenska (sclauonica), zgornja pa nemška (theutonica). Za kurata je ondi služil Nikolaj Pipan iz Loža. Na farnem pokopališču je tačas pokopaval luterane predikant in pri pogrebih imel govore. (A, b, 48.)

Idrija Zgornja.

Oskrbnik (Verweser) Gregor Komar je bil luteran. L. 1595 je dal svoje otroke krstiti predikantu v leseni luteranski cerkvi v Idriji in je tudi druge Idrijce silil v krivo-verstvo. (A, b, 48.) — Predikanta je nadvojvoda prepodil še isto leto (1595), toda luteranskega organista (ludirectorem) so podpirali uradniki. (A, b, 15.) — 4. avg. 1597 je bil predstojnik (Prefetto della Idria tedescha) Jurij Aquila, katoličan. Za duhovnega pastirja je bil tačas v Idriji magister Marko Khun (A, b, 48.), ki je 23. jun. 1601, kot župnik krški, pisal o Idriji sledeče: »Nikjer ni luteranstvo toliko škode naredilo, kakor v Idriji, kjer so skoraj 40 let predikantje pridigovali knapom in kmetom. Poslan sem bil pred štirimi leti tja kot gojenec nadvojvodskega kolegija v Gradcu, dovršivši modroslovne in večinoma tudi bogoslovne studije. Ker znam nemški in slovenski jezik, se mi je posrečilo, da sem jih zopet privedel v naročje katoliške cerkve». (A, b, 34.) — Po smrti Frančiška Latomija je kapelo v idrijskem gradu dobil Felicijan Jacenisij. (V izvorni prezentacijski listini je to ime gotovo napačno zapisano; conf. Izvestja I, str. 8.) (A, b, 41.) — 12. jun. 1635 cesarski kapelan Ivan Klinec. (A, b, 34.) — Vikar Jurij Novak pošlje 21. maj. 1640 svojega kapelana Pavla Hlinčiča v Videm po potrjenje za duh. pastirstvo. (A, b, 39.) — Cesarski kapelan in idrijski župnik Gašpar Josip Wichtelzh pl. Wichtenstain se imenuje 28. febr. 1707. Isti poprosi 26. maja 1710 patrijarha podeljenja odpustkov za

blagoslovljene sveče, katere nosijo o cerkvenih sprevodih udje bratovščine sv. Barbare, ustanovljene v cerkvi sv. Barbare. Taki sprevodi s presv. Rešnjim Telesom so skoraj vsaki večji praznik, ko se blagoslavlja živo srebro. Župnik vpraša tudi, če velja post na dan pred praznikom sv. Hermagore in Fortunata, ko se v Ljubljani, kjer sta ta dva svetnika patrona, ne postijo. (A, b, 47.) — 18. dec. 1712 zopet prosi župnik odpustkov tistim, ki bodo molili za rajne, ko bodo slišali peti novi mrliški zvonec. (A, b, 43.) Poslednjič se župnik Wichtelzh imenuje v Idriji 1. jun. 1728.

Ihan.

20. avg. 1579 podeli patrijarh Polidoru pl. Montagnana, naddijakonu štirskemu, savinjskemu in dravskemu ter najvišjemu komisarju obojne Kranjske, patronat ihanske fare. To pravico imata naj ob jednom njegova brata Jurij in Jernej ter njuni nasledniki v moškem kolenu. Pismo je poslal patrijarh gorenjskemu komisarju Mateju Pisancu. (A, c. II.) — L. 1595 župnik Adam Lampert. (A, b, 15.) — 29. okt. 1613 podeli patrijarh, ker so pl. Montagnanovi vselej prezentovali nevrednega, ihansko faro Vrbanu Komatarju. (A, c. VIII.) Imenuje se župnik Komatar še l. 1636 (A, b, 49) in 14. apr. 1646. — Ko je izmrla rodbina pl. Montagnana, je prešel patronat ihanske fare na deželnega kneza. (A, b, 18.) — 18. avg. 1664 je resignoval na faro opešani župnik Matej Modri in priporočil za-njo dobovskega kapelana Mateja Vlacherja. (A, b, 34.) A patrijarh je 6. marc. 1665 za upravitelja postavil Jakoba Rijavca. (A, b, 42.) — Okrog l. 1674 je cesar podelil faro Gregorju Pevcu, ki je naštel l. 1704 v ihanski fari 450 duš. Cerkev sv. Kunegunde na Tabru je imela l. 1704 bratovščino sv. Lucije. Zavetnik tej podružnici je bil Ivan Ludovik Rasp, grajščak na Krumpergu. (A, b, 49.)

Kamnik.

13. nov. 1275 patrijarh odstavi kamniškega župnika Hermana de Budrio, ker ni bil kanonično vmeščen. Postavil ga je bil kapitelj za časa, ko je bil izpraznjen patrijarški sedež.

(C 7, 17.) — Nikolaj Gallon Kamniški (de Stayn) dobi 8. jun. 1341 fevde pri Moravčah. (E, I, a, 3.) — Duhovnik Ulrik iz Kamnika (de Stayn) je vikar v Smledniku 6. jun. 1341. (E, I, a, 67.) — Otakar Blagoviški, župnik kamniški (s. Marie in Stayn), dobi 22. jan. 1341 dovoljenje, da sme biti jedno leto odsoten od svoje fare. (E, I, a, 7.) Omeni se isti župnik še 6. febr. 1343. (E, I, b, 18.) — 16. jul. 1401 župnik Anton Stüppel. (B, 8.) — Leonard Seydel, magister umetnostij in vikar kamniški, se omenja kot naddijakon (Prouincie Carniole) 17. apr. 1481 in 28. mar. 1482 (A, a, 10, l. 459); dalje 22. nov. 1483, ko se je pravedal z gradnikom (Castellanus) Petričem zaradi nekega travnika (A, a, 10, l. 633); 11 apr. 1484, ko se je odpovedal naddijakonski časti za Gorenjsko (A, a, 13, l. 312); 16. avg. 1488 in 26. okt. 1488, ko je dobil faro dobsko. (A, a, 13, l. 312.) 24. maj. 1494 je bil Leonard Seydel zopet vikar v Kamniku, ob enem pa kanonik ljubljanski in naddijakon za oglejski del «Carniole». Tačas je dal Kamničanu Juriju Tančiču (Tancicz) spričevalo, da je res prejel od krapulskega škofa Petra Karola, generalnega vikarja v patrijarhatu za čas izpraznjenega sedeža, niže sv. redove v Konjicah, da mu je pa pred letom o požaru izvornik tega pisma pogorel, in ga priporoči za subdijakona. Omeni tudi, da v Kamniku ni kuge in naj ga le brez skrbi spusté v mesta na poti v Videm. (A, b, 49.) — Razen pisma od dne 23. sept. 1494 in 9. sept. 1496 imamo tudi pismo naddijakona Seidelna, s katerim dne 12. marc. 1499 takó-le toži iz Kamnika generalnemu vikarju v Videm: «Svetna gosposka brani duhovnom dajati miloščino svojemu prelatu. Naj se izdá ukaz in zagrozí izobčenje, katero razglasim na prihodnji sinodi, da ne bode mótenja v rednem dajanju. Tudi Sterlecker je bil včeraj zaradi tega v Ljubljani, a dolenskim duhovnom se to toliko ne brani». Nadalje toži Seidel o porušenih disciplini med duhovniki, da popuščajo fare zaradi nekega ostrega ukaza, ki naj bi se preklical. (A, b, 49.) Druga listina z dne 10. avg. 1504 omenja Seidelna, ki je bil vikar v Kamniku, kanonik ljubljanski in naddijakon gorenjski, da ga je patrijarh izvolil

za komisarja v neki višnjegorski pravdi. Pisaril je Seidelnu tačas uradne stvari Gregor Pheilschmidt, duhovnik in javni notar v Kamniku. (A, b, 49.) 8. okt. 1504 najdemo Seidelna še med živimi. — Ob istem času je bil Matija kapelan pri sv. Primožu nad Kamnikom. (A, b, 49.) — 2. jul. 1501 je bil patrijarh Dominik zagotovil svojemu pisarju Jakobu Sketi iz Trebnja kak beneficij v oglejski škofiji. 5. dec. 1504 pa poroči Jakob Sketa patrijarhu: «Pred petimi dnevi je umrl v Kamniku brez oporoke naddijakon Leonard Seidel. Imetja, gotovo tudi mnogo cerkvenega, sta se polastila kamniški meščan Steirer in njegov sin Erazem Steirer, vnuk sestre umrlega naddijakona. Ljubljanski škof v takih slučajih pozaprè imetje in ne pusti, da bi se ga lastili svetnjaki. Sè Seidelново smrtjo so se izpraznili štirje beneficiji; jeden v ljubljanski in trije v oglejski škofiji. Beneficij sv. Janeza Krstnika v Kamniku sem zasedel jaz vsled danega mi rezervata. Zvršitelj me je včeraj uvel v posest tega beneficija kakor je navada. Zapéli so vsi zvonovi, dobil sem v roke altarno opravo in knjige, izročila se mi je kapelanija, zapel sem pred altarjem kolekto, in nihče ni oporekal. Zdaj pa slišim, da bi ta beneficij rad imel Erazem Steirer. Toda rajši naj se mu dà beneficij presv. Trojice v Kamniku, od katerega so patroni njegovi stariši; meni naj se pa še posebej potrdi beneficij sv. Janeza. Zá-me sta tudi deželni glavar in vicedom kranjski, ker sem njunim otrokom učitelj.» (A, b, 49.) 14. dec. 1504 zopet piše Sketa iz Kranja, da ne odstopi beneficija sv. Janeza Erazmu, katerega je prezentoval kamniški župnik, ker nima ta, ampak patrijarh sam prezentacijsko pravo. (A, b, 49.) — Župnik kamniški Jurij Hertensfelder se omenja 29. apr. 1484, 19. avg. 1485, 21. avg. 1494 (A, a, 11, 215), 16. jun. 1506 in 25. okt. 1507. (A, b, 49.) — 26. avg. 1486 je imel glavar na kamniškem Starem gradu (Oberstayn), Ivan Lamberger, svojo kapelo «in oppido Gotimfeld» (Dobré-polje) in ondi kapelana Venceljna Grimsizer-ja. (A, a, 12, l. 293.) — 21. avg. 1494 so prosili sodnik in vsa občina kamniškega mesta patrijarha dovoljenja, da bi smeli sezidati nov samostan frančiškanaom pri cerkvi sv. Jakoba. Dovolila sta jim

bila to že poprej rimski kralj in domači župnik Jurij Hertenfelser, kateri je prihodnjemu samostanu podaril cerkev sv. Jakoba v mestu. (A, b, 31.) — V sept. l. 1498 sta služila v Kamniku: duhovni pomočnik Ahac in kapelan Gašpar Suknjica. (A, b, 49.) — Ko se je Ivan Steinez 13. jun. 1559 odpovedal kamniški fari, jo je dobil Jurij Sichel (A, c, I, 9), ko so jo pa temu vzeli 27. jul. 1565, postal je župnik Anton Šeškar. (A, c, I, 25.) — Za kapelana je bil 20. maja 1570 Andrej Schwab. (A, b, 15.) — 18. sept. 1591 sodnik Martin Staymets in svétniki kamniškega mesta pišejo patrijarhu o pravdi, ki se je ondi vršila pred sodnikom Danijelom Gallom zaradi neke desetine med Ano, soprogo Martina Kosa (Kuss), meščana in fevdnega vazala Gallovega, ter Uršulo, soprogo Mateja Kramarja, v domačem jeziku (totum processum in vulgari lingua conscriptum). Ko je Danijel Gall iz Rožeka (Rudolfseck) stvar razsojal, imel je okrog sebe 21 prisednikov: 4 svetovalce kamniškega mesta, 12 meščanov iz Kamnika in Kranja ter 5 mož iz moravske fare. Izrekli so, da se naloži Uršuli molčanje ter razsodba sporoči patrijarhu. Ko bi se pa ona pritoževala, pravi kamniški mestni sodnik, naj se prepusti zadeva njemu v razsójanje, ker vsled cesarske svoboščine v civilnih rečeh nihče ne sme klicati kamniškega meščana pred drugo sodišče, kakor pred mestno v Kamniku. (A, b, 49.) — Za svojega župnika Mateja Mrcino (Mathes Marzina), ki je imel ob enem ljubljanski kanonikat, a bil privrženec luteranstvu, se potegneta 27. okt. 1593 mestni sodnik in svetovalstvo kamniško, češ, da se ni posluževal goljufne mere, kakor je bil tožen pred patrijarhom. (A, b, 31.) 31. okt. 1593 pa naznanita Simon Unger, kapelan v Kamniku, in Filip Winkler, ondotni mestni pisar, da se farni ključar Jurij Winkler kesá, ker je nedavno iz jeze preveč povedal zoper župnika Mrcino, ko ga je v Kamniku izpraševal patrijarh Frančišek Barbara. (A, b, 31.) — L. 1594 so odstavili luteranskega župnika Mateja Mrcino. Živel je nato pohujšljivo, brez duhovske službe, in bival pri nekem kmetu blizu Kamnika, potem pa potegnil v Kranj in l. 1596 v Gorico.

Med tem časom, ko je bila fara izpraznjena, je dajal Mrcina proti plači pokopavati protestante v kamniško farno cerkev. (A, b, 15.) — Njegov naslednik je bil patrijarhov komisar in župnik Sebastijan Trebuhana, o katerem imamo mnogo poročil. 12. jun. 1595 je patrijarh bakalavreja bogoslovja S. Trebuhana vsled nadvojvodske prezentacije z dne 29. maja 1595 potrdil za župnika. (A, c, III.) 3. dec. 1595 je pisal Trebuhana patrijarhu nastopno: «Nova stavba, katero je zgradil grof Ahac za pokopališče krivovercev, meri na okrog blizu 40 sežnjev (ulnas geometricas). Visoka je le 2 sežnja. Poslopje je tako zidano, da ima pri tleh mnogo doblin, kamor naj bi se stavili ali slikali nagrobni spomeniki umrlim. Ni še ometano in stoji neizgotovljeno brez strehe in vrat kakor razvalina, ker se je na ukaz nadvojvode delo ustavilo. Luterani so začeli zahajati k mojim pridigam, da je ob nedeljah cerkev zopet polna. Vnovič sem uvel oklice in poduk ženinov, odpravil pa poroke v adventnem času, kar je bilo prej v navadi.» (A, b, 45.) 4. maja 1597 je pisal Trebuhana v Videm: «Doslej sem odrekal na blagoslovljenem kraju pokop krivovercem, a toliko imam zoprnikov, da je sila. Tudi katoličani so začeli zaradi tega godrnjati. Hudi luteranec Ivan Bolha (Wolcha), Kamničan, se je spreobrnil in očitno se odpovedal krivi veri.» (A, b, 47.) Trebuhana je bil nekaj časa upravitelj vicedomskega urada, kakor se omenja 6. jun. 1597. 14. mar. 1598 pošlje isti župnik klerika Sebastijana Blažiča v Videm po sv. olja in ga priporoči za dijakonata, češ, da bo sčasoma imel vsaj kaj duhovnov v fari. (A, b, 44.) 31. dne istega meseca pa pravi, da mu Mrcina, ki je kanonik ljubljanski, a noče bivati v Ljubljani, nekoliko pomaga v duhovnem pastirstvu. (A, b, 48.) L. 1598 je v katoličanstvo prestopil Lovrenc Benkovič. (A, b, 48.) 3. apr. 1599 je pa h katoliški veri pristopil Jurij Peterle s Perovega s svojo soprogo. Bil je že rojen v luteranstvu. (A, b, 44.) — Svetinj sv. Primoža in Felicijana niso prenesli k cerkvi na goro, kakor se je nameravalo, ker je posebno branil novi ljubljanski škof Tomaž Hren l. 1598. (A, b, 47.) — L. 1600 predlaga Trebuhana patrijarhu sledeče:

• Beneficij sv. Janeza Krstnika in oni sv. Marije Magdalene v farni cerkvi, katera je ustanovil pl. Herritsch, od njega pa kupil l. 1597 umrlí Krištof Škofic, naj se dasta mojima duhovnima pomočnikoma, ki nimata družega, kakor od mene malo plače, da bodeta bolj pridna, kadar hodim po naddijakonskih poslih. Pravico podeljevati ju ima sedaj, po Škofičevi smrti, patrijarh kot škof.» (A, b, 45.) 11. maja 1600 je pa beneficij sv. Janeza Krstn. prejel župnik Trebuhana sam. (A, c, V.) 13. sept. 1600 je prosil odpustnega pisma za tri kandidate mašništva, da bi smeli biti posvečeni od katerega škofa koli, ker zaradi kužne zaprtije ne morejo iti v Videm k ordinaciji. Med njimi je bil tudi Ivan Sušan iz Kamnika. Dalje pravi, da je pred kratkim sežgal nad 30 luteranskih knjig. Toži o pomanjkanju duhovnov, češ, kjer so bili nekđaj po štirje in še več, je zdaj komaj jeden. Slednjič vpraša patrijarha, če so veljavni krivoverski zakoni, kakoršnih se je mnogo sklenilo brez navzočnosti katoliškega duhovna, in če hoče razglasiti po Gorenjskem tridentski zbor. (A, b, 47.) 11. mar. 1601 prosi Trebuhana dovoljenja, da bi smel odpraviti iz farne cerkve altar sv. Ane, ki stoji prav pod slavolokom svetišča in brani ljudem, da ne morejo iz ladije videti mašnika, stoječega pri velikem altarju. Beneficij naj bi se prenesel k drugemu altarju. (A, b, 47.) 9. sept. 1601 imenuje patrijarh župnika Trebuhana (zopet) za gorenjskega naddijakona in mu izroči nastopne fare: Kamnik s podružnima farama: Nevlje in Šmartno v Tuhinju; Mengeš s podružnimi farami: Čemšenik, Zagorje, Vače in Dol; dalje fare: Ihan, Moravče, Komendo, Cerklje, Velesovo, Šentjurij, Kranj s podružnimi farami: Preddvor, Križi in Podbrezje; fare: Kovor, Tržič, Zasip, Loko, Poljane, Žiri, Selca in Cirknico, ter samostane v Mekinah. Velesovem in Loki. (A, c, VI.) 11. dec. 1605 pošlje Trebuhana dijakona Ivana Pomladéta za sprejem mašništva, in Matijo Smiseza, Andreja Pavliča in Jerneja Popotnika, da bi prejeli v Vidmu štiri niže redove. (A, b, 34.) Poslednjič se imenuje župnik in naddijakon Seb. Trebuhana 8. dec. 1608, ko poroča o neki zadevi javnega mestnega notarja Ivana Namora in Mateja

Korena, izdelovatelja cerkvene obleke v Kamniku. (A, b, 43.) — L. 1595 je bil Konstantin Kušar beneficijat kamniškega hospitala. Oddajati je imelo ta beneficij mesto, potrjevali so pa predlagane župniki. (A, b, 15.) — 4. apr. 1599 kamniški kapelan Tomaž Rostinger postane vikar v Stari Loki. (A, b, 44.) — 10. apr. 1619 kamniški župnik in naddijakon Krištof Plankel prosi patrijarha, da bi smel uživati za trud in stroške naddijakonske službe ondotni beneficij (simplex) sv. Janeza Krstnika, katerega ima oddajati kamniški župnik sam. (A, b, 32.) Naddijakona Plankelna srečamo v Kamniku dalje 23. avg. 1621, 20. jan. 1624 (A, b, 16) in 24. apr. 1625. (A, b, 34.) A še isto leto se je bil odpovedal tej fari, in nadvojvoda Ferdinand je 10. jan. 1626 za-njo predlagal Mihaela Valiča (Walich). Plankel je pa postal župnik in naddijakon v Laškem na Štajerskem ter apostolski protonotar. Naročeno mu je bilo, naj pride preiskovat neko zadevo kapelana Pavla Jugovca v Kamnik. Jugovec je bil ondi 22. jun. 1621 beneficijat presv. Trojice (A, b, 49.); porojen je bil v Kamniku l. 1586 in posvečen v mašnika v Vidmu l. 1614. (A, b, 24.) Zopet se je moral Plankelnu Kamnik priljubiti, ker ga tu vidimo sedeti kot župnika in naddijakona od leta 1634 do smrti, t. j. do 7. avg. 1639. (A, b, 32.) 5. jun. 1634 priporoči Krištof Plankel, apostolski protonotar, cesarski svétnik, gorenjski naddijakon, kanonik-starosta v Novem Mestu in župnik v Kamniku, Adama Stroscha iz Šmartna v tuhinjski dolini za mašništvo (A, b, 39.); 14. apr. 1636 pa prosi pravice: odvezovati od pridržanih grehov in kaznij in blagoslavljati sveto opravo in posodo, kjer se ne rabi sv. olje. (A, b, 38.) 8. avg. 1636 je razglasil naddijakon Plankel podložnim faram ukaz, da naj se prazniki: izpremenjenja Gospodovega, sv. Ane, sv. Jožefa in delopust (vigilia) sv. Hermagore in Fortunata, ki imajo v oglejskem koledarju †, obhajajo tako slovesno, kakor je zapovedano, in naj se sploh ne zanemarjajo koledarjevi predpisi. (A, b, 49.) — 16. jun. 1627 se omenijo Kamničani: mestni sodnik in ključar farne cerkve (M. V. in Schuttina) Jurij Knifec, javni beležnik Jurij Schuppa, organist

Jurij Mladec ter meščana Matija Homan in Florijan Žagar. (A, b.) — L. 1634 je postal mašnik Luka Mušan (Mushan) iz Podgorja, ki je bil krščen v Kamniku l. 1609. (A, b, 39.) — 6. sept. 1636 prezentujeta sodnik in starejšinstvo kamniško za beneficija (compatibilia) presv. Trojice in sv. Leonarda v ondotni farni cerkvi kamniškega duhovnega pomočnika Mihaela Juraja. A najbrže je Juraj vžival tudi beneficij Matere Božje, ker sta po njegovi smrti sodnik in starejšinstvo zanj predložila 23. avg. 1639 Mateja Vido. (A, b, 23.) — Po Plankelnovi smrti je 22. avg. 1639 ljubljanski škof Rinaldo patrijarhu prezentoval za kamniškega župnika svojega brata Jurija Scarlichija (Škrliča) (A, b, 18.), ki je župnikoval v Kamniku še 20. apr. 1650. (A, b, 34.) Tudi 2. jun. 1663 je bil Scarlichij še ondi župnik in naddijakon. (A, b, 42.) — 24. okt. 1689 je umrl v Kamniku župnik in naddijakon Mihael Ferri. (A, b, 27.) — 29. marc. 1692 je prejel neki beneficij (simplex) v farni cerkvi Frančišek Mavričič. (A, b, 49.) — Ljubljanski škofje so dobili patronat kamniške fare od Ferdinanda II. — L. 1700 je prezentoval škof Maksimilijana Leopolda Raspa, doktorja bogoslovja, za župnika. Temeljito je ta župnik popravil farno cerkev, in ker se med strójenjem cerkve ni moglo rabiti njeno pokopališče, blagoslovil je ono pri bližnji podružnici (na Žalah). (A, b, 46.) 22. jan. 1742 omeni župnik M. L. Rasp dvanajsterih novih «Caus reservati». (A, b, 38.) — 20. apr. 1704 se navajajo ondi še sledeči duhovni: vikar Ivan Pirec; kapelan Gregor Kamnikar; Gregor Zupanec, beneficijat sv. Mihaela, kateri beneficij je dobil l. 1685 od barona Paradaiserja; Friderik Skrpin, bakalavrej bogoslovja, ima presv. Trojice beneficij, nad katerim ima patronat mesto. Beneficij sv. Janeza Krstn. vživa Frančišek pl. Mauersberg, župnik v Ločniku pri Gorici, in patron je deželni knez. Beneficij sv. Marije Magdalene je l. 1704 vživalo jezuitsko semenišče v Ljubljani pod pogojem, da vzdržuje v semenišču tri ali štiri sinove kamniških meščanov in poskrbi vsaki mesec za jedno sv. mašo v kapeli sv. Marije Magdalene na pokopališču. Stali sta tačas

na pokopališču tudi kapela sv. Mihaela in kapela sv. Rozalije. V cerkvi je bila pa bratovščina sv. rožnega venca, ustanovljena in potrjena leta 1677. Vrh tega je bilo v fari še več drugih kapel: na Malem Gradu (Kleinveste) kapela sv. Eligija, katero je oskrboval kovaški ceh; v podrtem Starem gradu (Oberstein) na hribu kapela sv. Janeza Krstnika z jednim altarcem. Kriški gospod je najemal frančiškane, da so hodili vsaki teden po enkrat gori maševat. Svoji kapelici sta imela l. 1704 tudi gradova Záprice in Peróvo. Sedem kamniških podružnic je dal naddijakon v oskrbovanje néveljskemu župniku; dve sta ostali pri fari. «Cerkev sv. Primoža in Felicijana v gorah,» poroča naddijakon, «je starodavna in slavna ter posvečena. Ima štiri altarcje: sv. Radegunde, sv. Leonarda in dva altarcja sv. Primoža in Felicijana. V jednom se hrani nekaj svetinj od teh svetnikov, ki se kažejo vsako leto ob shodih obilno zbranemu ljudstvu. Druga podružnica je sv. Jožefa na Žalah. Sezidana je bila na novo l. 1686 in posvečena s tremi altarcji vred od ljubljanskega škofa. Altarcji so: sv. Jožefa, sv. Petra Alkantarskega in sv. Florijana. Zunaj cerkve na Žalah je kapelica Božjega groba; v postu so veliki shodi in se notri bere sv. maša. V mestu je meščanski hospital za ubožce. Stanovanje in hrano ima v njem kakih 15 póstarnih oseb obojega spola. Zavod ima desetine in svoje podložnike. Predstojnika mu volijo dvanajstáki vzajemno z župnikom. Fara ima pevovodjo in organista, ki skrbita za petje v cerkvi in pri sprevedih ter učita mladino pobožnosti, branja in godbe. Duš šteje fara okrog 4000.» (A, b, 49.) — L. 1723 je bil v mašnika posvečen Kamničan Andrej Vrlinšek. (A, b, 49.) — L. 1748 je ondi župnikoval Ivan Karol Barbo grof pl. Waxenstein. (A, b, 42.) — 28. maja 1749 sodnik in svétniki kamniški podelé «Titulum mensae» novomašniku Pavlu Turku. (A, b, 39.)

Kočevje.

24. jan. 1482 in 29. jan. 1486 vikar cerkve sv. Jerneja v Kočevju bil Luka. (A, a, 10, 435 in A. b. 31.) — 20. jun. 1504 je bil kočevski vikar Gašpar Valar od generalnega

vikarja postavljen za sodnika v pravdi med ribniškim župnikom ter naddijakonom Danijelom in nekim Tomažem Ecker-jem. (A, b, 49.) — 13. dec. 1505 je bil kočevski subdijakon Skolipeta od ribniškega naddijakona poslan v Videm. (A, b, 49.) — Ko je bil l. 1582 kočevski župnik od patrijarha izobčen, ga je od izobčenja odvezal vizitator Polidor pl. Montagnana in ga naredil začasnega komisarja nad ribniški naddijakonat. (A, b, 45.) — L. 1598 je župnikoval Krištof Plank. Bil je sicer katoličan, a cerkev je zanemaril in premehek je bil, ker očitnih grešnikov ni kaznoval javno, ampak je rajši jemal od njih glóbo. (A, b, 47.) Po smrti župnika Jeronima pl. Stemberga je grof Turjaški 22. okt. 1669 prezentoval Jurija Oplaniča (Opplanitsch). (A, b, 44.) — Po Oplaničevi smrti je 18. jan. 1696 knez Ferdinand Turjaški prezentoval za faro Frančiška Danijela barona pl. Moschona. (A, b, 43.) Imenuje se Moschkon še 16. jan. 1700, ko ga je ribniški naddijakon Renner priporočil za svojega koadjutorja. (A, b, 23.) — L. 1731 je bil v mašnika posvečen Jurij Slatkoina iz Kočevja. (A, b, 49.) — L. 1745 se je naštel v fari 3250 duš, 235 krstov, 90 pogrebov in 36 porok. (A, b, 49.) — Sodnik Matija Jauth in starejšinstvo zagotovita 16. jul. 1747 absolviranemu «rethor-ju» Ivanu Raniloviču iz dohodkov kočevskega mesta «Titulum mensae». (A, b, 49.) — 18. nov. 1748 sta služila ondi župnik Frančišek Kosler in kapelan Josip Kopriva. (A, b, 49.)

Komenda.

L. 1595 se imenuje Jurij Schober «Commendator» ali župnik komendski. Nosil je bel križ. (A, b, 15.) — L. 1600 se je gorenjski naddijakon nekaj pritoževal zoper Schobra pri patrijarhu, da živi, kakor bi bil luteran. A pisal je 27. okt. 1600 Matija Leopold Poppel gospod pl. Lobkovic, najvišji mojster reda sv. Ivana Jeruzalemskega v Strahovicu, da bode sam prišel pogledat in v Komendi uredil stvari. (A, b, 47.) — 15. mar. 1601 je bil v Vidmu v mašnika posvečen Gregor Kern iz Komende. (A, b, 47.) — V avgustu 1636 bil je ondi za vikarja

(župnika) Mihael Faber (Kovač). (A, b, 49.) — Ko je odšel Matija Grošelj, je vzel 1. avg. 1641 Ivan Hirsch, upravitelj A. Tatenbacha, križnika (Crucigeri) reda sv. Ivana Jeruzalemskega, v službo za Komendo duhovna Andreja Weningerja, kapelana mengeškega. (A, b, 49.) — Župnik Luka Reschtinger priporoči 14. dec. 1642 Sebastijana Thoni-ja iz Komende za mašništvo. (A, b, 49.) — Za vikarja je bil ondi Ivan Sigfrid Steer 12. dec. 1649 in 26. mar. 1650. (A, b, 24.) L. 1650 je postal mašnik Mihael Sršen, porojen v Suhodolah 26. apr. 1629, dijakon pa Mihael Lap, ki je v velesovskem samostanu dobil «Titulum mensae». (A, b, 24.) — Komendsko faro je imel malteški red. Veliki mojster jo je podelil kakemu komendatorju, ki po navadi ni ondi bival, ampak je vžival samo dohodke in jo zaradi tega dajal v najem svetnim možem. On, ali pa najemnik, sta predlagala duhovna (velikemu mojstru) za oskrbovanje duhovnega pastirstva v fari. Nosil je ta duhoven ime župnika, a odstavila sta ga lahko komendator, oziroma najemnik fare, kadar sta hotela. — 20. apr. 1704 je bil za župnika Gašpar Slokar, za kapelana pa Matija Slivar. Farno cerkev je zidal neki Skala, ki je v njej pokopan. Štela je fara l. 1704 do 1700 duš. 30. jun. 1681 jo je obiskal priyor malteškega reda na Češkem, Ferdinand Ludovik grof pl. Kolovrat. Malteški red je nadzoroval vse druge zadeve, le v zakonskih stvareh in glede na podeljene pravice za duhovno pastirstvo je bila fara podložna gorenjskemu nad-dijakonu. Tako je razsodil pravdo zaradi jurisdikcije 28. jan. 1686 apostolski nuncij kardinal Tanarij. (A, b, 49.)

Koprivnik (kočevski).

L. 1598 je mozeljski župnik Martin Marinzal imel tudi koprivniško faro in jo oskrboval po najetem vikarju. (A, b, 47.) — Ko je župnik Krištof Plank postal kanonik novomeški, je 21. marc. 1604 dobil faro Ivan Zigelfest. (A, c, VI.) — L. 1638 župnik Ivan Steirer. (A, b, 16.) — L. 1745 in 18. nov. 1748 župnik Matija Verderber. L. 1745 je bilo v fari 1665 duš, 53 krstov, 30 pogrebov in 5 porok. (A, b, 49.)

Kostanjevica.

Fara: 25. apr. 1505 se Lovrenc, večni vikar cerkve sv. Jakoba v mestu kostanjeviškem, pritoži pri patrijarhu, da mu ondotni opat hoče vzeti faro in tjekaj posaditi nekega Warthona. (A, b, 49.) — V maju 1507 je bil ondi za vikarja Pavel Sterlecker. (A, b, 49.) — 3. okt. 1600 vikar Andrej Pilpach. (A, b, 49.)

Samostan: Imenuje se opat Andrej 30. sept. 1399 (B, 8); opat Egidij 24. maja 1475 (A, c, 45); opat Konrad, ki se je 2. mar. 1482 pritožil, da nekateri podložniki nočejo samostanu plačevati dače (censum) (A, a, 10, 450); opat Jurij 22. dec. 1490 (A, a, 14, 133) in v torek po sv. Jerneju 1490 (A, b, 48); opat Ivan, ki je 26. okt. 1504 poročal patrijarhu: «Našemu samostanu je vtelesena fara sv. Petra pri gradu Rajhenburgu (Reichburg). Začel se je pa Ivan pl. Reichenburger, posestnik onega gradú, lastiti patronata in hoče imeti prezentacijsko pravico, ker je cerkev blizu gradú. Obljubil je iz svojega dajati samostanu na leto po devet talentov denarjev, t. j. 54 liber, za miznino. Ker je to lep denar, smo mu obljubili dati faro, ako dobimo od patrijarha in cesarja dovoljenje. Med tem je pa ta plemič že pobral od vikarja dohodke, namenjene samostanu, nam pa nič še ni plačal. Ukaže naj se vikarju, da bode samostanu pošiljal denar, in da ničesar ne bo dajal njemu.» (A, b, 48.) — Opat Andrej je priporočil 1. jun. 1585 Matijo Arzt-a za višje redove. (A, b, 24.) — Proti koncu 16. stoletja je bilo samostanu vzetih 60 zemljišč, da so jih dali Uskokom, ker so napravili polk zoper Turke. Samostan je vsled tega imel na leto 1000 gld. manj dohodkov. Opat je tedaj šel l. 1598 v Gradec k nadvojvodi, pogajat se zaradi odškodnine. (A, b, 47.) — 7. sept. 1643 opat Jurij priporoči Ivana Klančnika za mašništvo. (A, b, 24.) — L. 1694 je tekla pravda o tem, ali kostanjeviški samostan spada pod ljubljanskega škofa, ali pod oglejskega patrijarha. Škof je trdil, da je bila že leta 1462 šentjernejska fara prišla pod ljubljansko škofijo in tedaj tudi samostan, ki je ležal tačas v okviru te fare. (A, b, 34.)

Košana.

Košanskega duhovnega pomočnika Martina je bil neki duhoven Janez udaril po roki z mečem in bil zaradi tega izobčen 19. maj. 1489. (A, a, 13, l. 418.)

Kovor.

Po smrti duhovna Gregorja je dobil 18. jan. 1475 na predlog kostanjeviškega opata faro sv. Janeza Krstnika v Kovorju (Kewer) Simon Zuosina. Vmestil ga je župnik tržiški. (A, c, 41.) — Ko se je bila fara (Kayr) izpraznila vsled smrti župnika, jo je dobil 19. okt. 1560 Peter Kuplenik. (A, c, I, 32.) Toda, ker se je Kuplenik poluteranil, javno sklenil zakon in grdo živel, so mu jo vzeli in 14. maj. 1561 je bil za župnika v Kovorju (Keier) potrjen klerik Ivan Hauman. (A, c, 23.) — L. 1595 župnik Tomaž Gruden. (A, b, 15.) Moral se je pa Tomaž Gruden umakniti s fare odstavljenemu kostanjeviškemu opatu Tomažu, kateremu je Kovor podelil njegov naslednik, opat Ivan Pičohar. (A, b, 48.) — V avgustu l. 1636 župnik Matija Otava. (A, b, 49.)

Kranj.

Prav mnogo podatkov imamo o bivanju župnika dr. Matije Operte v Kranju. Imenuje se: 31. maj. 1481 (A, a, 10, l. 372); 10. marc. 1482 (A, a, 10, 452); 28. marc. 1482 (A, a, 10, 671); 21. jun. 1485 (župnik in naddijakon) (A, a, 11, 140); 11. apr. 1487 (A, a, 12, 361); 6. avg. 1487 (imenuje se doktor dekretov in patrijarhov komisar) (A, a, 12, 411); 23. sept. 1487 (A, a, 12, 181); 1. nov. 1487 (župnik in naddijakon gorenjski) (A, a, 12, 440); 31. marc. 1489 župnik Matija Operta in njegov kapelan Gregor iz Ljubljane (A, b, 49); naddijakon M. Operta 13. maj. 1489 (A, a, 10, 452); 2. apr. 1490 Operta, naddijakon gorenjski (Carniole) (A, b, 49); 8. maj. 1490 piše župnik dr. Matija Operta, gorenjski naddijakon, generalnemu vikarju, da ne more priti v Videm, ker mora sam, kakor tudi drugi Kranjci, vsled cesarske zapovedi hlapce in konje poslati na vojsko (A, b, 49); 30. jul. 1490 se je zoper Operto pritoževal ribniški župnik Zobelsperger, češ, da hoče fari Lož

in Bloke spraviti pod gorenjski naddijakonot (A, b, 49); 27. avg. 1490 in 13. apr. 1491 (naddijakon) (A, b, 49); 17. apr. in 10. avg. 1504 doktor papeževega prava (pontificii juris) in patrijarhov komisar v neki višnjegorski zadevi (A, b, 49); 20. jul. 1505 in 16. jun. 1506 (A, b, 49); 1. febr., 24. febr. in 24. marc. 1509 župnik in gor. naddijakon dr. Operta, komisar v bloški pravdi (A, b, 49). — Peter Kodelja se navaja 10. mar. 1482 kot kapelan v Kranju (A, a, 10, 452); 28. mac. 1482 kapelan hospitala sv. Antona, Leonarda in Florijana (A, a, 10, 459); 30. mar. in 29. maj. 1482, ko bi bil brez višjega dovoljenja rad zamenjal hospitalsko kapelanijo za neko drugo, a se mu je prepovedalo. Zato je pa 23. okt. 1482 resignoval na to kapelanijo in dobil jo je isti dan vsled prezentacije sodnika in mesta kranjskega klerik Marin Sleiko iz Kranja (A, a, 10, 513). — 30. mar. 1482 Jakob Osedia, kapelan, in Leonard Vranič, meščan kranjski. (A, a, 10, 460.) — 22. maj. 1483 vikar Mihael Zelnik. (A, a, 10, 573.) — 28. mar. 1485 se navedó: Tomaž Stokratlep in Kristijan Kalkar (piše se tudi Chalcker in Kalthar), kapelan v kostnici (Carnarium), kapelan Jakob Oseglov in plemenitnik Henrik Ecker iz Kranja (A, a, 11, 158); Kalkar se omeni tudi 25. jun. 1487 (A, a, 12, 149); pozneje je postal župnik pri sv. Marjeti v «Scheczindol-u» v ljubljanski škofiji. (A, a, 12, 411.) — 23. jul. 1489 duh. pomočnik Blaž. (A, a, 13, 441.) — Duhoven Kristof Krainburger je bil 22. dec 1490 župnik v Sevnici. (A, a, 14, 133.) — Gregor Maček (Matzikh), duhovnik v Kranju, ni hotel plačati ondotnima meščanom Mihaelu in Ivanu nekega dolga. Zato mu je naddijakon Erazem Steirer (Stayr) zapečatil vse imetje ter naznanil 20. jul. 1505 župniku M. Operti, naj s prižnice oznani, če se hoče Maček zoper to kaj pritožiti, naj gre v Videm pred generalnega vikarja. To povelje sta župniku vročila krajnska duhovna pomočnika Leonard Keynna in Anton Petek (Petichg). (A, b, 49.) — Duhovnik Primož Keuertz (Kovorec ?) vicekapelan kranjskega hospitala, je vžival neko njivo ležečo v obmestju (Burgfrid). Tožila ga je zaradi nje Ursula,

hči pokojnega Martina Jelena. Sodnik in priseženci mesta Kranja so trdili 24. febr. 1506, da spada pravda pred njihovo sodnijo. V tem smislu je pisal tudi vicedom, Jurij pl. Eck, 9. okt. 1506. (A, b, 49.) — 12. jun. 1579 Vrban Victor, organist v Kranju, priporoči Sebastijana Arniša za mašniški stan. (A, b, 24.) — 4. okt. 1580 priporoče Jurija, sina kranjskega meščana Leonarda Kobela in soproge Evfemije, za duhovski stan. Dobil je «Titulum mensae» v velesovskem samostanu. (A, b, 23.) — L. 1585 je Polidor Montagnana odpovedal se naddijakonski službi. Gorenjski naddijakonat je potem dobil kranjski župnik Frančišek Lapidida, dolenski naddijakonat pa Jurij Waldner, dekan v Novem Mestu, in Polidor je postal najvišji komisar čez obojno Kranjsko (Carniola). (A, c, III.) — 11. sept. 1591 priporoči Frančišek Lathomus, župnik v Kranju in patrijarhov naddijakon za Gorenjsko, Hanibala Formacherja za subdijakona. (A, b, 24.) — 7. mar. 1594 je umrl v Šent-Juriju župnik Andrej Martinus, doma iz Kranja. (A, c, II.) — L. 1595 so Kranjci odpravili župnika Lathomus-a in za Kranj vmestili dotedanjega cerkljanskega župnika Kristofa Treiber-ja. (A, b, 47.) — 20. sept. 1600 je Treiber dobil kanonikat v Novem Mestu in trebanjsko faro. (A, b, 14.) Na njegovo mesto v Kranj je pa prišel vsled prezentacije ljubljanskega škofa trebanjski župnik Friderik Klemen (Clemens) in nastopil je faro 17. apr. 1601. (A, b, 47.) L. 1602 Klemen še ni bil naddijakon, prosil je pa patrijarha, da bi ga prišteli «patriarchali famulicio». (A, b, 14.) Toda patrijarh ga je za župnika potrdil še-le 10. sept. 1602. (A, b, VI.) L. 1606 je bil kranjski župnik Klemen gorenjski naddijakon za kranjski del ljubljanske škofije. (A, b, 47.) Ob njegovem času je živel duhovnik Peter Peklenik iz Kranja. (A, b, 31.) — L. 1641 se je v Kranju porodila opatinja Marija Frančiška Adelman, ki je od l. 1687—1706 vladala loški klariški samostan. (A, b, 49.) — 4. sept. 1647 se imenuje Jurij Ursus (Medved), «papali ac imperiali auctoritate creatus publicus Notarius nec non civitatis Crainburgensis juratus Poligraphus». (A, b, 34.)

Krka.

Reinboto Hertemberški, gradnik koroškega vojvode Ulrika v Kravjeku (Weineck), daruje l. 1254 dvoje zemljišč in dva vinograda v Oslici stiškemu samostanu. (D, zv, 74.) — Po smrti Leonarda je bil altarist sv. Jurija v krški farni cerkvi Ignac iz Črnomlja. — Ko se je bil odpovedal Ivan Paumgarten, začela sta se pravdati za ta beneficij Bernard Frauman in Nikolaj Poden 9. sept. 1496. Od patrijarha ga je dobil (kot «deuolutum») Frauman. Kranjski deželni glavar Viljem pl. Auersperg je pa trdil 9. sept. 1496, da ima on s stiškim opatom prezentacijsko pravico, in da obroka za predlaganje beneficijata še nista zamudila. Pravda se je nadaljevala. 15. jan. 1499 je bil novomeški dekan Sterlecker postavljen za razsojevalca. Bernard Frauman se imenuje kapelan na Krki 9. in 12. jun. 1504. (A, b, 49.) — 21. jan. 1496 je bil vikar (župnik) na Krki, ki je stala pod stiškim samostanom, Andrej. (A, b, 49.) — 9. jun. 1504 duh. pomočnik Marin in 17. maj. 1507 vikar Gregor z jednim duh. pomočnikom. (A, b, 49.) — 21. febr. 1582 so vzeli krško faro župniku Matiji Kumru. (A, b, 34.) — 5. maj. 1597 vikar Jurij Plavec. (A, b, 49.) — Vikar Jurij Kozlovič 26. jul. 1598 (A, b, 48) in 29. sept. 1600. (A, b, 49.) — 1. mar. 1599 je bil Andrej Zajec, doma s Krke, beneficijat v Dobrépoljah. (A, b, 39.)

Leskovec pri Krškem.

22. mar. 1482 župnik Primož. (A, a, 10, 457.) — 7. apr. 1497 je leskovški župnik Matej Stern v najem vzel tudi ribniško faro. (A, b, 49.) — 20. maj. l. 1507 župnik Ivan Famlus (?). (A, b, 49.) — Ko so odstavili župnika Martina Durlacherja, je dobil 20. dec. 1560 faro Ivan Riselbacher. (A, c, I, 35.) — 28. apr. 1567 jo je pa po smrti prednika prejel Nikolaj Batalouick. (A, c, I, 47.) Toda najbrže ta župnik fare ni nastopil, ker je že 9. sept. 1567 nadvojvoda Karol prezentoval za krško faro Polidora pl. Montagnano. (A, b.) 7. febr. 1582 je Polidor pl. Montagnano, župnik laški in krški (in Tiver et Gurkfeld), postal naddijakon

savinjski in obojne Kranjske (Carniole). (A c. III.) 25. jan. 1596 je nameraval Polidor krško faro odstopiti svojemu vnuku. (A, b, 48.) — L. 1593 je bil v mašnika posvečen Lovrenc Grivec iz Krškega. (Ordin. zap. videmski.) — 5. maj. 1597 vikar Luka Glaich (ne Glauch). (A, b, 49.) — 3. okt. 1600 vikar Marko Založaj (Saluschai). (A, b, 49.) — 23. jun. 1601 je poročil župnik Marko Khun(e) v Videm: «Skoraj 40 let je bil v krški fari za župnika človek, ki je gojil luteranstvo. Oskrhoval je faro po vikarjih, ki so mu odštevali na leto po 200 tolarjev za ‚penzijo‘. Nadvojvoda je meni podelil faro. Nastopil sem jo 24. maja t. l., a našel jo zelo zapuščeno. Prosim dovoljenja, da bi smel odvezovati od krivoverstva». (A, b, 34.) — V začetku leta 1602 se je šel Marko Khun patrijarhu priporočiti za naddijakonsko čast. (A, b, 47.) Potrjen je bil 6. febr. 1602 na faro krško, izpraznjeno «per priuationem ultimi Possessoris», in postal je ob enem tudi naddijakon nad stišskimi in novomeškimi cerkvami. (A, c, VI.) — 26. okt. 1621, po smrti Marka Kuenta, prezentuje cesar Ferdinand II. za krško faro F. Cezarja Hardija (Nardi?), škofa ausarijskega. (A, b, 23, izv. perg. list.) — 28. maj. 1607 je dobil beneficij sv. Nikolaja v Krškem gradu, po smrti Tomaža Buttina (?), vsled nadvojvodske prezentacije Ivan Friderik Klemen. (A, c, VII.) — 29. apr. 1609 je po smrti prednika prezentoval posestnik krškega gradu Ivan Krstnik Moschon* za isti beneficij (simplex) akolita Andreja Kolbergerja (A, b, 22, izv. perg. list.), ki je bil od patrijarha potrjen 19. maj. 1609. (A, c, VII.) Ko je bil pa Kolberger odšel v samostan, je ta beneficij prejel Matija Bressan. (A, c, VIII.) — 25. okt. 1633 se tržaški kanonik Krištof Radovič imenuje upravitelj krške fare. (A, b, 38.) — Po smrti Gregorja Veitel-na prezentujeta 27. mar. 1647 sodnik in starejšinstvo krško za beneficij sv. Janeza Evang. v krški mestni cerkvi Matijo Studencarja (A, b, 18), ki je bil potrjen 7. apr. 1647. (A, b, 43.) — 2. sept. 1714 prosi Jošt grof Barbo, varuh mladih sinov pokojnega grofa Teodorika Turjaškega, na Thurnamhartu dovoljenja, da bi se smela v ondotni kapeli ob nedeljah za

domače ljudi brati sv. maša. (A, b, 49) — 27. nov. 1730 prosilci prezentovani župnik Josip Ignac pl. Zergollern potrjenja na faro in omeni, da ga bode vmestil dolenski naddijakon Karol grof Petazzi. (A, b, 46.) Imenuje se župnik Zergollern še 13. maj. 1746 in l. 1749. (A, b, 42.) — L. 1745 je bilo v fari 6112 duš, 226 krstov, 209 pogrebov in 61 porok. (A, b, 49). — 18. nov. 1748 sta ondi službovala kurat Frančišek Tiringer in vikar Valentin Pregel. (A, b, 49.)

Ljubljana.

3. apr. 1180 patrijarh Ulrik odredi v Padovi na prošnjo oglejskega kanonika Romula, da naj se v patrijarhatu praznuje god sv. Marije Magdalene. (Kapiteljski arhiv v Vidmu.) — Gebhard iz Ljubljane (de Laybaco) je imenovan 6. mar. 1337 naddijakon Kranjske in Slov. Marke. (D, 3, 83.) — 18. maj. 1337 ljubljanski župnik Ivan in župnik Ulrik «in Graedwein» menjata za fari. (D, 3, zv. 83, l. 45.) — Faro v Ljubljani dobi 20. febr. 1341 Otakar iz Ljubljane, dotlej župnik v Ložu. (E, I, a, 21.) — 6. febr. 1343 so imeli ljubljanski frančiškani (Fratres minores) blizu Mekin letovišče, od kojega so plačevali davek mekinskemu samostanu. (E, I, b, 18.) — 17. jul. 1401 duhovnik Peter, kapelan Matere božje v «purgstall-ski» kapeli zunaj ljubljanskega obzidja. (B, 8.) — 20. apr. 1481 Jurij iz Ljubljane bil duhovni pomočnik v Vipavi (A, a, 10, 361), in 29. sept. 1481 Florijan iz Ljubljane duhovni pomočnik v Tuhinju. (A, a, 10, 408.) — 28. marc. 1482 duhovnik Krištof iz Ljubljane. (A, a, 10, 460.) — 8. jun. 1482 duhovnik Luka, beneficijant v Ljubljani. (A, a, 10, 476.) — 3. marc. 1485 Peter Knauer, doktor obojnega prava in prošt stolne cerkve ljubljanske. (A, a, 11, 152.) — 18. avg. 1485 se je škof Žiga pl. Lamberg pritožil pri patrijarhu, da izobčeni duhovni hodijo iz ljubljanske škofije v oglejsko in ondi opravljajo duhovsko službo. Patrijarh je to precej ostro prepovedal. (A, a, 11, 215.) — 31. mar. 1489 Gregor iz Ljubljane, kapelan v Kranju. (A, b, 49.) — 9. mar. 1496 je pisal (Datum «Lubiana») deželni glavar Viljem Turjaški

patrijarhu zaradi duhovna Kristana, da naj se nikar zanj ne vleče, ker je «infamatus in patria Carniole, prout quondam fieri solebat». (A, b, 49.) Imenuje se Viljem Turjaški deželni glavar kranjski in kraljevi svetovalec še 10. apr. 1498 in 10. avg. 1504 (?). (A, b, 49.) — V dec. 1498 je bil magister umetnostij Mihael Iški (de Igg) za kanonika v Ljubljani. (A, b, 31.) — 10. apr. in 23. jun. 1498 in 15. jan. 1499 se navaja Nikolaj Poden, kanonik (A, b, 49), in 20. jan. 1506 prosi Poden, dekan stolne cerkve ljubljanske, bivajoč v Radovljici, da bi ga patrijarh potrdil za trebanjsko faro. (A, b, 49.) Vendar je ostal v kapiteljnu, ker se imenuje še 2. apr. 1506 dekan ljubljanski. (A, b, 48.) — Ljubljanski klerik in javni cesarski beležnik Simon Smaltzik je bil napravil 3. jul. 1500 v dekanski hiši pismo, s katerim je dekan Nikolaj Poden pooblastil Filipa Coposta, duhovna ljubljanske škofije, in Ivana pl. Monzano, da ga smeta zastopati v neki pravdi. Priče so bili: Pavel Smaltz, mansionarij ljubljanske cerkve, ter Ivan Seel in Ambrož, kapelana ljubljanskega kapiteljna. (A, b, 49.) — Kranjski vicedom Jurij pl. Eck se imenuje 25. febr., 17. apr. in 5. maj. 1504 in 8. okt. 1507. (A, b, 49.) — Kamniški vikar in gorenjski naddijakon Leonard Seidel se imenuje kanonik ljubljanski 24. maj. 1494 in 10. avg. 1504. (A, b, 49.) — V maju l. 1504 je pisal kranjski deželni glavar Ivan Turjaški s Šumberka patrijarhu, da mu je potožil glavar okolice reške, ki pa spada pod glavno glavarstvo Kranjske, kako da si upa patrijarhov vikar Ivan pl. La pred svojo sodbo vleči zadeve, ki se tičejo posestev, ležečih v kraljevi oblasti. Naj se to ustavi! (A, b, 49.) — 8. okt. 1507 se imenuje Jurij Slatkonia škof pičenjski in prošt ljubljanski. (A, b, 49.) — 21. sept. 1577 je od ljubljanskega škofa Konrada Glusiča v Gornjem gradu prejel niže redove Krištof Muhavec. (A, b, 43.) — Ljubljanski kanonik msgr. Jurij Grysan postane 25. jul. 1593 provizor v Vipavi. (A, b, 48.) — 23. jun. 1594 kranjski vicedom Ludovik Kamiló Suardo. (A, b, 49.) — Kanonik Matej Mrcina se navaja 27. okt. 1593 in 31. mar. 1598. (A, b, 48.) —

Stolni prošt Gašpar Freudenschuss je l. 1580 bival v Radovljici (A. c. 31.); 16. jan. 1594 in 17. jul. 1595 se isti imenuje naddijakon (A. b. 49.); 4. apr. 1599 je izgubil, tožen od frizinških komisarjev, starološko faro. (A, b, 44.) — 13. mar. 1594 je bil kapiteljski duhovni pomočnik Jernej Hauman predlagan za šentjurijsko faro pri Kranju. (A, b, 48.) — Stiški opat Lovrenc je poročil patrijarhu l. 1595, da je bil dal napraviti po Ljubljani procesijo, pri kateri so katoličani glasno klicali presveto ime Jezus. Luterani so osupnjeni zijali in se grozno jezili. Opat obljubi dalje, da bode skusil Spanbergovo postilo, ki je deloma že odpravljena, vso uničiti v ognju. Nadalje piše opat, da je v Ljubljani v svoji hiši postavil kapelo presv. Trojice. Kapelo na ljubljanskem Gradu so luterani skoraj razdejali. Zdaj (1595) se popravlja, in potem naj bi se obe kapeli jeden dan posvetili. (A. b, 15.) 16. avg. 1596 je prosil opat Lovrenc patrijarha, da bi mu poslal svetinj za altar v kapeli stiškega dvora v Ljubljani. (A, b, 48.) — 4. mar. 1598 je Tomaž Hren naznanil v lepem pismu patrijarhu Frančišku Barbari, da je izvoljen za ljubljanskega škofa. (A, b, 49.) Hren je užival, dokler ni postal škof, beneficij sv. Jakoba v farni cerkvi v Konjicah. 16. mar. 1598 je prosil Hren sv. olja za ljubljansko škofijo v Vidmu, ker ja isti veliki četrtek še ni sam posvetil. (A, b, 18.) — 5. nov. 1603 Mihael Mikec (Michez), doktor bogoslovja in dekan ljubljanskega kapiteljna, prosi potrditve za beneficij Matere božje na Vačah, za kateri ga je po smrti ljubljanskega kanonika, eklezijasta in gener. vikarja Andreja Stürtzenstainerja, 7. sept. 1603 prezentovala obitelj Lambergov. (A, b, 39.) — 21. jun. 1605 kanonik Filip Wassermann postane župnik v Moravčah. (A, b, 22.) — 13. sept. 1643 priporoči Marko Dolinar, ki je bil porojen v Škofji Loki in je postal pozneje prošt, Ivana Ule-ta, magistra modroslovja, in Ivana Klančnika za tonzuro. (A, b, 24.) — 24. febr. 1646 je Mihael pl. Kumberg, škof kristopoljski, cesarski svétnik, odposlanec kranjskih stanov in prošt ljubljanski, v cerkvi sv. Nikolaja v Ljubljani v dijakona posvetil Sebastijana Pascola, ki je imel

odpustno pismo od patrijarha in spričevalo sposobnosti od konzistorija. (A. b. 49.) — 18. avg. 1698 stolni prošt Ivan Krstnik Prešeren. (A. b. 49.) — 25. jan. 1700 se imenujejo: Ivan Prešeren, stolni prošt in odposlanec deželnih stanov; Ivan Anton Dolničar, generalni vikar, ter Jurij Wetstain, kanonik in župnik v stolnici ljubljanski. (A. b. 49.) — 4. jan. 1704 Franč. Žiga baron pl. Apfaltrern, naddijakon. (A. b. 43.) — 6. okt. 1732 frančiškanski provincialal o. Žiga Skerpin prosi pravice odvezovati od oglejskih pridržkov in druge pooblaščevati, ter za frančiškanske patre dovoljenja, da bi smeli spovedovati ljudi, ki spadajo pod oglejsko škofijo. (A. b. 43.) — 23. sept. 1733 je bil ljubljanski kanonik Leopold grof Petazzi patrijarhov naddijakon za Gorenjsko, 3. febr. 1739 pa naddijakon in opat z mitro. (A. b. 38.) — 18. avg. 1748 je Frančišek baron pl. Raigersfeld dal slušatelju logike Antonu Zergollu »Titulum mensae«. (A. b. 42.)

Loški Potok.

Anton Lokar l. 1745 ondi kurat in 18. nov. 1748 vikar. (A. b. 49.)

Mekine.

Samostan: 29. dec. 1583 je bila po smrti prednice Katarine potrjena od patrijarha za prednico Suzana Oberburger. (A. c. III.) 17. okt. 1593 je patrijarh Barbara odstavil prednico Suzano in ukazal poslati jo v velesovski samostan, da jo zapró v celico. (A. b. 48.) Nadvojvoda Ferdinand prosi 28. okt. 1595 patrijarha, da naj se odstavljena in izpodena prednica Suzana, ker se je spreobrnila in poboljšala, zopet vsprejme v samostan in naj se ji daje ondi hrana, da ne postane vsled obupnosti brezverska. Mnogo je zunaj trpela in stradala. (A. b.) L. 1600 piše naddijakon Trebuhana o bivši prednici Suzani, da sedi zaprta v celici in kakor Magdalena objokuje svoje pregrehe. (A. b. 47.) — 12. nov. 1592 je določil nadvojvoda, da naj se spor med prednico in Gallenbergi poravna pred deželnim sodiščem. (A. b. 39.) Toda 16. jan. 1594 se še pritožujejo mekinske nune pri patrijarhu, da jim

krivico delajo zaščitniki Gallenbergi, ki jim hočejo biti gosposka in se lasté njih imetja in podložnikov. Tudi ni všeč nunam, da jih je prišel vizitirat ljubljanski prošt, ko ima vendar pravico vizitacije v duhovnih in svetnih zadevah le naddijakon Polidor. (A, b, 49.) — Opatica Jedert prosi patrijarha dovoljenja, da bi se zopet smela brati sv. maša v kapeli v sredi samostana, kjer se že več let pokopujejo nune, kakor tudi v zgornji cerkvi, kjer imajo nune sv. obhajilo, in ne samo v spodnji cerkvi. Pritožuje se zopet nad krivičnim zaščitnikom Gallenbergom. Kapelan je bil tačas v samostanu Anton Corvi. (A, b, 49.) — L. 1601 je neki Ivan Weyss zapustil mekinskemu samostanu 1500 gld., da se kupijo zemljišča in iz njih dohodkov vzdržita dve nuni. (A, b, 14.) — L. 1627 Mihael Faber, kapelan v Mekinah in beneficijat sv. Janeza Krstnika. (A, b, 16.) — 4. maja 1639 kapelan Mihael Terzel. (A, b, 34.) — 16. jun. 1643 prednica Ana Hren (Crön). (A, b, 18.) — 7. maja 1685. po smrti prednice Klare Gollianiz, izvoli 17 sester za prednico Terezijo Haller, staro 61 let in 40 let bivajočo v samostanu. Gospé (nune) so iz plemenitih rodovin kranjskili, kakor: Valvasor (Elizabeta). Gall, Gallenberg, Thurn, Paradeiser, Gallenfells, Raumschüssel i. t. d. (A, b, 44.) — V koncu 17. stoletja je bil na novo sezidan mekinski samostan. Največ so pripomogli k zidanju zavetniki Gallenbergi. Bilo je novo poslopje izmed najlepših v deželi. 20. apr. 1704 se poroča o njem: »25 nun (gospelj) živi v samostanu, ker so se pomnožili dohodki. Ustanova se glasi samo za 13. Opatica je Katarina Terezija, roj. grofica pl. Atthem's. Samostan vzdržuje svojega kapelana. Cerkev je bila pred kratkim prestrojena, potem pa še ni bila posvečena. Mekinskim in velesovskim nunam je spovednik neki frančiškan iz Kamnika.» (A, b, 49.)

Mengeš.

10. jul. 1337 je patrijarh Bertrand za dve leti oprostil svojega kapelana magistra Petra de Montepesulano, župnika v Mengšu (Mangespurch), bivanja na fari s pogojem, da

dobí namestnika. (D, 3, zv. 83, l. 78.) — 7. maj. 1404 je bil duhovnik Osvald, sin Stojana iz Mengša, župnik v Slavini. (B, 8.) — 26. sept. 1498 duhovni pomočnik Pavel. (A, b, 49.) — Erazem Steirer, katerega smo v misel vzeli pri Kamniku 5. dec. 1504 in 20. jul. 1505, se imenuje naddijakon gorenjski (Carniole) 16. jun. 1506. (A, b, 49.) 6. mar. 1514 je pisal cesar Maksimilijan gorenjskemu naddijakonu župniku Erazmu Steirer-ju, naj pazi, da ne bode novomeški dekan Mih. Sterlecker krušil ustanovnih svoboščin. (A, b, 18.) — Župnik Jurij Velan se omenja l. 1595 (A, b, 15) in l. 1598 (A, b, 48). Dohodkov mengeške fare se je bil polastil luteran Nikolaj pl. Bon homo. Župnik Velan se je z njim dolgo praval in jih poslednjič dobil nazaj. (A, b, 48.) 18. jul. 1600 je prosil župnik Velan, da bi se mu dovolilo pri podružnici sv. Andreja (!) v Grobljah blagosloviti pokopališče, obdano s trdnim zidom. Od prejšnjega leta je ležalo ondi mnogo mrličev, ker je hudo pobirala kuga. Imeli so oni kraji zaprto pot do farne cerkve in drugam ob času kuge. (A, b, 48.) Blagoslovil je l. 1600 naddijakon Trebuhar iz Kamnika mengeško pokopališče. (A, b.) L. 1601 je prišel opat iz Dunajskega Novega Mesta in za župnika v Mengšu postavil nekega meniha iz svojega samostana, odstavil pa župnika Velana, in ker se je upiral, vrgel ga v ječo. Naročil je tudi novemu župniku, naj ne bode pokoren naddijakonu. Za Velana se je pa pri patrijarhu potegnil vicedom Josip baron pl. Rabatta. (A, b, 47 in 48.) — 7. sept. 1603 je bila lastnica abaškega gradú Sabina baronka pl. Lamberger iz Črnelega. Njen soprog je živel na Turškem v sužnosti. (A, b, 49.) — 3. jun. 1634 je župnikoval apostolski protonotar Andrej Šega. (A, b, 39.) O groznem svetokupstvu je tožil 21. febr. 1638 naddijakon Plankel patrijarhu, pišoč: «Umril je pred kratkim v Mengšu župnik Andrej Šega. Bil je zelo bogat. Brž nato je prišel opat iz Dun. Novega Mesta. Šegovim dedičem hoče pobrati vso dedšino. Mengeško faro je dal komaj 27 let staremu duhovnu Biču, čigar oče mu je za to plačal. Šega je imel tri beneficije: M. B. na Holmcu, M. B. na Vačah in sv. Andreja v Mengšu. Vsi trije

nesó na leto 1500 gld. Podeljevati jih ima Žiga baron pl. Lamberg, ki je zapravil svoje premoženje. Od njega je vse tri beneficije za 700 gld. na tihem dobil župnik Sv. Martina pred Kranjem. Ko je opat to zvedel, ga ni hotel potrditi, ako mu ne dá 1000 gld. honorara». (A, b, 23.) (Te žalostne razmere so bile pač nasledek luteranstva!) — Gotovo je ta tožba pomagala, kajti 6. jul. 1638 je bil že apostolski proto-notar Baltazar Wüz za «višjega vikarja» v Mengšu. (A, b, 47.) 28. okt. 1641 župnik B. Wüz potrdi, da je bil Sebastijan Lap rojen v mengeški fari dne 9. jan. 1620. (A, b, 24.) Župnik Wüz pošlje 15. maj. 1644 subdijakona Seb. Lapa v Videm, da bi ga posvetili v dijakona, ker ga hoče vzeti v službo pri svoji farni cerkvi in ga sam še vaditi «in diuinis». Dalje piše: «Bratovščina Matere božje v nebo vzete pri podružnici na Goričici se je bila že prej ustanovila, a zlobnost luteranov jo je zatrla. Zdaj se ljudje zopet vedno bolj zapisujejo v to bratovščino. Prosim, da se za njo potrdijo odpustki, in sicer: popolni odpustki pri vstopu v bratovščino, na praznik Velikega Šmarna in ob zadnji uri, 7 let odpustkov pa v drugih praznikih M. B. in kvarterne sabote, ko se na Goričici bere sv. maša za žive in mrtve ude in dosti ljudij prejme sv. zakramente». (A, b, 49.) 17. sept. 1644 pa pošlje Lapa zopet v Videm, da bi mu podelili mašništvo. (A, b, 34.) 1. avg. 1644 je priporočil Wüz svojega kapelana Gregorja Miklavčiča za duhovno pastirstvo, češ, da je prej že 5 let imel to pravico v ljubljanski škofiji. Ob enem pošlje šest zlatih dukatov pristojbine za podeljenje odpustkov bratovščini M. B. na Goričici. (A, b, 39.) — 1. avg. 1641 je odšel mengeški kapelan Andrej Weninger službovat v Komendo. (A, b, 49.) — 25. jan. 1690 piše stiški opat Anton (pl. Gallenfels), da naj patrijarh podeli naddijakonstvo za Gorenjsko, ker je umrl Mihael Ferri v Kamniku, njegovemu bratu dr. Juriju Andreju pl. Gallenfelsu, kateremu misli dati svojo mengeško faro. Ljubljanski škof je priporočal patrijarhu za to čast Ferrijevega naslednika v Kamniku, a zmagal je opatov predlog. (A, b, 27.) Župnik Gallenfels je umrl v Mengšu 30. dec. 1699.

Užival je nad 30 let beneficij (simplex) sv. Rešnjega Telesa v Ribnici. (A, b, 23.) — Župnik in naddijakon dr. Ivan Andrej pl. Flachenfeld je bival od l. 1700—1732 v Mengšu. 1. febr. 1706 je dobil «Breue» za privatno kapelo Antona Dinzl-na. (A, b, 45.) — L. 1723 je bil v Vidmu v mašnika posvečen Mengšan Jurij Pernat. l. 1731 pa Matej Dornik, ki je dovršil studije pri jezuitih v Ljubljani. (A, b, 49.)

Metlika.

10. febr. 1475 se omeni Volbank (Bulfgangus), komendantor nemškega reda, stanujoč v Metliki. (A. c. A, 42.)

Mirna.

Patrijarh Bertrand vsprejme 23. maja 1337 odpoved vazala pl. Henrika iz Planine (de Montparis), ki je imel v fevd četrti del stolpa na Mirni (Neydek). Tudi pl. Herman, imenovan Minndorfer, je odpovedal neki svet na mirnskem hribu (in Monte Neydek) in dvor (Curia). ležeč ob vodi Mirni (Neyrins). Vse to podeli patrijarh v fevd vojniku Frideriku, imenovanemu Libertinu Sevniškemu, ki napravi pred patrijarhom vazalsko prisego. (D, 3, zv. 83, l. 51.) — L. 1340 je dal patrijarh Henriku z Gradnika (de Gradnich) v fevd 20 zemljišč, 10 v vasi Mirni (Nayrin sub Castro Neydek) in drugih 10 v vasi Rakovnik, med mirnskim gradom in cerkvijo sv. Ruperta. (E, I, a, 3.) — 1. okt. 1600 vikar na Mirni (sub Naydek) Ivan Butalec. (A, b, 49.)

Mirna Peč.

V torek po sv. Luciji (14. decembra) l. 1473 je poslal Viljem Pewscher, župnik mirnopeški (Honigstain) in kanonik avgsburški (Auguste), po vojniku Andreju Hohenbarter-ju patrijarhu pismo o zadevi svojega vikarja Jurija Zohan-a. (A, b, 31.) 31. maja 1481 se imenuje Pewscher vodnik (župnik) mirnopeške in novomeške cerkve. (A, a, 10, 372.) 24. maja 1488 je župnik Pewscher za vikarja si postavil Jurija Skrile-ta, kateremu se pa prejšnji vikar Pavel Czeytlich

ni hotel umakniti. (A, a, 13, 268.) — 16. maja 1507 župnik Ivan Skrobar (Srobar?). (A, b, 49.) — 5. maja 1575 vikar Andrej Brezar. (A, b, 49.) Isti ima v koncu 16. veka za duh. pomočnika Matijo Hočevarja. Podružnice v fari so bile tačas: sv. Marije Magdalene, sv. Pavla, sv. Jakoba, sv. Jurija, Matere božje, sv. Primoža in Felicijana, sv. Duha in sv. Pankraca v hmeljniškem gradu. (A, b, 45.) L. 1608 je postal župnik Matija Trobina kanonik v Novem Mestu. (A, b, 39.)

Mokronog.

17. maja 1507 je bil Jernej Turek vikar v Mokronogu, Jurijev sin Pavel pa kapelan Matere božje na Gori pri Mokronogu (Niedernassenfuss). (A, b, 49.) — Beneficij (simplex) sv. Tilna (s. Egydii) v Mokronogu je v koncu 16. stoletja imel oddajati luteran Frančišek Gall iz Luknje (Jame?) (de Lueg). (A, b, 49.) — 5. maja 1597 in 2. okt. 1600 vikar (in Inferiori Nassenfuss) Melhijor Trumšič (Trumbschitsch). (A, b, 49.)

Moravče.

23. jan. 1286 je bil v Moravčah (Morauz) za župnika Vithico. (C, 6.) — Patrijarh Bertrand je v fevd izročil s pismom, «izdanim 8. jan. 1341 v naši srečni vojski pri Belgradu», Nikolaju Gallonu Kamniškemu 18 zemljišč, in sicer: 1 v Kotu (Winchel), 10 v Moravčah (Morauts) in 7 v Gabrovku (Gabrawick). (E, I, a, 3.) — Ko se je bil župnik Lambert odpovedal moravški fari, jo je 24. apr. 1343 dobil Marhlin Gall z Lèbeka (de Lyebech), in dobski župnik ga je vmestil. (E, I, b, 55.) — 2. dec. 1488 Mihael, župnik v Moravčah (Moravcz) in oglejski komisar. (A, a, 13, 350.) — 10. apr. 1498 pošlje vicedom Viljem pl. Turjaški duhovna Ivana pl. Alts-pawer-ja s kraljevo prezentacijo k patrijarhu, da bi bil potrjen za moravško faro. (A, b, 49.) — 8. okt. 1504 se imenuje vas «Kraschach» (Krásice), ležeča v moravški fari. (A, b, 49.) — Po smrti župnika Jurija Pogač-e (Bogacz) je dobil faro 30. mar. 1563 Ivan Krstnik Englbrecht (ali Enghart). (A, c, I, 11). 15. jun. 1571 je postal Englbrecht po smrti Antona Šeškarja (Schesccekar) patrijarhov komisar, in sicer na

priporočilo Polidora pl. Montagnane, štirskega in savinjskega naddijakona ter gorenjskega in dolenskega najvišjega komisarja. (A, c, II.) — L. 1588 je bil v Vidmu v mašnika posvečen Moravčan Sebastijan Grošelj. (Vid. ordin. zap.) — 18. sept. 1591 je Danijel Gall, gospodar v Rožeku (Rudolfseck), razsodil neko pravdo v Kamniku. (A, b, 49.) — L. 1595 je ondi župnikoval Ivan Butalec (Wutalz). (A, b, 15.) Beneficij Matere božje v Drtiji (Drittain) so imeli v drugi polovici 16. stoletja oddajati luteranski Lilienbergi. A ker niso hoteli postaviti ondi nobenega duhovnika, temveč so dohodke sami rabili, prezentoval je l. 1601 nadvojvoda Ferdinand za ta beneficij moravškega župnika Butalca in patrijarh ga je potrdil. (A, c, VI.) — Po smrti Butalčevi (Wutalitsch) prezentuje 21. jun. 1605 nadvojvoda Ferdinand za faro ljubljanskega kanonika Filipa Wassermanna. (Izv. perg. list.; A, b, 22.) In ko se je Wassermann poslovil od Moravč, predlagal je isti nadvojvoda 1. maja 1611 svojega dvornega kapelana Jurija Jurliča, bakalavreja bogoslovja in magistra modroslovja (Izv. perg. list.; A, b, 22), ki je bil potrjen 13. jun. 1611. (A, c, VIII.) — 27. febr. 1613 je dobil faro Gregor Haumann. (A, c, VIII.) — V avgustu l. 1636 je ondi župnikoval Vrban Sever, cesarjev kapelan. (A, b, 49.) Moravčanu Jakobu Zornu (Zurn) je 11. jun. 1643 pred posvečenjem v mašnika podelil «Titulum mensae» velesovski samostan. (A, b, 18.) — Ko je moravški župnik Jurij (Belovič) postal škof tinjski (Tiniensis) in se fari odpovedal, je 9. okt. 1660 papež Aleksander na predlog cesarjev potrdil za župnika v Moravčah Petra Frančiška Pistorija. (A, b, 18.) — L. 1704 se ondi naštevajo duhovni: Dr. Ivan Žiga Benaglio, od cesarja za moravškega župnika predlagan l. 1700, vikar Jurij Žiga Kestner, kapelana Mihael Primic in Valentin Sitar. V Drtiji je (l. 1704) cerkev M. B. s štirimi altarji in v njej beneficij Lilienbergov. Ker je ta rodovina izmrla, je beneficijata Caharijo Waselli-ja, ki pa l. 1704 ni stanoval v fari, prezentoval cesar. Svojo kapelo ima istega leta v gradu Tufstainu grof Lichtenberg. (A, b, 49.)

Mošnje.

L. 1555 je bil v mošenjski fari rojen Krištof Muhavec, ki je l. 1578 pel novo mašo; potem ga je blejski prošt vzel za kapelana v Gradu. (A, b, 39.) — Za župnika je bil pa l. 1578 v Mošnjah Matej Grošelj. (A, b. 42.)

Motnik.

15. okt. 1404 je vranski (in Frentzk) župnik Teodorik dobil od patrijarha dovoljenje, da se sme na portatilu maševati v kapeli na motniškem hribu (in monte Mötnik), ki se je na novo sezidala na čast sv. Leonu in sv. Elizabeti. (B, 8.)

Mozelj.

L. 1598 je ondi župnikoval Martin Marinzl, katoličan. Imel je tudi faro Koprivnik in ondi svojega vikarja. (A, b, 47.) 25. febr. 1603 se je Marinzl odpovedal fari in potrjen je bil za njo potem Matija Smalzl. (A, c, VI.) — 7. jan. 1621 predlaga knez Ferdinand Turjaški za župnika Ivana Hessa. (Izv. perg. list.; A, b, 22.) — Ko je odšel s fare Mihael Samide, je knez Ferdinand Turjaški 16. mar. 1680 predložil za župnika Pavla Schneller-ja. (A, b, 44.) — L. 1745 je bilo v fari 910 duš, 49 krstov, 26 pogrebov in 12 porok. Župnikoval je pa to leto ondi Josip Jurij Slakoina, ki je l. 1750 postal župnik reški. (A, b, 42 in 49.)

Nevlje.

19. jul. 1498 je bil neveljski župnik Jurij Letzian poklican v Čevdad. (A, b, 49.) — 7. okt. 1498 se cerkev sv. Jurija v Nevljah (Neull) imenuje podružna cerkev kamniška. (A, b, 31.) — 24. apr. 1561, po smrti vikarja Matije Latomija, potrdi patrijarh na predlog kamniškega župnika Jurija Sichel-na za vikarijatsko službo v Nevljah Leonarda Brlica (Werlitz). (A, c, I, 22.) — L. 1595 vikar Mihael Perdan. (A, b, 15.) — 16. jun. 1627 in 5. avg. 1636 vikar Matej Vida. (A, b, 16 in 49.) — 4. febr. 1672 vikar Ivan Ludovik Herandt. (A, b, 45.) — L. 1704 je vikar Matija Kovač

iz svojega vzdrževal kapelana, namreč Matijo Slamičarja. Neveljska cerkev je bila posvečena, kakor tudi njeni podružnici: v Kališču in na Gozdu. (A, b, 49.)

Novo Mesto.

20. mar. 1471 je bil ondi Gregor kapelan bratovščine presv. Rešnjega Telesa. (A, c, A, 31.) — 8. jun. 1475 postane za Ivanom Harrerjem prošt bratovščine presv. Trojice v Novem Mestu Jurij Dürrer (Durer), naddijakon Slovenske Marke (Marchie sclauonice). Naj navedemo iz njegovega dekreta nekoliko naddijakonskih pravic: «Durante regimine Tuo absolute potes a peccato blasphemie in Deum et sanctos, si illud non requirat solemne pnium (poenitentium ?); item a sortilegiis seu diuinationibus, dummodo non sapiant heresem aliquomodo, et a perjurio in iudicio, dummodo perjurus damnum resarciat; item a pena falsi in quibuscunque contractibus commissi; item a quolibet uoto facto; item potes absolute eos, qui ex negligentia seu inaduertentia commederunt carnes in uigiliis, quatuor temporibus, uel quadragesima; item super uotis peregrinationum, si non fuerint super duas dietas a domicilio uouentium, et super aliis uotis, si non fuerint religionis aut clericatus. Vales cognoscere de causis ciuilibus usque ad summam ducatorum 25; potes mulctare et punire presbiteros et clericos in Archidiaconatu de leuibus criminibus, in quibus non est poena depositionis a beneficio. Potes absolute a simonia, si non fuerit in aliquo ordine ecclesiastico uel in assecutione alicujus beneficii, ab excommunicatione lata propter percussionem, a sacrilegio» i. t. d. (A, c, A.) — 31. maja 1481 se imenujeta Viljem Peuscher, vodnik cerkve sv. Kocijana v Mirni Peči in sv. Nikolaja v Novem Mestu, ter novomeški vikar ali kapelan Klemen Škrbela. (A, a, 10, 372.) — 15. apr. 1488 novomeški hospitalski kapelan Jurij Skrile postane vikar v Mirni Peči. (A, b.) — 14. nov. 1496 je bil prošt Jakob Turjaški (Auersperger) naddijakon Slovenske Marke (Marchie Carniole). (A, b, 49.) — O šmarijskem župniku Mihaelu Sterleckerju je rečeno 15. jan. 1499, da je

imel dekansko čast v novomeškem kapiteljnu, a bival je na svoji fari. Vedel se je Sterlecker že 12. mar. 1499 kot naddijakon. (Prim. Kamnik.) Toda še-le 17. apr. istega leta (1499) je pisala duhovščina Slovenske Marke (Clerus districtus Marchie slauonice), da si je po stari navadi enoglasno izvolila novega naddijakona, ker je umrl novomeški prošt in naddijakon Jakob Turjaški (Auersperger). Izbrali so si novomeškega dekana Mihaela Sterleckerja in prosijo patrijarha, da bi ga potrdil. Podpisani so v tem pismu: novomeška kanonika Jurij Skrile in Mihael Cyppez, ter župnik v Dobrničah in oni na Raki. (A. b. 49.) 28. mar. 1500 je pisal M. Sterlecker, novomeški dekan, naddijakon Slovenske Marke in patrijarhov kapelan, v Videm: «Martin Oven in Klemen Kljun, ključarja cerkve sv. Jakoba v Valti Vasi (Waldersdorff), ki je podružnica fare sv. Mihaela pri Novem Mestu in kapiteljska, sta zaradi vednih turških napadov pred nekoliko leti dala shraniti nekaj denarja cerkve sv. Jakoba udovi Mariji Frölich v Novem Mestu, češ, da je tu denar bolj na varnem kraju. Bilo je 7 gld. v zlatu, 8 liber «de almanicis», 7 beneških grossetov in 1 talent denarja, ki kroži v domovini; skupaj 18 talentov. Ta denar je bil ukraden in ključarja sta tožila pred civilnim sodnikom novomeškim. Pravdo je dobila Marija. Jaz pa pošljem priziv na patrijarha in prosim, naj se preiskava vnovič prične.» (A. b. 49.) 21. apr. 1500 toži naddijakon Sterlecker patrijarhu, «da nočejo biti župniki, ki spadajo pod komendatorja nemškega reda hiše M. B. v Metliki, njemu podložni in se ne zmenijo za njegovo jurisdikcijo. S privoljenjem komendatorja odvezujejo od rezervatov in kaznij. Pravijo, da so dobili svoboščino od gen. vikarja Bucija de Palmulis. Hočejo to izjemo spraviti v navado. Ali, podložni naj postanejo zopet naddijakonu Slovenske Marke, kakor je bilo nekdanje, ker se tako lože in bolj gotovo razglašajo patrijarški ukazi in pobira miloščina (caritativum subsidium)». (A. b. 49.) Dekan in naddijakon Sterlecker se imenuje tudi 4. jul. 1500; 6. okt. 1500 je pa v njegovi hiši v Novem Mestu javni notar in duhoven Blaž Kobetzl iz Črnomlja napisal pismo, v katerem

so Jakob Buše Smuk iz Smuke, Peter Kovač iz Kota (de Angulo) in Pavel od Kala (de Lacu), vsi iz semiške fare (Schiemetz), pričali, da med Nikolajem Franckom iz «Merchentalla» (znabiti se je tako imenoval sedanji Rosenthal) in njegovo ženo Dorotejo ni družega zakonskega zadržka, kakor ta, da je Nikolajeva mati bila Dorotejina krstna botra. (A, b, 49.) Pismo z dne 30. okt. 1500 zopet navaja novomeškega dekana Sterleckerja, bivajočega v Šmariji. (A, b, 49.) Od ondod je tudi pisal 13. apr. 1504 o zakonski zadevi Martina Prelea, izpod klevevskega gradú domá, in Doroteje, hčere Antona iz Koroške Vasi (Kharndorf) pri Mehovem, kakor je poročal že Klemen Škrbela, kanonik in kapiteljski oskrbnik (Procurator) v Novem Mestu. (A, b, 49.) Tudi 12. dec. 1504 se navede šmarijski župnik in novomeški dekan Sterlecker. 15. maja 1507 je Sterlecker z okrožnico povabil vse duhovne svojega naddijakonata, naj pridejo 8. jul. 1507 pred patrijarha Dominika Grimanija na Furlansko, da zaslišijo njegove opomine za dušno pastirstvo in se izkažejo z izvirnimi pismi, s katerimi so dobili svoje beneficije. (A, b, 49.) Poslednjič se omeni dekan Sterlecker 6. mar. 1514. (A, b, 18) — Kanonik Klemen Škrbela se v misel jemlje še 24. mar. 1504 (Schkerbela) in 8. okt. 1507 (Skerbela). (A, b, 49.) — 25. apr. 1505 je bil Matija Buchfink v Novem Mestu javni cesarski notar in kapiteljski kapelan. (A, b, 49.) — 8. okt. 1507 so bili ondi kanoniki: Jurij Skrile, Jakob Zlatič (Slatizsch) in Pavel Zeitlich, notar pa Tomaž Sterlecker. (A, b, 49.) — 24. mar. 1509 je imel novomeško proštijo pičenjski škof Jurij Sladkonja (Slachcogna). (A, b, 49.) — Po smrti Matije Puefinter-ja je dobil 11. jun. 1556 kanonikat Jurij Pušar in naddiakon Sebastijan Robberter ga je vmestil. (A, c, I, 25.) — V juniju l. 1557 je Jurij Graf, kanonik in oskrbnik kolegijatne cerkve sv. Nikolaja v Novem Mestu, postal naddiakon Gorenjskega in Dolenjskega. (A, c, I, 28.) — Za pokojnim Gregorjem Rezl-nom je dobil 28. maja 1559 kanonikat Ivan Cukek (Zukgekh) iz Ribnice. (A, c, I, 8.) — Po smrti Jurija Pušar-ja (Lužar ?) je pa 31. maja 1563 kanonik postal Martin

Kozlovič (A, c. I. 18) in po smrti Josipa Luleka 19. dec. 1566 Jurij Sylvanus. (A, c. I. 20.) — 10. mar. 1571 je dobil po smrti Luke Merlinger-ja kanonikat Ivan Petrus. (A, c, II.) — V začetku leta 1582 je naddijakon Polidor pl. Montagnana odstavil novomeškega prošta, ker ni držal rezidencije. (A, b, 45). 14. maja 1582 pa isti Polidor, župnik v Laškem in Krškem ter savinjski, gorenjski in dolenski naddijakon, dobi še proštijo novomeško. (A, c, III.) 7. mar. 1584 tirja nadvojvoda Karol, da naj se začne zoper prošta Polidorja preiskava (A, b, 18), a vendar se l. 1590 isti še imenuje apostolskega sedeža akolit, kapelan in protonotar, v patrijarhatu in oglejski škofiji na Štajerskem in obojnem Kranjskem najvišji vikar v duhovskih in svetnih zadevah, naddijakon savinjske doline, prošt novomeški in nadvojvodski svétnik. (A, b, 18.) L. 1593 je Polidor spremljal patrijarha Frančiška Barbaro pri vizitaciji po Kranjskem. (A, b.) 22. apr. 1594 patrijarh (zopet) pridruži Polidoru, štajerskemu in kranjskemu naddijakonu ter laškemu in krškemu župniku, proštijo novomeško. (A, c, III.) 24. sept. 1596 je bil odpravljen kranjski naddijakon at (aboleuit, extinxit) in odvzet Polidoru pl. Montagnana zaradi starosti in nesposobnosti. Tudi stiški opat se je odpovedal naddijakonski časti in tedaj je patrijarh postavil trebanjskega župnika Ivana Friderika Klemena za naddijakona dolenskega, t. j. nad ona dva dela Dolenjske, katera sta doslej imela novomeški prošt in stiški opat. Novega naddijakona je dobila tudi Ribnica. (A, c, II.) Duhovni dolenskega naddijakonata so imeli v Novem Mestu svoje zборе (Congregationes), katere je skliceval in vodil naddijakon, n. pr. l. 1597 trebanjski. Enako so imeli ribniški duhovni zборе v Ribnici. (A, b, 48.) — 28. jan. 1598 je patrijarh postavil prošta Polidorja za naddijakona savinjskega. (A, c, V.) In zato se isti imenuje nadduhovnik še 6. jul. 1598. (A, b.) Omenja se prošt Polidor še 8. nov. 1597 (A, b, 48), 1. apr. 1599 (A, b, 44), 14. apr. in 13. okt. 1601 (naddijakon savinjski je bil tačas Šega) (A, c, VI) in 10. jul. 1603. (A, b, 49.) -- Dekan Jurij Waldner je zapisan 25. okt. 1582 (A, b, 34), 8. nov. 1597

(A, b, 48) in 20. avg. 1598, ko je imel ob enem faro Št. Rupert. Umrli je v Novem Mestu v marciju l. 1603. (A, b, 41.) — 5. maja 1597 in 1. apr. 1599 je bil beneficijat pri altarju 14. pomočnikov v cerkvi sv. Nikolaja Jurij Zusin. Beneficijata je predložil mestni magistrat in potrdil prošt. (A, b, 45 in 49.) — 8. nov. 1597 so sedeli ondi kanoniki: Martin Mikec, Pavel Novak, Mihael Šušelj (Schuschl) in Polidor pl. Montagnana mlajši (stareji Polidor je bil tačas prošt). Zadnja dva kanonika sta umrla okrog l. 1600. (A, b, 48 in A, c, VI.) — L. 1599 so v Vidmu posvetili v mašnika Novomeščana Martina Obriča. (Ord. zap.) — V koncu 16. stoletja so bili za kanonike: Andrej Rezel (franciškan), Sebastijan Butalec in Matija Pečar; kapelani pa Mihael Stewerberger (tudi Steberger), Baltazar Tehenpachar, Jernej Nabinger in Jurij Večkar. Kapitelj je tačas vzdrževal organista in cerkovnika in dva njuna pomočnika v šoli (Collaboratores in Schola). Prošte je predlagal deželni knez, nove dekane in kanonike so pa predlagali prošt in kanoniki patrijarhu v potrjenje. Ko se je ob nedeljah končala pridiga v kapiteljski cerkvi, jo je imel franciškanski gvardijan v samostanski cerkvi. (A, b, 45.) — Po smrti Mihaela Šušelja (tudi Schüssel) je bil 24. febr. 1600 za kanonika predlagan Caharija Rozman (A, b, 23), po smrti Andreja Rezel na pa 16. jun. 1600 Francišek Latomus, pridigar v Novem Mestu (Izv. perg. list., A, b, 22), ki je bil potrjen 11. maj. 1601 (A, c, VI.) — 20. sept. 1600 je kanonik postal kranjski vikar Krištof Treiber (Trayber), rojen v Ljubljani, ki je bil po smrti Jurija Waldnerja potrjen za dekana 12. apr. 1604. (A, b, 41.) — Prejšnji kapelan Mihael Stewerberger je postal kanonik 12. mar. 1601, po smrti Martina Hichiza, in se imenuje 10. jul. 1603 že kanonik-starosta. (A, b, 49.) — 11. jun. 1602 se pritožujejo prošt, dekan in kapitelj novomeški, da se krški vikar Marko Khun (Cune) vtika v njihove pravice in kot verskoreformacijski komisar ljudi bega, da ne vedó, komu bi se spovedovali. (A, b, 18.) — Krištof Plank (tudi Plankel od l. 1619), ki je dobil novomeški kanonikat po

smrti Polidorja pl. Montagnane mlajšega (A, c, VI), se nazivlje 10. jul. 1603, ko je bil zapustil faro koprivniško, dekan v Novem Mestu. (A, b, 49.) Obdržal je kanonikat do smrti, tudi še kot župnik v Laškem in Kamniku, ter se 5. jun. 1634 in 10. sept. 1637 imenuje kanonik-starosta. (A, b, 39 in 49.) Po smrti Jurija Waldnerja je bil kanonik Anton Florius od l. 1603—1612. (A, b, 39 in 49.) — 14. mar. 1605 je dobil vsled nadvojvodske prezentacije po smrti prošta Polidorja pl. Montagnane novomeško proštijo krški župnik in dolenski naddijakon Marko Khun (Khunc in Cune) (A, c, VI), ki se navaja tudi 28. nov. 1612, 3. jun. 1615 (A, b, 39) ter 15. jun. 1616, ko mu je patrijarh Hermolaj Barbara iz Benetk poslal bulo, s katero mu je podelil pravico, da sme za čas, dokler bode trajala vojska, v deželah nadvojvode Ferdinanda, odkoder se težko pride do patrijarha, izpraševati kandidate za sv. redove in jim dajati odpustnice (Litteras dimissoriales), da jih bode posvečeval kak katoliški škof. Izprašuje naj ravno tako duhovnike in jim daje pravico izvrševati duhovno pastirstvo, naj si bodo župniki, kapelani ali duhovni pomočniki. Naznani naj to bulo naddijakonom in opatom, patrijarhu pa pošlje ob svojem času zapisnik o podeljenih pooblastilih. Obhajajo naj se tudi navadni mrtvaški obredi v naddijakonskih in samostanskih cerkvah za umrlim patrijarhom Frančiškom Barbaro. (A, b, 49.) — Mirnopeški župnik Matija Trobina je bil predložen za kanonikat 20. febr. 1608 in je vžival to čast še 28. nov. 1612 in 3. jun. 1615. (A, b, 39.) — Po smrti Sebastijana Butalca je bil 19. maja 1609 (A, c, VII) za kanonika potrjen Matija Brezar (Bressar), ki je živel še 3. jun. 1615. (A, b, 39.) — Kanonik Mihael Petričič, ki se navêde 28. nov. 1612, bi bil moral v juniju l. 1615 to službo odstopiti Jakobu Lacomizu, pa jo je vendar menda obdržal do l. 1620. (A, b, 23 in 39.) — Ko je izgubil kanonikat Anton Florius, ga je 12. dec. 1612 prejel Mojzes Jakšič, kapiteljski gojenec, učêc se prostih umetnostij. (A, c, VIII in A, b, 39.) — Po Treiberjevi smrti je bil prezentovan 3. jun. 1615 za kanonika Baltazar Strossner, beneficijat altarja

14. pomočnikov v cerkvi sv. Nikolaja. (A, b, 39.) — Po smrti dekana magistra Baltazarja Cestnika je bil predlagan 29. nov. 1620 za dekana magister modroslovja Luka Grbec in po Petričičevi smrti za kanonika Mojzes Blanda 1. dec. 1620. (A, b, 23.) — 22. mar. 1627 je bil za dekana Peter Ocepek (Ozhepeck). (A, b, 34.) — 14. jul. 1637 sta predlagala prošt in kapitelj za kanonika Nikolaja Perziča (Persich), subdijakona puljske škofije, in patrijarh ga je potrdil. (A, b, 23.) — Po smrti dekana Luke Grbca je pa predlagal novomeški prošt Nikolaj Mrau 16. avg. 1637 za dekansko mesto v kapiteljnu Frančiška Mrau-a, beneficijata, subdijakona in bakalavreja bogoslovja. (A, b, 23.) — Za dekana predlagata prošt in kapitelj 21. mar. 1657 kanonika in mestnega kurata Simona Kumra (a Chumbero). (A, b, 23.) — Kanonik novomeški je bil 16. febr. 1660 cirkniški župnik Jurij Zimmermann. (A, b, 46.) — 20. febr. 1660 prosi prošt Ivan Andrej pl. Stemberg (ki je ondi začel proštovati l. 1653) patrijarha, da bi mu v Rimu pomagal dobiti mitro in palico, ker je to čast imel že prej kot prošt ljubljanski, in ker je isto dosegel po posredovanju patrijarha Frančiška Barbare tudi že njegov prednik prošt Marko Khun. Stemberg trdi v pismu, da je pod kapiteljnom nad 20 tisoč duš, okrog dolenske «metropole» da živi polno plemenitnikov, ki hodijo v mesto k sv. maši, in da ima prošt na leto do 3 tisoče skudov dohodkov. (A, b, 49.) — Dobil je pa pravico pontifikalij še-le njegov naslednik, prošt Germanik grof pl. Thurn, od papeža Klemena 15. nov. 1673. V dotični buli je rečeno, da sme on (in njegovi nasledniki) nositi pontifikalna znamenja, kakor: mitro, palico, prstan, sandalije, rokavice itd. v kolegijatni, kakor tudi v drugih cerkvah pri slovesni maši in kadar podeli slovesno blagoslov. Nadalje je dodeljena proštom tudi pravica blagoslavljanja cerkve in vso njih opravo, kjer se pri blagoslovu ne rabi sv. olje. (A, b, 49.) — Prošt Rajmund Ferdinand grof pl. Lanthieri se omenja 23. jan. 1691 (A, b, 45), 18. avg. 1698 (A, b, 38) in 14. dec. 1703, ko je bil od papeža Klemena imenovan soupraviteljem

olomuške škofije. (A, b, 49.) Preselil se je v Olomuc in ondi bival še 15. sept. 1707. (A, b, 48.) — Josip Avguštin Ivankovič je bil 18. avg. 1698 v Novem Mestu beneficijat (A, b, 38), 14. dec. 1703 je bil pa že kot dekan imenovan za namestnika odsočnemu proštu Lanthieriju v naddijakonskih poslih. (A, b, 49.) Živel je dekan Ivankovič še 23. dec. 1710. (A, b, 38.) — 19. nov. 1714 kanonik in župnik novomeški Adam Ljubi; njegov bratranec je bil Andrej Danijel Ljubi. (A, b, 49.)

Osilnica.

L. 1638 je župnikoval ondi Ivan Peterlin. (A, b, 16.) — 27. jul. 1695 je prezentoval knez Ferdinand pl. Turjaški, ko se je fara izpraznila s smrtjo Ivana Jakoba Rotha, za župnika Petra Janeža (Janesch). (A, b, 43.) — 14. jun. 1706 je isti knez po smrti Petra Janeža prezentoval Frančiška Koslerja. (A, b, 43.) L. 1727 se je F. Kosler odpovedal fari, a ondi bival še nadalje in vžival pokojnino, katero mu je dajal naslednik. (A, b, 42.) — 18. nov. 1748 je župnikoval Andrej Mihič. Tačas je bilo v fari okolo 1560 duš. (A, b, 49.)

Planina.

L. 1595 je bil ondi za vikarja Ahac. Cirkniški župnik je imel oddajati vikarjat planinski. (A, b, 15.) — Podložniki hasperške grajščine hočejo sezidati na nekem hribu (na Gori) novo cerkev v čast Materi božji in prosijo patrijarha dovoljenja 21. jul. 1599. (A, b, 44.) — 20. apr. 1704 je bil vikar Mihael Vihtalič, ki je poleg vikarjatske cerkve oskrboval še šest podružnic. (A, b, 49.)

Podbrezje.

L. 1595 vikar Martin Plahuta. (A, b, 15.)

Poljane.

7. apr. 1470 je faro vladal župnik Ivan in duhovni pomočnik mu je bil Martin. (A, b, 49.) — L. 1595 vikar (župnik) Jurij Pušar. (A, b, 15.) — Po Pušarjevi smrti je bil 6. sept. 1605 za župnika potrjen Gregor Kern. (A, c, VII.) — Ko

je umrl župnik Anton Tropina, ki je bil ondi že l. 1636, je predlagal 21. dec. 1641 frizinški škof Vit Adam za Poljane Andreja Jereba. (A, b, 39.) — Ker je pa Jereb že čez dve leti umrl, je 5. dec. 1643 dobil faro magister Lovrenc Hörner (A, b, 32); po njega smrti je bil pa 14. okt. 1655 predlagan patrijarhu za župnika Jurij Mayrhofer. (A, b, 23.) — Ko je tega smrt pobrala, je 25. maja 1671 škof prezentoval Andreja Hudačuta, vikarja v loškem mestu. Starološki župnik Walther ga je vmestil 6. apr. 1672. Tačas je bil v Poljanah za kapelana Jurij Juda. (A, b, 45.) — Ko je Hudačut zasedel faro starološko, je bil 22. dec. 1675 predlagan za župnika Karol Ignac pl. Codelli. (A, b, 44.) — L. 1701 je nastopil faro Ivan Gašpar Jager, ki je imel 20. apr. 1704 za kapelana Jurija Šusta in Lovrenca Klobovsa. (A, b, 49.) Toda moral je umreti še isto leto, ker je bil 21. jan. 1705 za Poljane predlagan žirovski župnik Ivan Krstnik Schinnigk (Šinik). (A, b, 45.) — Fara je štela l. 1704 razen farne cerkve 15 podružnic in okrog 5000 duš. (A, b, 49.) — L. 1731 je bil v mašnika posvečen Poljanec Filip Jelovčan. (A, b, 49.)

Polšnik.

13. apr. 1491 je pisal naddijakon Jakob Turjaški, župnik v Št. Rupertu, o Polšniku nastopno v Videm: «Plemenita Kunegunda, hči vojnika Konrada Apfaltrar-ja, je prezentovala kot patrona kapele M. B. v Polšniku Petra Uliča (Vlitsch), in jaz naj ga potrdim in vmestim. Branil sem se, vkljub temu, da ste mi ukazali, ker se pričkata Kunegunda in Ivan pl. Apfaltrar, kdo da je patron te kapele. Vsak mi je prezentoval svojega. Ne vmestim nikogar, dokler se s pismi ne spriča pravica. Gregor Lamberger, sin Kunegundin, je pokazal nekoč pred patrijarhom pristno patronsko pismo; meni je pa Ivan pl. Apfaltrar prinesel pokazat tako prav staro pismo in trdil, da ima kot starosta obitelji Apfaltrar patronsko pravo, kakor je že pred 80. leti neki njegov prednik prezentoval duhovna za Polšnik Volbanku, šentrupertschemu župniku, in ta

ga je potrdil. Imel sem sam ta pisma v roci. Zdaj se je pa oglasil še deželni glavar v Ljubljani, trdeč, da ima samo cesar oddajati fevde, oziroma on kot glavar. Dokler tedaj te stvari prav ne rešite, ne morem nobenega investovati. Da pa ne bode za pravdo treba delati daljne poti v Videm, naj se v našem kraju postavijo razsodniki, za katere priporočim kranjskega, šmarijskega in žužemberškega župnika». (A, b, 49.) — 18. maja 1507 je ondi župnikoval Gregor (Plebanus Ecclesie S. Marie in Pilichperg). (A, b, 49.) — 5. maja 1597 župnik Marko Janežič. Patron fare je bil tačas luteran Andrej pl. Apfalter. (A, b, 49.) — 1. okt. 1600 župnik Mihael Bartol. (A, b, 49.)

Postojna.

Patrijarh Bertrand dà 20. avg. 1335 Viljemu Sperimberškemu in Volvinu Stegberškemu ter njegovemu bratu Ivanu, ker jim nima plačati za vojno službo 1000 mark solidov, grad in glavarstvo postojnsko z mitnico v Landolu (Castrum et Capitaneatum de Arisperch cum muta Landoni). (D, 3, zv. 82, str. 278.) — 30. dec. 1486 je bil Leonard pl. Hebenstein cesarski gradnik ali glavar v Postojni (Castellanus siue Capitaneus in Adelsperg). (A, a, 12, 222.)

Preddvor.

L. 1595 vikar Ivan Fabri. Podelivec vikarjata je kranjski župnik. (A, b, 15.)

Préserje.

L. 1595 vikar Caharija Bonač. (A, b, 15.) — 20. apr. 1704 vikar Franc Rustia in kapelan Andrej Mihelič. (A, b, 49.)

Prežganje.

30. sept. 1600 je bil ondi kapelan (expos.) Jurij Gäa, Goričan. (A, b, 49.)

Rádeče na Dolenjskem.

Kuratna cerkev sv. Petra (in oppido Ratschach) je bila v koncu 16. stoletja še podložna farni cerkvi sv. Helene v

Loki na Štajerskem. Vikarja in organista je moral vzdrževati loški župnik. Za vikarja je bil tačas Krištof Tschebaitsch, ki je imel v vikarjatu podružnice: sv. Florijana, sv. Nikolaja, sv. Treh Kraljev, sv. Martina in sv. Mihaela. (A, b, 45.) — Menih Pavel Klemen (Clemens) se je l. 1596 vrnil v beneficij v Radečah, kateremu so bili patroni pl. Werneck. (A, b.)

Radovljica.

6. jul. 1348 izobči patrijarh Bertrand duhovnika Nikolaja, imenovanega Mels, iz Slovenske Marke, ker se je kot radovljiški vikar lastil farnih dohodkov, ko je bil pravi župnik Viljem pl. Gurnery de Cuchanea. (Bibl. Bini, 9. zv., str. 38.) — 4. maja 1482 je bil Baltazar Radovljiški za župnika pri sv. Mariji Magd. na Bregu pri Mariboru. (A, a, 10, 468.) — Duhovnik Jurij Jugna iz Radovljice se imenuje 26. okt. 1484. (A, a, 10, 717.) — 16. jan. 1577 je ljubljanski prošt Tomaž Rautlinger imel za vikarja v Radovljici Pavla Rubla. (A, b, 42.) — 16. sept. 1578 kapelan ondi Jakob Wagat (Bogat) in učitelj (preceptor) Frančišek Sittich. (A, b, 39.) — Ondotni vikar Luka Schwarz piše 28. okt. 1593, da je poprej župnikoval v Gorjah. (A, b, 31.) — 10. apr. 1595 je prošt Gašpar Freudenschuss, bivajoč na svoji fari v Stari Loki, kot naddijakon gorenjski in v Radovljici sklical duhovne v Ljubljano k mrtvaškemu oficiju za pokojne avstrijske nadvojvode. Namestoval ga je pri tem opravilu Josip Sittich. (A, b, 44.) — L. 1599 v Radovljici ni bilo kuge. Prošt Freudenschuss je tje pribežal, ko je bil nelepo dogospodaril v Stari Loki. (A, b, 47.)

Raka.

25. maja 1490 je bil ondi za župnika Vincenc Molik (Moylickh). Ob enem je bil provizor hospitala v Laškem (in oppido Tifer). Podelil mu je ta beneficij cesar in vmestil ga je tržaški škof Anton. V hospitalu je imel revne in bolehne ljudi in namestoval ga je ondi kapelan. Pisal je tačas Molik patrijarhu: «Dve že davno sezidani kapeli sta v moji raški fari, toda zaradi turških in ogerskih napadov in zaradi

pomanjkanja škofov še nista posvečeni. Pred kratkim so postavili župljani tudi leseno kapelo v čast sv. Nikolaju na dovolj prijetnem in dostojnem kraju (Kirchenberg). Nameravam jo v kratkem ograditi z zidom. Prosim dovoljenja, da bi se smela v teh treh kapelah brati sveta maša, še preden jih škof posveti. Akolitu Gašparju, ki prinese to pismo, prosim, podelite vse višje redove. (A, b, 49.) Imenuje se župnik Molik še 17. apr. 1499, potem pa 6. apr. 1504, ko je prosil gen. vikarja v Vidmu dovoljenja, da bi smel odvezovati od vseh pridržkov, razen poboja in velikega izobčenja, in brati v svoji fari sv. mašo pri novih altarjih in v cerkvah, ki še niso posvečene, ter blagosloviti farno pokopališče, katero je bilo razsvečeno s tem, da so mladeniči nekomu s polenom naredili dve rani in je tekla kri. (A, b, 49.) Navede se župnik Molik tudi še 20. maja 1507. (A, b, 49.) — V juniju l. 1579 župnik in komisar Matej Pisanec priporoči 25 let starega Andreja Pisanca za mašništvo. (A, b, 24.) — 5. maja 1597 in l. 1598 je bil raški vikar Andrej Rezel (Recelj). (A, b, 49.) Proti koncu 16. stoletja je imela fara te-le podružnice: sv. Leonarda, sv. Jerneja, sv. Marjete, sv. Primoža in Felicijana, sv. Petra in Pavla, sv. Matije, sv. Nikolaja, sv. Jakoba, sv. Andreja, sv. Benedikta, Matere božje, sv. Ane, sv. Križa, sv. Jošta, sv. Marije Magdalene, Matere božje, sv. Vrbana, sv. Nikolaja, sv. Križa, Matere božje (in Dragenschiess), sv. Petra in Pavla (in Zerniz), ki je pred kratkim bila sezidana in ni še posvečena, sv. Nikolaja pod Turnom, sv. Martina, sv. Jakoba in sv. Leonarda. (A, b, 45.) — 3. okt. 1600 je bil na Raki za vikarja Jurij Vrbanec, stiški menih, doma z Goriškega. (A, b, 49.)

Reka (Kočevska).

29. jan. 1486 župnik Martin in duhovni pomočnik Baltazar. (A, b, 31.) — Okrog l. 1571 je prišel za župnika Ivan Schneller. Bil je menda luteran, ker se je l. 1598 zoper njega pritožil vizitator, da ne zna maševati, krstiti, spovedovati, dà, še celò brati ne dobro. Posadil ga je na faro grof Turjaški. (A, b, 47.) — L. 1638 župnik Ivan Jakšič.

(A, b, 16.) — Po smrti župnika Ivana Krstnika Haberle-ta prezentuje 16. mar. 1677 knez Turjaški Ivana Grabnerja. (A, b, 44.) — Ko je umrl Franc Oplanič (Opplantsch) je pa knez Ferdinand Turjaški 24. avg. 1695 predlagal za župnika Ivana Matijo Sturma. (A, b, 43.) Po Sturmovi smrti je isti knez 27. okt. 1705 predlagal župnika Andreja Ecker-ja. (A, b, 43.) — L. 1745 je bilo pod župnikom Matijo Fuchsom v fari 1562 duš, 88 krstov, 26 pogrebov in 7 porok. (A, b, 49.) — 18. nov. 1748 ondi kapelan Matija Kern. (A, b, 49.) — Po smrti Matije Fuchsa je knez Turjaški 17. jun. 1750 prezentoval za župnika Josipa Jurija Slakoino, dotlej župnika v Mozeljnu. (A, b, 42.)

Ribnica.

24. jan. 1482 Gašpar, vikar (in Reyffnicz). (A, a, 10, 435.) — 8. mar. 1486 župnik Ivan. (A, a, 12, 252.) — 30. jul. 1490 se pritožuje ribniški župnik Jakob Zobelsperger pri generalnem vikarju v Vidmu tako: «Gorenjski naddijakon Matija Operta hoče prisiliti Martina Ratgeba, župnika v Ložu in na Blokah, in druge duhovne pri cerkvi v Ložu, da bi bili njemu podložni. Od mene pa tirja, da bi mu pokazal svoje ribniške svoboščine in hoče vedeti, zakaj da so nekatere cerkve, ki so od nekđaj Ribnici podložne, neposredno poddane cerkvi oglejski. Nad mojimi predniki v Ribnici ni še nikoli imel zapovedovati noben gorenjski naddijakon, le zdaj se drzne Operta. Po svojem duhovnem pomočniku Gregorju pošljem prepis pisma, da mi je bila od Vašega prednika potrjena ta oblast. Cerkev v Ložu je navezana (annexa) na ribniško in zato naj bodo njeni župniki meni poslušni, kakor so bili vedno mojim prednikom. Operti naj se naroči molčanje, sicer se bodem moral za varstvo svojih pravic obrniti do cesarja». (A, b, 49.) — 7. apr. 1497 dá župnik Peter pl. Bonhomo, kraljevi tajnik (in pozneje škof tržaški), svojo ribniško faro z vsemi pravicami, častmi in bremenami za tri leta v najem Mateju Sternu, župniku v Leskovcu, za letnih 32 ogerskih dukatov dobrega zlata. Prvo polovico naj bi plačeval o sv. Martinu in

drugo o sv. Juriju. Ako bi mu na farovškem Turki napravili kaj škode, se mu plačilo zmanjša. (A, b, 49.) Omenita se vikar Matej Stern in župnik Peter Bonhomo, bivajoč v Trstu, 12. jun. 1497 in vikar Stern zopet 31. okt. 1499. (A, b, 49.) — O sv. Juriju l. 1500 je župnik Bonhomo postavil za vikarja v Ribnici Erazma Valpurger-ja za jedno leto. Plačeval je najemnino kakor Stern, in sicer Petrovemu bratu, Frančišku pl. Bonhomo. 1 zlat (aureus) je bil takrat vreden 1 talent in 4 solide. (A, b, 49.) — 24. jun. 1503 pošlje ribniški župnik in naddijakon Danijel duhovna Ruperta v Videm. (A, b, 49.) 20. jun. 1504 se je župnik in naddijakon Danijel pravdal z nekim Tomažem Ecker-jem in posredoval je kočevski vikar Valar. (A, b, 49.) — Po smrti župnika Danijela je 1. okt. 1505 priporočila Katarina, posestnica ribniškega gradu, in vsa ribniška srenja generalnemu vikarju za župnika v Ribnici Tomaža Coporsa. (A, b, 49.) — 10. avg. 1504 se imenuje klerik Štefan Pechlar iz Ribnice vodja šol v Šmariji, in v decembru istega leta ga šmarijski župnik vzame za duhovnega pomočnika. (A, b, 49.) — 13. dec. 1505 pošlje Leonard Würfel, župnik in naddijakon ribniški, po subdijakonu Skolipeti v Videm 8 renskih in 2 beneška dukata, t. j. 8 ogerskih dukatov dobre vage in čistega zlata, kot pristojbino za potrjenje cesarske prezentacije, s katero je dobil ribniško faro. (A, b, 49.) Prejel je to potrjenje še-le 15. mar. 1506. Prosil je pa potem še pravice, da bi smel odvezovati župljane, ki živé v Ribnici podložnih farah, od pridržkov in tudi od poležanja otrók. (A, b, 49.) 12. sept. 1506 tirja Würfel duhovna Martina Hechenbalderja, da naj mu vrne šest ogerskih dukatov, katere je plačal mesto njega Vipavcu Volbanku. (A, b, 49.) Kako se je naslednja leta pravdal Würfel zaradi bloške fare, smo vže omenili pri Blokah. Zadnjikrat se nam predstavi ribniški župnik in naddijakon Leonard Würfel 12. maja 1509. (A, b, 49.) — Ivan Cukek (Zukgekh) iz Ribnice je 29. maja 1559 postal kanonik v Novem Mestu. (A, c, I, 8.) — Ko je l. 1582. Polidor pl. Montagnana s Krškega obiskal ribniški naddijakonot, mu je župnik v Ribnici odrekel pokorščino, dasi-

ravno je bil potreben svarjenja. Vizitator ga odstavi od fare, zapre v grad in postavi kočevskega župnika za komisarja za čas, dokler ne pride v Ribnico kak drug župnik in naddijakon. (A, b, 45.) — V mašnike so bili v Vidmu posvečeni Ribničani: Peter Carpentarius (Kolar) l. 1588, Ivan Zdravje l. 1590, Mihael Kodrič l. 1593 in Luka Knafelj l. 1594, v dijakona pa l. 1593 Luka Lochner. (Ordin. zap. videmski.) — 1. febr. in 30. maja 1594 je bil ondi za župnika in naddijakona Sebastijan Trebuhan. (A, b, 34.) — Luka Knafelj je studiral pri jezuitih in je bil posvečen na priporočilo ribniškega sodnika Petra Zdravje z dne 14. mar. 1594. (A, b, 14.) 17. sept. 1595 je postal Knafelj beneficijat presv. Rešnjega Telesa v Ribnici (A, b, 15), potrjen pa je bil od patrijarha 3. apr. 1596 (A, c, IV); l. 1599 je bil isti v Ribnici za vikarja (A, b, 44). — L. 1596 je postal župnik in naddijakon v Ribnici ondotni kurat Andrej Stecher. (A, c, V.) Od nadvojvode Ferdinanda je precej potem dobil povelje, da naj obišče cerkve svojega naddijakonata, odstavi luteranske duhovne, ter sploh iztrebi krivoverstvo. Na Blokah je odstavil župnika Uršnika in posadil na faro svojega kapelana Matijo Zaletela s pomočjo nadvojvode in proti volji naddijakona Polidora. (A, b.) — L. 1597 je župnik in naddijakon Andrej Stecher menjal za ribniško faro z Dominikom Serpentinom, župnikom v Loki pri Radečah, proti temu, da bode Serpentin poplačal ribniške župne dolgé. (A, b, 48.) 29. jan. 1598 je bival Stecher še v Ribnici (A, b, 34); 1. mar. 1599 je pisal patrijarhu, da je izpolnil v naddijakonatu, kar mu je bilo ukazano zaradi odvrnitve kuge. Ker je ribniška fara zelo zadolžena, prosi patrijarha, da bi mu podelil še ravno izpraznjeno faro dobrépoljsko. Ribnico so zadolžili luteranski vikarji in svetni krivoverci, ki so ondi gospodarili. Vsled teh dolgov se odpové Ribnici in gre bivat v Ljubljano. (A, b, 44.) 23. apr. 1599 je bil pa potrjen za dobrépoljsko faro. (A, c, V.) Obdržal je naddijakonsko čast. Ko je v avgustu l. 1599 prišel v Ribnico, našel je ondi dva vikarja, Luko Knafeljna in Matijo Lešnika, ki sta oba hotela naddijakonovati v imenu

svojega župnika Dominika Serpentina, kateri je bil odšel na svojo faro v Loko zidat pogorelo župnišče. (A, b, 44.) Serpentin je bil potrjen za župnika v Ribnici 28. mar. 1599. (A, c, V.) — 3. avg. 1597 so živeli v Ribnici: 66 let stari beneficijat Matija Lešnik, sodnik Peter Zdravje in imenitni tržan Andrej Smrlak. Bili so dobri katoličani. (A, b, 48.) — L. 1599 sta v gradu na Bregu (Willingenrain) prebivala Oton Henrik in Erazem pl. Werneck. (A, b, 39.) — 17. okt. 1601 je bil že Luka Knafelj župnik in naddijakon v Ribnici. (A, b, 39.) L. 1607 je kupil Knafelj patronat beneficija sv. Barbare v Ložu za 350 gld. (A, b, 23); 20. sept. 1609 je dobil po nadvojvodski prezentaciji tudi beneficij sv. Andreja v Ribnici. (Izv. perg. list. A, b, 22, tudi A, c, VII.) 14. jun. 1613 mu je bila vzeta fara in dobil jo je Karol Peslar, ki jo je pa vladal in vžival naddijakonsko čast le jedno leto. (A, c, VIII.) Knafelj je obdržal svoj beneficij, ter se imenuje kapelan v Ribnici še 26. nov. 1618. (A, b, 30.) — 5. jun. 1611 prezentuje nadvojvoda Ferdinand za kapelanijo sv. Hermagore in Fortunata v Ribnici po smrti župnika Matije Lyssniaka (Lešnika) Mihaela Kodriča. (Izv. perg. list., A, b, 22.) — Ko je odšel župnik Karol Peslar, je faro Ribnico dobil Krištof Plankel l. 1614 in nastopno leto še beneficij sv. Andreja v Dobrépoljah. (A, c, VIII.) — Sodil je patrijarh tudi v kriminalnih zadevah, n. pr. nekega Matijo Zadnika, ki je hotel umoriti župnika Plankelna. (A, b, 29.) — Ko je pa Plankel odšel župnikovat v Kamnik, je nadvojvoda Ferdinand prezentoval 24. febr. 1619 za Ribnico Nikolaja Mrau-a. (Izv. perg. list., A, b, 22.) 27. avg. 1621 se Mrau imenuje župnik in naddijakon v Ribnici in kanonik tržaški. (A, b, 24.) 10. nov. 1622 je Mrau daroval patrijarhu patronat beneficija v Ložu, kateri je bil kupil Knafelj. (A, b, 23.) Omenja se isti Mrau še 21. apr. 1633, ko je kot prošt bratovščine sv. Rešnjega Telesa z baronom Valerijem Muschkonom in Adamom Gotfridom pl. Wernegkhom po odpovedi Andreja Pušarja za kapelo te bratovščine prezentoval Jurija Kodriča. (A, b, 23.) Prosil je bil Mrau potrjenja te

bratovščine in podelitve odpustkov že 26. jun. 1619. (A, b, 38.) — Nadvojvoda Ferdinand prezentuje 6. okt. 1623 za beneficij sv. Hermagore in Fortunata Karola Keller-ja (Izv. perg. list.; A, b, 22); l. 1626 pa za beneficij sv. Rešnjega Telesa Adama Pušarja (A, b, 24). — Zabeležimo še poročilo o ribniškem naddijakonatu iz l. 1633. «Obsega nastopnih 13 farâ: Dobrépolje, Škocijan, Obloke, Lož, Cirknica, Kočevje, Reka, Osilnica, Kostel, Mozelj, Koprivnik, Črmošnjice in Ribnica. Patronat nad Cirknico ima Bistra, nad Škocijanom Turjaški, druge fare oddaja cesar. V kostelski, osilniški in črmošnjiški fari je malo dohodkov in Turki vedno nadlegujejo te kraje. Ker župnik ondi ne more pošteno izhajati, jih upravlja ribniški naddijakon po provizorjih. V kočevskem okraju je ljudstvo divje in trdovratno.» (A, b.) — 17. apr. 1682 je pisal župnik Tomaž Renner, da ima v ribniškem naddijakonatu 37 duhovnov; v Ribnici so 4, in 2 čakata službe. (A, b, 13.) 31. jan. 1686 je naddijakon Renner poklical cirkniškega župnika Gregorja Črviča na odgovor. Ker se mu je ustavil, se je pričela pravda. A 18. avg. 1698 je moral Renner odstopiti cirkniško faro gorenjskemu naddijakonu. (A, b, 49.) Imenuje se župnik in naddijakon T. Renner še 23. mar. 1696 (A, b, 43) in 16. jan. 1700, ko priporoči kočevskega župnika barona Moschkona za svojega koadjutorja (A, b, 23); 25. jan. 1700, ko so ga po smrti gorenjskega naddijakona pl. Gallenfelsa udje bratovščine sv. Rešnjega Telesa v Ribnici predlagali za beneficij te bratovščine. Med udi sta podpisana tudi vikar Gregor Herzog in kapelan Ivan Težak (Thesagk) v Ribnici. Rennerja pa imenujejo dolenskega in ribniškega naddijakona. (A, b, 49.) — Omeni se Renner še 2. maja 1706 (A, b, 43) in 15. maja 1707, ko podeli kot naddijakon dobrépoljskemu vikarju pravico duhovnega pastirstva. (A, b, 47.) — Po Rennerjevi smrti je bil za ribniško faro, z vtelesenim naddijakonstvom, 26. avg. 1709 prezentovan dr. Ivan Krstnik Sigonij. (A, b, 41.) — 22. mar. 1710 je vikar in upravitelj Ivan Krstnik Hlapše za mašništvo priporočil Ivana Vesela in Matijo Verderber-ja. (A, b, 43.) — Ko je po Sigonijevi smrti Ludovik Kobal

dobil ribniško faro, je prosil tudi za naddijakonsko čast (A, b, 23); omenja se župnik in naddijakon Kobal 4. avg. 1721 in 10. okt. 1726 (A, b, 47). — L. 1742 kapelan Andrej Telban. (A, b, 39.) — L. 1745 je prišel s kostelske fare za župnika in naddijakona v Ribnico Lovrenc Tobija Reuz in vmesil ga je dotedanji naddijakon Karol grof Petazzi. (A, b, 42.) — L. 1745 je imela fara 4532 duš, 233 krstov, 101 pogreb in 33 porok. (A, b, 49.) Župnik in naddijakon Reuz se navaja še 19. febr. 1746, 31. avg. 1747 in 21. maja 1750. (A, b, 42 in 49.) — 18. nov. 1748 je imel Reuz za kapelana Josipa Šuštaršiča in Frančiška Rinko. (A, b, 49.)

Rova.

Kapela v kolovškem gradu (Gerlachstein) je bila postavljena l. 1702, in s papeževim pismom (Breve) se je dovolilo v njej opravljati božjo službo. — Cerkev na Rovih in altar sv. Katarine sta bila posvečena l. 1704. Na strani je stal tačas neposvečeni altar sv. Agate. (A, b, 49.)

Selca.

Župnik in patrijarhov komisar Ivan Kitzpugel (Chitzpuhl) 5. mar. 1485, 26. jul. in 18. avg. 1487 (A, a, 12, 158 in 166) ter 18. apr. 1488. (A, a, 13, 273.) — 15. nov. 1487 in 31. mar. 1488 duhovni pomočnik Vrban. (A, a, 13, 267.) — 11. mar. 1505 župnik Jakob prosi dispenze za ženina Petra, sina Vrbanovega, iz vasi Pretóvča (Prietack) blizu Sóvrice (Sowricza) in za nevesto Radegundo, ter za ženina Matijo iz Raven (Planicies) in nevesto Elizabeto. (A, b, 49.) — 12. mar. 1568 je dobil selško faro, vtelešeno Stari Loki, Sebastijan Wrezl. (A, c, I, 3.) — L. 1592 je bil v Vidmu v mašnika posvečen Andrej Smojek iz Selc in l. 1593 Anton Grohar iz selške fare (najbrže iz Železnikov). (Ord. zap.) — L. 1595 vikar (župnik) Jernej Namor. (A, b, 15.) — Ko je bil odšel iz Selc Andrej Namorš (?), potrjen je bil za župnika ondi 17. jun. 1608 Melhijor Putshighen. (A, c, VII.) — Od l. 1621 Andrej Wildt (Wihilt), župnik v Selcih. (A, b, 10.) — Gašpar Telban se 14. mar. in 22. dec. 1636 imenuje

župnik (A. b. 32 in 38). 23. maja 1646 pa kurat v Selcih. (A. b. 34.) — 5. avg. 1644 prosi Andrej Blaznik iz Selc da bi bil posvečen v mašnika. (A. b. 34.) Župnik Andrej Blaznik v Selcih od l. 1701. L. 1704 ima Blaznik za kape-lana Ignaca Ruparja in Nikolaja Notarja. V Sovrici, ki je bila že ločena od Selc, je pa vikarjatsko službo tačas opravljal Ivan Kuralt. (A. b. 49.)

Slavina.

Duhovnik Osvald, Stojanov sin iz Mengša, je 7. maja 1404 župnik M. B. v Slavini (in Slawin). (B. 8.)

Smladnik.

Duhovnu Ulriku iz Kamnika (Ulrico de Stayn) vi-karju v cerkvi sv. Ulrika pod smlejskim gradom v vodiški fari, dovoli vodiški župnik Gregor, da sme stalno bivati pri omenjeni podružnici. Patrijarh mu pa iz Čevdada 6. jun. 1341 podeli za prebendo, in da bo mogel skazovati gostoljubnost, desetino v Smladniku in Zbiljah (Sbyliach) in zemljišče pri sv. Valburgi z vsemi darovi, ki se mu po navadi donašajo, vendar tako, da vikar, ki ga bode vodiški župnik za njim po-stavil, zaradi tega še ne bode imenovan stalnim vikarjem (Vicarius perpetuus). (E. I, a. 67.)

Sódražica.

L. 1745 in 1746 je bil kurat ali vikar pri Novi Štifti (ad Nouum aedificium) Matej Torta. Večkrat na leto se je tačas shajalo k Novi Štifti mnogo vernega ljudstva. (A. b. 42.)

(Dalje v prih. letniku.)

K zgodovini novomeški v 18. veku.

Spisal Jos. Apih.

Gosp. prof. I. Vrhovec nam je podal lani temeljito knjigo o zgodovini Novega Mesta in tam naslikal tudi zgodovino novomeške gimnazije in onih sitnostij, katere so imeli oo. frančiškani gledé na prispevek iz mestne blagajne, obljubljene jim v pogodbi od 27. avgusta 1746. V arhivu vis. c. kr. ministerstva za uk in bogočastje sem našel nekaj listin, katere se nanašajo na pravdo za tistih 300 gld.; morebiti ustrezem prijateljem domače povestnice, ako jim predočim ono pravdo, ki je zanimiva tudi zato, ker nam na pojedinem slučaju kaže gospodarske mestne razmere 18. veka in poskuse, kako bi se ozdravile gnile finance Novega Mesta.¹

Z resolucijo od 16. aprila 1746 je dovolila cesarica Marija Terezija, da ustanové frančiškani gimnazijo v Novem Mestu, a določila zajedno, da se število redovnikov zaradi tega ne sme zvišati, niti zvišati mostovina pri krškem mostu. Dasi je vlada dobro vedela, da je Rudolfovo «ubožno mesto», pravi dotični odlok vendar: «die angesuchte Abnahme eines Brückenpfennigs bei der Gurker Brücke möge annoch in etwas beruhen, allenfalls aber bei unserm Camerali nachgesucht werden.» Baš iz tega vira so pa nameravali mestni očetje plačevati pogojeni prispevek oo. frančiškanom. Ker se jim prošnja ni uslišala, so prišli kmalu v hudo zadrego, iz katere si niso znali več pomagati, ko je dežela vsled pogodbe od 14. julija 1752 vso mostovino v svojo upravo vzela; do konca 1755. l. naj se iz dohodkov mostovine, znašajočih 600 gld., plačujejo stroški za cesto in mostove.

¹ Ker se mi je zdelo odveč, opozarjati na dotičnih mestih na Vrhovčevo knjigo, sem opustil citate.

Že od 1749. l. sem pa je mesto ostalo oo. frančiškanom z obljubljenimi subvencijami na dolgu in se je hotelo oprostiti tega bremena s tem, da je ovadilo frančiškane, zahtevajoče svoj denar, pri cesarici, da so ustavili poučevanje šol, «v katere so pošiljali mnogi hrvatski plemenitaši svoje sinove», in da se «čujejo hude pritožbe, odkar so pred kratkim preminole te šole». Tako čitamo v poročilu grofa Choteka od 17. februarja 1754. Poudarjali so torej mestni očetje potrebo novomeških šol za sosedno Hrvatsko, nadejaje se, da bode cesarica uprav iz ozira na omiko hrvatskega plemstva ugodila morebiti želji mesta in dovolila, da namesto občine prevzame državna blagajna potrebne prispevke.

23. februarja l. 1754. je Marija Terezija naročila kranjski reprezentaciji, naj frančiškane napoti, da se zopet lotijo poučevanja; zahtevala je pa zajedno, da se ji poroča, kdo je ustanovil samostan novomeški in zakaj ondotni očetje nočejo nadaljevati že pričetih nižjih šol. Cesarica torej ni vedela, da frančiškani nikdar niso prenehali s poučevanjem, nego da so to zatožbo mestni očetje zgol iz trte izvili.

Vsled naloga cesarice je poročal najpred namestnik okr. glavarja, Breckerfeld, kako je od 1749—1753 narasel zastanek na 1128 gld. Ta naj se oo. frančiškanom izplača, v bodoče pa pogojeni prispevek redno daje, ker očetje imajo tako pičle dohodke, da ob njih le težko izhajajo, šol pa nikakor ne morejo vzdržavati.

Reprezentacija zanikuje 24. avgusta 1754 trditev, da je mesto prišlo v denarno stisko stoprav vsled sekvestracije mostovine, kajti ta se je dovršila še-le 1752. l., dočim je mesto ostalo frančiškanom s prispevkom na dolgu že za 1749. l.; sicer pa bi se ne bila mostovina nikdar smela zastavljati za šolske namene. Reprezentacija pravi dalje, da je mesto tako revno, da ne bode moglo plačevati niti zastalih, niti bodočih doneskov za šolo, «ako se hoče obvarovati gotovega pogina», in da bode tudi dežela morala v par letih nekaj popustiti pri svoji tirjatvi, ali pa jo bode morala vlada prisiliti k temu. «Nasproti pa se nam vidi popolnoma doumno, da frančiš-

kanom ni treba imenovane velike letne svote za šolske potrebščine, saj so tudi od 1748. l. do zdaj šolo vzdrževali, ne da bi bili dobili v ta namen kaj od mesta.» Zato naj se jim izplača polovica zastanka, v bodoče pa samo po 150 gld. na leto. Tako bi se mestu olajšalo breme, oo. frančiškani pa bi imeli dovolj: «saj je ta šola koristna skoraj samo za hrvatsko mladino . . . in nikdo ne more zahtevati, da plačuj itak ubogo Novo Mesto tako ogromne in sebe uničujoče stroške zaradi druge dežele». Nekako jeznorito dostavljajo gospodje napósled: «če je vladi že toliko do omikanja hrvatskih podanikov, naj pa cesarica dovoli frančiškanom nekaj podpore iz državne blagajne».

Grof Chotek je na podlagi teh poročil konstatoval (v poročilu Mariji Tereziji od 28. marca 1755), da se nikdar ni poizvedovalo, je-li bode Novo Mesto zmagovalo obljubljenе stroške za niže šole ali ne, in da bi se mostovina ne bila smela sploh nikdar jemati v poštev za druge namene, nego za cesto. Oo. frančiškanom se pa ne more ničesar očitati, dosti so storili, da so toliko let poučevali brez mestne podpore, a iz tega izvaja Chotek isto mnenje, kakor reprezentacija: če so toliko časa izhajali brez subvencije, jim te morebiti res ni treba. Vsekako pa naj se veli grofu Hohenfeldu, ki baš preiskuje «ce-sarska» mesta na Kranjskem, da naj takoj preišče gospodarstvo Novega Mesta, sestavi zapisek dolgov in premoženja, dohodkov in stroškov, nasvetuje, kako bi se oni zvišali, zadnji pa znižali, in na tej podlagi poroča, če bo mesto moglo poplačati zastanek oo. frančiškanom in jim v bodoče redno dajati letni prispevek; potem se bode določilo, je-li bode morala prevzeti državna blagajna kake stroške za gimnazijo ali ne. «Placet» je pripisala Marija Terezija.

To se je zaukazalo grofu Hohenfeldu 3. majnika 1755; v štirih tednih je bil dolžan poročati.

Prišedši v Novo Mesto se je lotil grof Hohenfeld svojega posla jako radikalno. Najpred je odrekel veljavnost nekemu zapisku dolgov in premoženja, ker ni imel dovolj uradnega značaja; po tem zapisku je imelo mesto dolgov 5801 gld. 28 kr. 2 vin. premoženja samo . . . . . 1290 » 28 » 2 »

Zavreči pa ni mogel izkaza o dohodkih in stroških, podpisanega po sodniku Polcu, blagajničarju (Stadtkämmerer) Fričko-tu in oskrbniku špitala Riz-u (?) 10. junija 1755. Mestni očetje navajajo te-le dohodke in stroške:

Dohodki:

Davki od hiš v mestu in k njim spadajočih zemljišč	444	gld.	40	kr.	—	vin.
Kontribucija od hiš v mestu	250	»	18	»	—	»
Obrtnina	306	»	—	»	—	»
Davek od podložnikov na kmetih	158	»	4	»	2	»
Kontribucija od podlož. » »	89	»	6	»	2 $\frac{1}{7}$	»
Mostovina	600	»	—	»	—	»
Davščina od lazov (Gereithern) in vrtov	72	»	43	»	—	»
Pekarska pristojbina (Brotkammer- bestand)	34	»	—	»	—	»
Obresti od kapitala Wollenek-ove in Tischlerjeve ustanove	63	»	58	»	3	»
Merice od sukna	13	»	36	»	—	»
» » vina	21	»	49	»	—	»
Pečnica (Backofen)	5	»	6	»	—	»
Dohodki iz pušice (Büchsengeld) pri mestnih vratih	8	»	56	»	1	»
Štantnina od 5. semnje	24	»	37	»	2	»
Vratarska in čuvajska pristojbina	15	»	6	»	—	»
Najemščina za mesnice	6	»	48	»	—	»
Dohodki od mlinov	93	»	—	»	—	»
» » soli	30	»	—	»	—	»
Dohodki od pravice do vžitka (Leib- rechtserträgnis)	11	»	57	»	2	»
Vkup	2249	gld.	47	kr.	$\frac{1}{7}$	vin.

Stroški:

Redni davki deželi	600	gld.	—	kr.	—	vin.
«Remanenzgeld»	230	»	—	»	—	»
Za cesto, $\frac{1}{4}$ ure daleč	370	»	—	»	—	»
Odnos	1200	gld.	—	kr.	—	vin.

	Prenos . . .	1200	gld.	—	kr.	—	vin.
Mezda:	sodniku	83	»	—	»	—	»
	» blagajničarju	60	»	—	»	—	»
	» pisarju	76	»	30	»	—	»
	» članom notr. in vunanj. sveta novoletnica	20	»	24	»	—	»
	» advokatu v Ljubljani . . .	20	»	—	»	—	»
	» podblagajničarju (Unterkäm- merer)	20	»	—	»	—	»
	» svetov. slugi	18	»	—	»	—	»
	» mestnemu stražmeštru . . .	6	»	—	»	—	»
Za publikacijo patentov 2 mernika pšenice in 1 mernik soršice ali .		3	»	7	»	—	»
Mezda: kvartirmojstru		8	»	—	»	—	»
	» nosilcem soli	8	»	38	»	2	»
	» 12. strelcem	8	»	40	»	—	»
	» mestn. tamborju za publi- kacijo patentov 2 mernika pšenice ali	2	»	16	»	—	»
	» mestnemu kasirju (Stadt- cassir)	20	»	—	»	—	»
	» 2. mestnima sloma (Stadt- boten)	10	»	12	»	—	»
	» za navijanje ure	6	»	—	»	—	»
	» vratarju pri spodnjih mestnih vratih	12	»	45	»	—	»
	» vratarju pri zgornjih mest- nih vratih	10	»	12	»	—	»
	» mestnemu kovaču	10	»	12	»	—	»
	» logarju v Brezovici	10	»	12	»	—	»
	» » pri opekarnah	2	»	33	»	—	»
	» 4. žitnim merjevcom (Getreid- messer)	20	»	24	»	—	»
	» sodnemu slugi	20	»	24	»	—	»
Sv. maša pri sv. Florijanu		—	»	22	»	1	»
	Odnos . . .	1657	gld.	51	kr.	3	vin.

	Prenos . . .	1657	gld.	51	kr.	3	vin.
Špitalarjem in drugim revežem bo-							
žičnica		5	»	54	»	—	»
Meso frančiškanom		19	»	50	»	2	»
Obresti špitalu		18	»	—	»	—	»
» Wollenek-ovi ustanovi (bene-							
ficijatu)		80	»	45	»	—	»
» Tischler-jevi ustanovi (bene-							
ficijatu)		46	»	40	»	—	»
» E. L. Frickovi ustanovi (bene-							
ficijatu)		10	»	12	»	—	»
Izvanredni stroški (popravljanje itd.)		500	»	—	»	—	»

Vkup . . . . . 2339 gld. 13 kr. 1 vin.

brez oo. frančiškanom na leto dolžnih 300 gld., katerih mesto zbog sekvestracije mostovine ne more plačevati. Bridko tožijo mestni očetje, da se jim je naložila ogromna svota, namreč 370 gld., za cesto, oddaljeno $\frac{1}{4}$ ure od mesta, in to vsled pogodbe, sklenjene brez naše vednosti in podpisane od nas, po groženju z vojaško eksekucijo!

Z grofom Hohenfeldom sta se sešla 20. junija 1755 kot zastopnika občine župan Frič in pisar Rozman in sta prosila, da naj se mestu prepusti katerikoli fond (fundus), da si more pomagati iz denarne stiske. A cesarski komisar je bil družih mislij in je hotel po bolj radikalni operaciji ozdraviti novomeške finance, odpraviti primanjkljaj pri dohodkih in nered pri knjigovodstvu. Ker mu je bilo ukazano nasvetovati, kako naj se mestno gospodarstvo spravi v ravnotežje, je zapisal v protokol, da je treba zvišati dohodke in znižati stroške, a ker to ne gre hipoma, naj se mestna uprava za zdaj vsaj omeji na sedanje dohodke, to pa da se bode doseglo najpred po znižanju «preobilnih» mezd: sodniku naj se skrči plača na 80 gld., mestnemu blagajničarju na 50 gld., pisarju na 70 gld. (a ostati mu imajo neke pristojbine), mestnim bobnarjem na 2 gld., vratarjema na 20 gld.; odpade naj novoletnica svetovalcem (češ, morebiti se iztakne kje kak «salarij», kadar pride mestno gospodarstvo v pravi red), mezda odvetniku (saj ga

ni treba, ker občina itak ne sme začeti nobene pravde brez dovoljenja reprezentacije in komore; če je pa že pravda potrebna, pa srenjo zastopa lahko fiskus kakor vse druge podložnike); odveč je dalje podkomornik, mestni stražmešter in kvartirmojster; odpade naj plača strelcem, kasirju, kovaču in merjevcem žita; posel logarskih hlapcev in opekarnarja opravlja lahko en logar. Tako bi se znižale mezde od 457 gld. 29 kr. 2 vin. na 284 gld. Skrčiti se mora tudi prispevek za ceste na 50 gld. k večemu, izvanredni stroški pa ne smejo znašati več nego 150 gld. namesto 500 gld., katere mesto brez pravih razlogov stavi v račun. Gledé na terjatev oo. frančiškanov pa pravi Hochenfeld, «da je sila važno, da še dalje ostane gimnazij; to zahteva ozir na domače meščanske sinove in na premnoge plemenitaške sinove, ki prihajajo iz Hrvaške in mestu po svojem ‚konsumu‘ koristijo; zato ima mesto plačevati samostanu tistih obljubljenih 300 gld. na leto; ta strošek se ima mestu dovoliti kot neobhodno potreben». Mesa dajati pa ni treba, niti denarja za meso, ker se število redovnikov ni smelo pomnožiti in vlada noče, da bi se mesto in kmetje nadlegovali z večjo biro.

Mestne davščine je Hochenfeld določil na podlagi rektifikatorija na 136 gld. 46 kr. od mestnih dohodkov, 12 gld. 39 kr. gosposkinega davka (dominikale) in 230 gld. kot «Remanenzgeld zur Banco-Deputations-Administration»; vkup torej 379 gld. 26 kr. — Vsi mestni

dohodki so se določili na . . . 1054 gld. 51 kr. — vin.,
vsi mestni stroški pa na . . . 1145 » 56 » 1 »

Primanjkljaj se lahko odpravi, ako mesto po dražbi dà v zakup zemljišča, opekarno i. t. d.; če se pa gospodarstvo še dalje zboljša, n. pr. po prodaji mestnih zemljišč, se bode mesto lahko znebilo sčasoma vseh dolgov. Da se pa to izvrši, je treba, da okrožni glavar strogo nadzoruje mestno gospodarstvo in da se magistrat do «najmanjše pičice» drži novega zistema.

Ne vem, kako je prišlo, da se ti nasveti grofa Hochenfelda niso izvršili; gotovo pa so se više oblastnije uprle, imenoma kranjska reprezentacija. Ta gosposka pobija v poročilu od

2. oktobra 1759 nasvete Hochenfeldove, češ, da mu je sicer res bilo nemogoče točno presoditi gospodarstveni položaj mestne občine, dokler še ni bil dovršen rektifikatorij, a da je hotel razbremeniti mestne finance seosebno potom znižanja uradniških mezd, ne da bi uradnike poprašal, če hočejo za nasvetovano plačo ali celo zastonj dalje uradovati; saj je že stara plača itak preskromna. «Leben und leben lassen scheint überhaupt ein sehr billiges Principium zu sein.» Brez krčmarja je delal račun gosp. Hochenfeld tudi z nasvetovanim znižanjem gospodarskih stroškov, kajti tudi tu ni vprašal mestnih očetov, če bo mogoče po njegovem nasvetu izhajati.

Ker se torej mestne finance niso spravile v red, niti se mestu takoj podarila Krenova ustanova, je prišla občina še bolj v zadrego; 1758. l. je dežela sekvestrovala vse mestne dohodke in uradniki niso dobili (kakor čitamo 1759. l.) celo leto nič plače. Mesto je bilo insolventno.

Zapisek dohodkov in stroškov od 18. junija 1759, na katerega so bili mestni očetje pripravljani priseči, kaže celih 446 gld. 10 kr. več stroškov nego dohodkov, kajti oni so znašali 2469 gld. 15 kr. $2\frac{13}{26}$ vin., ti pa samo 2023 gld. 4 kr. 3 vin.

Da pa postopanje Hochenfeldovo ni bilo povse brezuspešno, se razvidi iz tega, da so se nekateri dohodki zvišali, in da je «budget» dobil novo obliko. To kaže nastopni pregled:

Dohodki:

Mlin je vrgel	gld. 163'—
Davščina od pravic na kmetih (Zinsgulden von den Gilten am Lande)	» 101'13'3
Mostovina najviše	» 450'—
Pekarska pristojbina (Brodkammer-Bestand), mesnice, peč, merice od sukna in vina	» 75'39'—
Žitne merice (Caumanen-Getreidemesserei) od 21. maja 1758 do 21. maja 1759, in sicer:	
Od 34 meric pšenice po gld. 1'08	» 38'32'—
» 10 » rži » » —'51	» 8'30'—
» 4 » prosa » » —'51	» 3'24'—
Odnos . . .	gld. 840'18'3

Prenos . . . gld. 840'18'3

Od 2 meric ajde	po gld.	—'51	»	1'42'—
» 18 » soršice	» »	—'34	»	10'42'—
» 5 » ovsu	» »	—'20	»	1'40'—
Solne merice	»		»	30'58'2
Štantnina	»		»	39'12'1

Vkup . . . . . gld. 924'33'2

Kontribucija ali deželni davki od zasebnikov:

Na podlagi rektifikatorija od zasebnih užitkov od hiš, pašnikov itd. gld. 460'20'1

Od Prim. Lampič-a, barvarja na črno, od vrtca in zidane hiše, po rektifikatoriju . . . . . » 6'—'—

Od mešč. rokodelcev obrtnine . . . » 200'24'—

» vinotočenja (Weinschanknutzung) » 92'54'—

Cesarski davek od kmečkih pravic (Gilt) namesto proračunjenih gld. 101'30'2 vsled opustošenja mnogih zemljišč samo . . . . . » 76'03'2

Letni davek od teh kmečkih «gilt» » 119'03'3

Kontribucija od vinogradov . . . . » 30'57'1

Vkup . . . . . » 985'41'3

Premenni dohodki (Veränderung-gefälle):

Vratarska in čuvajska pristojbina . gld. 17'—'—

«Pixengeld» za žitni uvoz v mesto » 13'34'2

Za vsprejem med meščane (Bürgerstellung) . . . . . » 12'—'—

Vkup . . . . . » 42'34'2

Obresti od Tischler-jeve ustanove . . . gld. 29'05'2

» » Wollenek-ove » . . . » 35'30'—

Vkup . . . . . » 64'35'2

Od prebivalcev v Ždinji Vasi za odpravo nekdanje deželnosodne mitnine «jährlich 3 Cronen» ali . . . . . gld. 5'54'—

Vsi dohodki . . . . . gld. 2023'19'1

Žitne merice so se torej vzele mestnim čuvajem. Kako so se spremenili ostali dohodki, je razvidno iz tega zapiska, ako se primerja z onim iz 1755. leta.

Stroški:

Neobhodni stroški:

Od občinskih in gosposkinih dohodkov (Dominicalnutzungen) . . . . . gld. 143'11'3¹³/₂₅

Od zasebniških užitkov na podlagi rektifikatorija . . . . . » 460'20'1

Od mešč. rokodelcev obrtnine . . . » 200'24'—

» vinotočenja (Weinschanknutzung) » 92'54'—

» kmečkih »gilt« kontribucije in davka . . . . . » 221'34'1

» kontribucije od vinogradov . . . » 30.44'1

Vkup . . . . . gld. 1149'08'2¹³/₂₅

Cesarski »Remanenzgeld« od mostovine . . . . . » 230'—'

»Neobhodne mezde« uradnikom i. slugam:

Sodniku plača . . . . . gld. 83'—'

» novoletnica . . . . . » 8'—'

» 2 mern. soli in 2 mern.

pšenice . . . . . » 4'—'

Mimo tega za nadzorovanje Len.

Meljarjeve ustanove pri oo. frančiških »mali užitek« Meljarjevega travnika, ribolov med mestnima mlinoma in gorščina »im Stadtberge«, a zato mora dajati od dotnim podložnikom pri običajnih gorskih dnevih (Tagesatzungen) nekaj kruha in vina, »tako da nima nič dobička«.

Blagajničarju plače . . . . . » 60'—'

» 2 mern. soli in 2 mer.

pšenice . . . . . » 4'—'

Pisarju plača . . . . . » 80'—'

» 2 mern. pšenice . . . . . » 2'—'

Mestn. stražmeštru ali svet. slugi za

pobiranje čuvajske in vratarske pristojbine in štantnine dosedanja »Ergötzlichkeit« . . . . . » 6'48'—

Notranjemu svetovalstvu brez sodnika in blagajničarja za 7 oseb navadna letna plača vkup . . . . . » 10'12'—

Notranj. svet., vsakemu po 1 mern.

pšenice in soli . . . . . » 14'—'

» 272'—'

Odnos . . . . . gld. 1651'08'2¹³/₂₅

Prenos	gld. 1651'08'2 ¹³ / ₂₅	
Notranj. svet. $\frac{2}{3}$ od meščanske pri- stojbine (Bürgerstellung)	gld. 8'—'	
Notranj. svet. od davščine Ždinje Vasi	> 3'58'—	
Odvetniku v Ljubljani, neobhodno	> 20'—'	
Frančiškonom za šolo mesnine . . .	> 19'53'—	
Svetov. slugi se ne sme manj dati nego (z vštetimi prirodinami) . . .	> 29'54'—	
Za večkratno preiskovanje dimnikov «die wenige Ergötzlichkeit» . . .	> 4'—'	
Mestnemu stražmeštru	> 9'55'—	
» bobnarju	> 2'—'	
Za mestno uro (navijanje)	> 4'28'—	
Dvema vratarjema	> 22'57'—	
4 mestnim ponočnim čuvajem . . .	> 36'14'2	
Logarskemu hlapcu	> 10'12'—	
Mestnemu kovaču za mestna dela .	> 10'12'—	
Deželnemu sodnemu slugi	> 26'43'—	
Nosilcem soli	> 8'30'—	
Vkup	> 217'16'2	
Obresti Tischler-jevemu beneficijatu . .	gld. 46'40'—	
» Wollenek-ovemu beneficijatu . . .	> 76'54'—	
» meščanskemu špitalu	> 29'15'—	
» E. L. Fričku	> 6'—'	
Vkup	> 158'49'—	
Popravljanja pri mest. poslopijih, «Co- manen», peči, 10. vratih v mestnem obzidju, šola	gld. 154'41'1	
Izvanredni stroški (deželnosodni stroški miloščine, mendikantom, tujcem, po- potnina, rekrutnina itd.) na leto . .	> 287'39'2	> 442'20'3
Vseh stroškov je torej	gld. 2469'34'3 ¹³ / ₂₅	

Istinitost tega zapiska potrjujejo sodnik Polec, «senior» svet. Fr. Jos. Langer, Jos. Ant. Strobl «des innern Rathes Vertrauter» (ali Verwandter?) «Leonardo screm di consiglio» i. dr. Nekateri stroški so bili torej vendar odpadli, n. pr. mezda podblagajničarju, «vunanjim» svetovalcem, mestnemu slu in «Pixenmeister-u».

Na podlagi teh podatkov je 2. oktobra 1759 reprezentacija (sklicevaje se na nam neznani poročili od 25. avg. in

16. nov. 1758) stavila to-le prošnjo: «. . . Ako torej gledé na sedanje pitanje (t. j. šole oo. frančiškanov) ni upati, da bi imenovano mestece kmalu dospelo do srečnega položaja, da bi se izmotalo iz predobro znanih dolgov, še manj pa, da bi moglo (oo. frančiškanom) plačevati navedeni letni prispevek, da bi se mogla vzdržavati in nadaljevati za Dolenjsko in Spodnji Štajer, osobito pa za sosedno hrvaško mladež koristna in potrebna šola, ne vemo nasvetovati nobenega drugega zaklada, ki bi se dal porabiti za to brez spotikljivosti, nego Krenovo ustanovo.

Ta «caeterum censeo» ljubljanskih gospodov je nazadnje obveljal; Marija Terezija je 3. nov. 1759 potrdila ta nasvet s pristavkom, da naj doplačujejo meščanje, če bi Krenova ustanova ne vrgla letnih 300 gld. obrestij, saj imajo baš oni od šole veliko koristi. Gledé zastanka pa naj se oo. frančiškani držé edino dolžnika, t. j. mestne občine; vendar je obljubila cesarica, da bode eventualno država kaj doplačala.

Kopitar in Ranke.

Donesek k životopisu J. Kopitarja.

Spisal Anton Kaspret.

Za životopis Jerneja Kopitarja se je nabralo v novejšem času precèj veliko gradiva. V slovanskih in nemških listih objavili so se spisi, ki pojasnujejo življenje in delovanje našega rojaka. Poleg del, katera je priobčil Kopitar sam, in ostaline Miklošičeve, bodo njegovemu životopiscu najbolj služili listi, katere so mu pisali učenjaki, prijatelji in znanci, in pisma, katera je prejemal od njih. Že iz doslej prijavljenih listov razvidimo, da je bil Kopitar s Šafaříkom, Dobrovskim, Humboldtom, Schlegel-jem in z drugimi slovanskimi in nemškimi učenjaki in glavnimi zastopniki ved in z največjimi duhovi svoje dobe v prijateljski zvezi. Med temi pogrešamo Rankeja. In vendar je bil globokoumni nemški zgodovinar njegov zvest prijatelj in iskren častilec. — To zanimivo vest sporočajo listi, katere je Ranke pisal na svojem prvem naučnem potovanju z Dunaja svojemu prijatelju, Henriku Ritterju, in iz životopisa, kojega je narekal l. 1885 pred svojim devetdesetim godom. Imenovani spis in listi se nahajajo v 53. in 54. zvezku Rankejevih zbranih del, katera je objavil njegov učenec Alfred Dove.¹ Iz njih razvidimo, kako in kdaj se je Ranke seznanil s Kopitarjem.

Ranke se je pri svojih studijah uveril, da je berolinska zbirka v primeri z italijanskimi knjižnicami in arhivi celo uborna. Zato se napoti na Dunaj, kamor so bili že za časa

¹ Zur eigenen Lebensgeschichte, von Leopold von Ranke. Herausgegeben von Alfred Dove. Leipzig, 1890. V poštev pridejo: Dictat vom Jahre 1885; Pisma: An Heinrich Ritter, Wien, 4. October 1827; 28. October 1827; 20. August 1828; An Heinrich Ranke, Venedig, 20. und 21. November 1828.

okupacije Benetek spravili precej velik del beneškega arhiva. Dospevši na Dunaj dne 24. septembra l. 1827, podal se je še isti dan k slavnemu publicistu Hormayrju. Gredeč krene v stolno cerkev sv. Štefana. Čarobna temota, kakoršne nima noben božji dom, luči, molilci, prihajajoči in odhajajoči potniki, vse to skup je zamaknilo Rankeja v molitev. «Žalibog» opazi pri tem, «ogreva ti srce pobožnost samo toliko časa, kolikor si v cerkvi». Hormayr in Ranke sta se sprijaznila pri tej priči: kakor stara znanca razgovarjala sta se o Karolu V. in Filipu II. Hormayr se je popolnoma ujemal s karakteristiko Karola V., ne pa Filipa II.; ta se mu je zdel mnogo hujši, kakor ga je naslikal v zgodovini romanskih in grmanskih narodov.

Tekom tega in naslednjega dne je obiskal Ranke slavne publiciste: Pilata, Gentza, Adama Müllerja in v dvorni knjižnici Jerneja Kopitarja. Ves ta trud si je napravil, da bi mu imenovani možje izposlovili pri knezu Metternichu ustrop v državni arhiv. Mi si dandanes ne moremo misliti, kako težko je bilo takrat dobiti tako dovoljenje. Vlada je skrbljivo čuvala nad arhivnimi zakladi, sosebnost je gledala na to, da se ne priobčijo stvari, ki bi utegnile vznemiriti duhove, ali vzbuditi svobodomišelnost. Ko je hotel slavni domorodec Vuk l. 1820 izdati v Beču novo pomnoženo zbirko narodnih pesmij, ustavilo se je temu najvišje cenzurno oblastvo, rekši, da oživljajo te pesmi zgodovinski spomin in da bi utegnile kaliti državni pokoj in red. Vuk je moral potovati v Lipsko, kjer je prišla zabranjena zbirka od l. 1823—1824 na dan.

Takó ozkosrčen ni bil naš Kopitar. Ranke imenuje med tistimi veljaki, ki so ga zagotovili, da bode Metternich uslišal njegovo prošnjo, izrecno našega Kopitarja. Še-le potem, ko so bili imenovani možje, sosebnost Gentz, priporočili nadepolnega nemškega učenjaka, dovolil je vsemogočni minister odpreti arhiv državni in arhivni oddelek dvorne knjižnice. Sosebnost v napósled imenovanem zavodu je staknil Ranke precej veliko število beneških poročil in drugih važnih spisov za zgodovino slovanskih in drugih narodov balkanskega polotoka. Najimennitnejša je bila zbirka slavnega beneškega doža Foscarinija,

obsegajoča nad sto zvezkov. V vsakem je našel Ranke obilo važnih zgodovinskih stvari: poročila v originalu ali v prepisu, izpiske za državno porabo, tako imenovane rubrikarije, uradne imenike državnih oblastev, nadalje kronike in dnevne zapisnike. Najboljša poročila za zgodovino Gregorja XIII. in Siksta V., najslavniših papežev dobe katoliške restavracije, je Ranke takrat zajel iz zbirke cesarskega arhiva in dvorne knjižnice. Tu je Ranke od oktobra l. 1827 do oktobra naslednjega leta izpisaval dopoldne in popoldne zgodovinske izvornike. On opisuje življenje na Dunaju v pismu na svojega prijatelja, modroslovca Henrika Ritterja, z nastopnimi besedami: «Ves utrujen se vzdignem opoldne in se podam s Kopitarjem v bližno gostilno ‚pri belem volku‘, kjer navadno obedujeva. Semtertje se nama pridruži Hormayr, ali kak vseučilišni profesor, ali poslanec ogrskega deželnega zbora. Tudi Grki z velikanskimi turbani in širokimi čepicami, Rumunci in Lahi zahajajo v najino družbo. Najbolj se prilega juha s cmoki, pečena skopčevina, ali druga pečenka, jabelčna gibanica, ali pa karmelitski kolač, in naposled še merica zlatorumenega vina». Ni čuda, da je bila Nemcu severnjaku družba na Dunaju prijaznejša in življenje prijetnejše, kakor v Berlinu; zato se še v svoji visoki starosti spominja pre-radostno veselih ur, katere je preživel v družbi našega Kopitarja.

Ob istem času, ko je prišel Ranke na Dunaj nabirat zgodovinskega gradiva, živel je tu sloveči srbski pisatelj Vuk Štefanovič. Ni dvojiti, da je naš Kopitar sprijateljil domoljubnega Srba z nemškim zgodovinarjem. Plod tega prijateljstva je bila Rankejeva zgodovina srbskega naroda. Duhoviti in učeni Vuk je nemškega zgodovinarja toli unemal, da ga je naklonil, spisati zgodovino srbskega naroda. Vsakdo ve, da je zgodovino pisati samo ob sebi težavno delo; v tem slučaju je bila naloga toliko težavnejša, kolikor so se misli in nazori pisateljevi razlikovali od mišljenja in življenja onega naroda, kojega osodo je bilo opisati. In kako lahko bi ozka zveza dogodkov srbske ustaje, ki je bila vsem še v živem spominu, s tedanjostjo odvrnila zgodovinarja s pravega pota! Vse te ovire nepristranskega povestništva je Ranke srečno premagal

s podporo Vuka in Jerneja Kopitarja. Prvi mu je predložil zbirko zgodovinskih podatkov; ta je bila prva in glavna podlaga, a Ranke jo je od besede do besede, od dogodka do dogodka preudaril in presodil. Pri vsaki stvari je moral Vuk imenovati priče, s katerimi je govoril, ali od katerih je dobil ustna ali pismena poročila. Na ta način se je dognala zanesljivost zgodovinskih prič in poročil. Rankeja je stvar toli zanimala, da je ves prosti čas porabil za informacijo, še isti popoldan, ko je odpotoval v Benetke, sedela sta skup. A rešiti je bilo pri tem mnogo drugih vprašanj, tičočih se narodnosti, prava, državnih in cerkvenih naredeb, na katera zamore samo znanstveno izobražen mož dovoljno odgovoriti. V teh in drugih enakih rečeh je učil Kopitar Rankeja in takó omogočil sestavo imenitne knjige. Spominjaje se te podpore pravi Ranke v svojem životopisu: «Nikdar ne bom pozabil, koliko je pripomogel k sestavi srbske zgodovine Jernej Kopitar, tedanji posrednik nemške in slovanske učenosti».

Bodi mi dovoljeno omeniti iz občevanja Kopitarja z Rankejem še jeden dogodek, ker kaže, kako visoko je čislal tedanji učenjaški svet našega rojaka in kako tehtna in imenitna je bila že takrat njegova beseda. Henrik Leo, znani zgodovinar, je v dopolnilnih listkih «Jenaer Literaturzeitung» v 17. in 18. številki l. 1828 naznanil in ocenil Rankejevo zgodovino romanskih in grmanskimi narodov. Obsodil je zavržljivo njegovo pisavo, preiskavo in mišljenje, očital mu je celo nedostatno modroslovsko izobraženost. Na to je Ranke v hallski «Literaturzeitung» odgovoril in vse trditve in oponose nasprotnikove popolnoma opovrgel. Ravno ob istem času, ko se je Ranke mudil na Dunaju, objavi Leo drugi spis. Prebravši časnik vpraša Ranke Kopitarja, ali mu odgovori drugič, ali ne. Na to reče Kopitar: «Leo se brani kakor človek, ki je popolnoma pobit; na to ni ničesar odgovoriti.» In pri nasvetu Kopitarjevem je ostalo.¹

¹ S. 207: «Als die Zeitung erschien, sagte mir Kopitar, der mir übrigens sowenig Complimente macht, als andern Leuten, Leo wehre sich wie einer, der total geschlagen sei; es sei gar nichts zu erwidern.»

Iz teh kratkih životopisnih črtic razvidimo, kako je značaj, družba in učenost našega rojaka vplivala na globokoumnega nemškega zgodovinarja. Krivo sodijo, ki pravijo, Kopitar je bil čmeren in nestrpljiv, samo sebe je štel velicega, vse druge pa ošabno preziral; občevanje z Rankejem marveč priča, da je rad podpiral pravi talent in pospeševal njegove slovstvene težnje. To kaže tudi hvaležni spomin, v katerem je Ranke do smrti ohranil slovenskega učenjaka.

Pasijonske igre na Kranjskem.

Spisal Ant. Koblar.

Kršćanstvo je v svojem bistvu, t. j. gledé na versko-nravne resnice, neizpremenljivo, pogosto pa izpreminja nekatera sredstva za doseganje svojega vzvišenega namena, da vódi namreč ljudi k zveličanju. Z novimi človeškimi rodovi razodeva novo življenje. Mnogo lepih verskih običajev in naprav, ki imajo svoj izvir v globokem verskem čutilu, je pač že okamenelo starosti. Nekaj se jih pa preživlja, ne ugajajo več zahtevam časa, ali pa zaradi raznih neugodnih in nezdravih razmer postajajo na drevesu Cerkve vodéne mladike, ki le zelené in bujno rastó, a ne prinašajo zaželjenega sadú — tedaj se morajo odpraviti. Poslednjim prištevam pasijonske igre in slavnostne sprevode na véliki petek, kakoršni so bili v navadi tudi po Kranjskem v dveh minulih stoletjih. Potrebno se mi je zdelo za uvod postaviti te besede, da bodemo spoznali vzrok, zakaj je Cerkev sama vzbudila in z gorečnostjo gojila nekaj časa pasijonske igre, potem jih pa tudi sama pomagala položiti v grob.

Nekaj izrednega in velikanskega so pač bili sprevodi na véliki petek! V vernem in živo čutécem ljudstvu so izvrstno pospeševali pobožnost in nagibali vernike k poboljšanju življenja, a to le toliko časa, dokler jih je prešinjnal pravi verski duh, dokler se niso izvrgli in izgubili vzvišene dostojnosti. Ker nam ti sprevodi v živih bojah kažejo družabne razmere ter krščansko mišljenje in življenje tedanjih časov, so vredni, da si jih bolj na drobno ogledamo.

Začetek velikonočnim igram verskega značaja iščimo že v starodavnih časih, namreč v desetem stoletju. Razvile so

se iz cerkvene velikonočne liturgije vélike sabote, kakor nam povedó liturgične knjige rimske cerkve. Antifonarji iz iste dobe nam kažejo, da se je napravljaj po cerkvah slovesen sprevod za obiskanje božjega groba. Zložile so se za pevce, za angelje in žene pri grobu precej dolge antifone, katere so prepevali v razdeljenih vlogah med sprevodom k grobu. Kmalu se je privzel tudi prizor Kristusovega vstajenja in pomnožilo se tedaj število delujočih in pevajočih oseb. Držale so se te velikonočne igre, imenovane po času, v katerem so se predstavljale, strogo evangelijskih dogodeb in nič se ne zasledí vmešavanja fantastičnih ali svetnih življev. Jezik, v katerem se je recitovalo in pelo, je bil sprva samo latinski, v 14. stoletju se je pa začel rabiti tudi živi jezik narodov. Čehi imajo iz te dobe več latinskih velikonočnih iger in iz 14. veka celò nekaj čeških odlomkov. Bili so ti odlomki zapisani še-le par stoletij pozneje, ali njih jezikovna oblika kaže na omenjeno starost. Opisal jih je že l. 1863. Hanuš v sestavku «Osterspiele». Prav zanimivo in obsirno razpravo «O staročeských dramatech velikonočnich» je pa ravnokar objavil Jos. Truhlář v 65. letniku «Časopis-a Musea království českého». Največje veselje so vedno imeli nad takimi igrami Nemci, in zato so pri njih dosegle vrhunec razvoja. Z obliko teh iger se vendar ne bomo dalje pečali, ker ni znano, da bi se bile kdaj udomačile na Kranjskem.

Iz tako zvanih strogo velikonočnih iger so se v nemških deželah v 15. stoletju razvile in v naslednjem veku razcvetele pasijonske igre. Kako da so se Nemcem prikupile, kaže zgodovina, in posebno okoliščina, da jih do danes še niso popolnoma opustili. Ves svet še hodi vsako desetletje občudovat slavnoznanane pasijonske predstave v Ober-Ammergau na Bavarsko. Enake predstave so se nekdam vršile skoro po vseh nemških mestih, in sicer v vélikem tednu. Kazal se je v njih dramatično večji ali manji košček dogodeb iz Kristusovega trpljenja, včasih se je pa predstavljalo tudi célo mučenje Zveličarja. Na javnem trgu se je ogradil prostor za igralce in nasproti so stale tribune za gledalce. Predstave so bile bolj dovršene, ali bolj preproste, kakor so dopuščala sredstva. Kmalu v začetku so

začeli v pasijonske igre vpletati med zgodovinske osebe na glavni dogodek se nanašajoče svetne in fantastične podobe, katere jim je narekala domišljija, brez ozira na evangelijsko dejanje. Važne vloge so bile odkazane angeljem in satanom. Prvotno epični spev je dobil v teku časa epično-lirično obliko in po vrhu nakit moralnega vspodbujevanja. Kot poseben oddelek pasijonskih iger se imenuje pri Čehih in Nemcih: plakanje ali žalovanje Marije Device (Marienklagen).¹

Prestopimo na Kranjsko in pogledjmo naše pasijonske igre, katere so vprizarjali kranjski redovniki, posebno kapucini, po opisanih nemških vzorcih! Pozno so se uvedle pri nas pasijonske igre, namreč še-le v koncu 16. stoletja, ko so potihnila boji z dvojnimi sovražnikom katoliške vere, s Turki in luterani. Pa še tačas je dala povod k osnovanju iger le neka izredna okoliščina.

Strašna kuga, ki je morila po Ljubljani l. 1598 in 1599 in podavila blizu 400 ljudij, napolnila je prebivalce deželnega glavnega mesta z neznansko grozo. Poskušali so meščani vse pomočke, da bi odgnali to morilko, a nič ni izdalo. V tej hudi stiski stori bratovščina Odrešenika svetá, obstoječa iz imovitih ljubljanskih trgovcev, l. 1598 pobožno obljubo, osnovati v čast trpečega Zveličarja slovesen sprevod s predstavo bridkega trpljenja na véliki petek. Trgovec Tropenau je volil v ta namen v svoji oporoki precej veliko svoto, baje okoli 1500 gld.,² in ko so došli še drugi darovi, je znašala vsa glavnica 2750 gld.

Še preden je nabrala bratovščina potrební denar, začeli so napravljati v Ljubljani pasijonske predstave je z u v i t j e,³ najbrže na priporočilo škofa Tomaža Hrena. Na véliki četrtek proti večeru se je pomikal sprevod po ljubljanskih ulicah.

¹ Kogar bi zanimalo kaj več zvedeti o nemških pasijonskih igrah, lahko poišče knjige: «Wilken, Geschichte der geistlichen Spiele in Deutschland (Göttingen, 1872)»; «Milchsack, Die Oster- und Passionsspiele (1880)»; «Lange, Die lateinischen Osterfeiern (1887)» ali pa «Wirth, Die Oster- und Passionspiele bis zum 16. Jahrhunderte (Halle, 1889)».

² Vrhovec, Ljubljanski Zvon, 1886, str. 88.

³ Valvasor XI, 697.

Kazalo se je med sprevodom v živih podobah trpljenje Kristusovo. Zadej je šlo več ljudi, ki so se bičali, in drugih, ki so nosili križe.

Kmalu so pa s podporo omenjene bratovščine jeli prirejati ljubljanski kapucini¹ še veliko bolj slovesne pasijonske sprevede, in sicer sprva na veliki četrtek po noči pri gorečih svečah in plamenicah (baklah), potem pa stalno na veliki petek popoldne, ali pa na večer z omenjeno razsvetlavo. Privzeli so k podobam, kažočim Kristusovo trpljenje, tudi več podob iz starega zakona, ozirajočih se na odrešenje človeškega rodu po Kristusu. Prvikrat so napravili kapucini tak spreved na veliki petek l. 1617. Pomikal se je izpred kapucinske cerkve sv. Janeza (kjer je sedaj «Zvezda») po Gospodskih ulicah, čez Novi (sedaj Turjaški) trg, čez Čevljarski most do sv. Jakoba, in potem nazaj čez Stari in Veliki trg do Frančiškanov (sedaj gimnazijsko poslopje) ter odtod skozi Špitalske ulice, čez Špitalski (Franc-Karolov) most in po Kapucinskih (sedaj Gledaliških) ulicah zopet pred kapucinski samostan. Udeleževali so se spreveda vsi ljubljanski rokodelski cehi s svojimi banderi. Igralci, ki so predstavljali podobe, so nekateri jahali, drugi so šli peš, in mnoge skupine so nosili na odrih. Včasih je spreved obstal in imel postaje. Igralci so večjidel recitovali v latinskih in nemških stihih to, kar je kazala podoba, ali pa so prednašali z dejanjem in vedenjem. Vloge so sprva prevzemale osebe iz visokega plemstva in meščani; za jude so bili po navadi Trnovci in Krakovci. Ko je veljava tega spreveda padla, so pa morali najemati preproste ljudi. Kodeljev grad (Thurn) pod Ljubljano je nekaj časa skrbel za nosilce odrov.

Gorečnost za ta spreved je bila v začetku 17. stoletja tako velika, da so celo deželni stanovni na škofovo priporočilo l. 1623. zanj podarili 1000 gld. Najbolj je pa skrbel za potrebno opravo bratovščina Odrešenika sveta² in marsikako leto

¹ Valvasor XI, 695

² Prim. «Dimitz, Geschichte Krains», III, 472, in «Mittheil. des hist. Ver. f. Kr.» 1857, str. 100.

dovolila do 100 tolarjev podpore. Ob ustanovitvi ti sprevodi niso imeli namena ljudi samo ganiti k pobožnosti, kakor predstave Kristusovega trpljenja v Ober-Ammergau-u, še menj pa, da bi lahkoživci prodajali zijala, ampak dati vernemu ljudstvu priložnost, javno delati pokoro. Zato je bila videti tolika množica spokornikov in križenoscev. Oznanil se je ljubljanski sprevod poprej s prižnice v nastopnih farah: Préserje, Vrhnika, Polhov Gradec, Brézovec, Dóbrova, Šent Vid, Šmartno, Komenda, Dol, Ihan, Šmarije, Vodice, Ig in Prežganje. Odtod se lahko posname, kolika množica da je privrela v Ljubljano vsaki véliki petek. Tujci so rekli, da niso nikjer drugod videli tako lepega sprevoda, kakor v Ljubljani. Število podob je znašalo v 17. stoletju po 12 do 14. Kmalu so pa začeli prav po nepotrebnem privzemati tudi simbolične skupine iz svetne zgodovine, tako da knjižica, ki nam opisuje ljubljansko «Charfreitagsprocession» in je prišla na svetlo v Ljubljani l. 1701, našteva že 23 podob (figuras).

Enake sprevode so napravljali kapucini tudi v Novem Mestu, Kranju in Škofji Loki. Novomeški sprevodi so imeli 12 do 14 podob in gledat so jih hodili tudi od daljnih krajev Dolenjske.¹

V Kranju se je predstavljalo Kristusovo trpljenje v podobah 6. apr. 1730 na vélikem trgu.² Ali se je godilo to tudi druga leta, ali ne, mi ni znano. Predstava je imela 15 podob in vsaka podoba po več oseb. Nekatere osebe so deklamovale ali pele pesni v nemškem in latinskem jeziku, druge so predstavljale molčé. Dasiravno ljudstvo nemških in latinskih stihov ni umelo, je vender močno pretakalo solzé, ko je gledalo predstavo, kakor nam pripoveduje kronist. Poleg navadnih oseb, ki so omenjene v zgodbah trpljenja Zveličarjevega, so važne vloge igrali tudi dobri in hudobni duhovi. Prav otožno je začel prepevati genij precej v začetku igre:

«O trauriger, schmerzenvoller Tag!» i. t. d.

¹ «Mittheil. f. Kr.» 1865, str. 34.

² «Mittheil. f. Kr.» 1857, str. 69.

Posebno važnost imajo pa pasijonske igre (ali sprevodi), katere so napravljali od l. 1721. kapucini v Škofji Loki, in sicer ne samo zaradi njih izvirnosti in nenavadne obsežnosti, temveč tudi zato, ker so se vršile v slovenskem jeziku in so tako rekoč začetek narodne slovenske dramatike. Videli bomo, da igralci niso bili tujci, ampak slovenski meščani in kmetje iz vasij okrog Loke. Kapucinski arhiv v Škofji Loki hrani dosedaj neznano rokopisno knjigo z naslovom: «*Instructio pro Processione Locopolitana in die Parasceues.*» Kdaj da se je uvel ta sprevod, naznanja kronografikon: «*FVnesta VIsv InCepIt ReDeMptorIs nostrI ProCessIo (1721).*» V tej knjigi je zabeležen ves spev, kateri so med potjo recitovale delujoče osebe. Spev znaša nad 1000 slovenskih in par nemških stihov. Knjiga obsega tudi zgodovino in red sprevoda. Pové nam tako:

Večkrat je loški glavar Anton pl. Ecker kapucinom izražal željo, naj napravijo sprevod (procesijo) v počeščenje in spomin bridkega trpljenja Jezusovega, kakor imajo drugod. Obljubil je podpore kot predstojnik nadbratovščine presvetega Rešnjega Telesa v Loki. Graški kapucinski provincijal o. Krištof usliši njegovo prošnjo in podeli dovoljenje za sprevod l. 1720. Začnó se delati priprave. Udje omenjene bratovščine, ki so glavni pomočniki kapucinom, se zavežejo plačevati na leto po 50 gld. nem. velj. (blizu 60 gld. dež. velj.) za napravo obleke. Oglasé se tudi mnogi drugi dobrotniki. O. Romualda izvolijo za reditelja sprevodu. Dolžnost ima pripraviti vse potrebno, določiti osebe za posamne podobe ter razposlati povabila župnikom, vojakom i. t. d. Na sredipostno nedeljo so vsako leto župniki okrog Loke in po selški in poljanski dolini s prižnice priporočali ljudem, naj se brž oglasé v Loki pri kapucinih tisti, ki hočejo imeti kaj opravka pri sprevodu, posebno jezdec in vojak. Kdor pa le utegne, naj gre gledat na véliki petek v Loko, kako se bode predstavljalo Kristusovo trpljenje v živih podobah.

O. Romuald je sestavil sprevodni red in najbrže tudi zložil (ali pa na slovensko preložil) ves spev, čegar oblika

kaže, da je tačas ležalo slovensko pesništvo še v otročjih, jezik pa v trdih nemških povójih. Nekoliko teh pesmic podamo pozneje za pokušnjo.

Preden preidemo k natančnemu opisu trinajstih (ali štirinajstih) podob vsega spreveda, naj ob kratkem razložimo po o. Romualdovi razlagi njih pomen in zvezo. 1.) Adam greši. Nasledki greha. 2.) Posebno hud nasledek greha je smrt. Vse mora umreti, od papeža in kralja do berača. Nekateri umrjó celò večne smrti, pridejo v pekel. Vse to dela napačna ljubezen. 3.) Tej nasproti je pa Jezus postavil pravo ljubezen, ko se nam je zapustil pri zadnji večerji v jed, s katero se moremo braniti grehu. 4.) Samson se je sicer junaško boril in kot jetnik sovražnike uničil, 5.) ali še bolj junaško se je borila ljubezen božja z grehom, ko je Jezus potil krvavi pot, 6.) bil bičan in zasramovan ter 7.) kronan s trnjem. 8.) Sv. Jeronim je pretakal solze. Grešnik, tudi ti toči solze pokore! 9.) Takó Kristusa mučijo, da ni več človeku podoben (Ecce Homo!). 10.) Kristus pa premaga greh, umirajoč na križu. S to ljubeznijo do ljudij želi pridobiti si vse dele svetá. 11.) Jezusa ljubijo pobožne žene, ki ga spremljajo na krvavem potu, posebno prežaljena mati. 12.) Skrinja zaveze je predpoda Kristusovega gróba. 13.) Žaluj, o grešnik! pri Kristusovem grobu, da bodeš enkrat ž njim slavil zmago.

Sprevod se je dvignil vsaki véliki petek ob štirih popoldne izpred kapucinov, ko je bila končana pridiga pri sv. Jakobu, in se je pomikal po loškem mestu v nastopnem redu:

Naprej gre vodnik sprevodu, oblečen v rudečo kuto, in v roki drži palico z zvezdo. Za njim na belcu jaha smrt z bobnicami (Hörpauken). Nato mož v črpi kuti nese veliko črno zastavo, katere čopek drži črno oblečen deček.

I. podoba: Raj in padec prvih starišev. (Predstavljajo jo udje bratovščine Odrešenika sveta, ali pa ljudje iz Reteč in Gorénje Vasi. Nosi jo 20 mož.) Vsaka oseba recituje svojo pesmico in vrsté se takó: Angelj z mečem; hudič; Eva; Adam; 2 angelja; Adamovi otroci. Kovaška bratovščina (ceh): dva angelja gresta peš; prvi nese kelih, drugi mošnjo

za denar. Lončarska in zidarska bratovščina z dvema angeljema; prvi nese vrvi, drugi meč. Čevljarska bratovščina z dvema angeljema; prvi nese šibo, drugi steber. Pékovska bratovščina z dvema angeljema; jeden nese suktnjo, drugi ključce. Mesarska bratovščina z dvema angeljema; prvi nese gobo, drugi lestvico, in slednjič krojaška bratovščina, pri kateri prvi angelj nese krono in drugi petelina.

II. podoba: Smrt. (Predstavljajo Žabničani.) Zmagonosno sedi smrt na belcu; na glavi nosi lovorov venec in oborožena je s pušico. Vspored: Smrt na konju. Duhovna smrtna kónjica: Smrt s peščeno uro na konju; papež; dva kardinala; škof; dva kanonika v višnjevi obleki; papežev poslanec; kanonik v rudeči obleki; župnik; dva kapelana. Svetna smrtna konjica: Smrt z zastavo; cesar; dva plemiča (Edelknaben); kralj; dva plemiča; nadvojvoda; dva volilna kneza; grof; baron; gospod ali deželni plemenitaž; ²¹⁷⁴plemenitnik; meščan; župan; kmet; berač. Vsi ti jahajo; papež, cesar in kralj posamič, drugi pa po trije skupaj. Smrtna pehōta pride nato vsa peš, namreč smrt s kosó in za njo druge velike in male smrti.

[Podoba: P e k e l. (Ta oddelek se je vtaknil prvič l. 1734.) Vrsté se: Lucifer s hudičevo kónjico; hudič starček; hudič z zastavo; hudič z drevesom; štirje hudiči vlečejo pogubljeno dušo na verigi; lucifer z dvema hudičema; lucifer; hudiča. Šest vélikih aposteljnov v rudečih oblačilih; dva dečka v belih oblačilih z oljkinima vejama v rokah pojeta hosana (nemški in slovenski); Kristus jaha na oslu; zopet dva dečka z oljkinima vejama; šest vélikih aposteljnov v rudečih oblačilih.]

III. podoba: Zadnja večerja. Podobo peljeta dva konja. (Po navadi ju je ^{22 za naposled}poštojeval gospod Kosen.) Na odru je Kristus z 12. aposteljni, ki po vrsti recitujejo, kar se je godilo pri zadnji večerji. *Petec, Luce, Jude*

IV. podoba: Samson. (Vojaki imajo železne oklepe.) Vrsta je taka: Polkovnik na konju; dva narednika (Feldwebel) s helebardama, jahata na osličah; dva tamborja-pešca in med njima piskač; 12 mož s sulicami (po trije v vrsti), pol granadirske (ali pozneje dragonske) kónjice; Samson; 12 mož s

sulicami (po trije v vrsti); zopet pol granadirske (dragonske) kónjice.

V. podoba: Krvavi pot. (Igralci so doma iz Dorfarjev in Cerngroba.) Žalostno oljsko goro nese 16 mož. Na odru je 6 oseb: Kristus, potëč krvavi pot, in 5 ^{angeljev} angeljev. Judeža Iskarijota privedejo hudiči; dalje tambor-pešec; dečki, kolikor jih je moč dobiti, da gredo pred judi v svoji obleki z namazanimi obrazi in poleni v rokah; štirje farizeji na konjih v rudečih kapah; vjetega Kristusa vedó štirje veliki judje; velika duhovna Aña in Kajfež na konjih, vsak z dvema levitoma; nato prihaja Pilat z dvema zlahtičema, od katerih prvi nese medénico (Giessbecken) in majoliko (kangljo), drugi pa brisalko; dva farizeja na konjih. Kristus v beli obleki, vedó ga štirje judje; Herod na konju in poleg njega dva zlahtiča. †

VI. podoba: Bičanje. (Igralci so iz Pevna in Moškрина, nekatera leta pa iz Zminca in Bódovlja.) Podobo sestavlja pet oseb in nosi jo 16 mož. Na odru so trije judje (ki Kristusa bičajo) in dva angelja. Za tem pa pridejo pokorniki in križenosci.

VII. podoba: Kronanje. (Vloge sta prevzeli vasi Stari Dvor in Virmaše.) Na odru, katerega nosi 16 mož, je 7 mladeničev. Štirje so oblečeni za angelje in trije za jude. Besedo imajo vse osebe, kakor tudi v prejšnji podobi, razen Kristusa. ^{pa ni!}

VIII. podoba: Jeronim. (Zastopane so vasi: Gosteče, Pungert in Hosta.) Tu koraka žalostno Jeronim in recituje. Za njim pride (16) črno oblečenih pušcavnikov z rudečimi križi na ramenih in potem nekaj drugih pokornikov. ^{pa ni!}

IX. podoba: Eccce Homo! (Predstavljajo prebivalci Trnja in Vestra.) Oder, na katerem je sedem oseb, nosi 20 mož. Na njem se vidijo: Pilat, dva juda, farizej in dva angelja. Pilat prelomi palico in jo vrže pred Kristusa. Prihajajo štirje farizeji s črnimi klobuki. Potem pride voz, na katerem ležita dva križa za razbojnika. Judje privedó razbojnika, skupaj zvezana, a ne storé jima nič žalega. Dalje prikorakajo: Veronika; Kristus, obložen s križem, in ob straneh dva ali trije judje; žalostna Mati božja; Marija Magdalena; Marija Salome; Marija

Kleofe in druga Marija; prijaha še pol turške kónjice in zadnji v tej podobi je Longin na konju. *in povelje kraljevine*

X. podoba: Kristus na križu. (Igralci so Sušani in Tratarji.) Podobo peljejo ^{Lala} trije konji in ^{6 ali 7} šest mož jih vódi. Pod križem sta Magdalena in poželenje (Cupido), zadej pa štiri osebe, ki predstavljajo Evropo, Ameriko, Azijo in Afriko. (Avstralija jim sprva še ni bila znana.) *H*

XI. podoba: Mati božja sedem žalostij. (Igralci so doma s Fare in iz Vinkeljna.) Oder nesejo ¹⁶ možje in na njem je pet oseb: Marija z dvema angeljema; poželenje in Janez Evangelist. Pride še nekaj križenoscev ^{ali} pokornikov, na koncu pa dva plemiča; prvi nese na blazini žezlo in drugi krono; za tema David s harfo, in zadnji je žlahtič, nesóč plašč.

XII. podoba: Skrinja zaveze. Nesó jo štirje leviti in dva levita gresta ob strani s kadilnicama v rokah. (Doma so ti leviti iz Vincarjev.)

XIII. podoba: Grob Kristusov. Grob nese 14 mož, loških meščanov, oblečenih v rudeče kute. Ob straneh gre šest ^{malavoljev} starejšin v črnih plaščih s plamenicami v rokah. Potem pridejo godci,¹ za njimi duhovščina: (starološki) župnik itd. *in da povelje* in na koncu (verno) ljudstvo.

V tem redu se je sprevod vrnil zopet h kapucinom, koder so odložili igralci obleko. Vsa naprava je stala zeló veliko svoto, kar se lahko razvidi iz tega, da so imeli shranjenih v loškem samostanu 278 oblek za sprevod. Naprošeni so bili ljudje, vesti se pobožno in ne kakor pustne šeme, prebivalci mesta pa, da naj počedijo ulice in trge ter razsvetlé okna pri hišah, koder pojde sprevod.

Igralci so se morali naučiti na pamet vsak svojo pesmico, ki se je prilegala njihovi vlogi in pomagala pojasnovati prizor. Ponavljali so te pesmice med potjo, posebno na postajah. Njih oblika je za naše čase mnogo predivja in prerobata in tudi jezik razodeva vse književne slabosti svojega časa. Obžalovali bodete znabiti, ko vam podam obljubljeno pokušnjo

¹ V sprevodni knjigi leži še list z notami.

iz speva, da se ljudje niso učili kaj boljšega, kar bi bilo večje pesniške vrednosti in pisano v pravilnem jeziku. Tudi meni je žal, da o. Romuald ni bil naš Gregorčič. Ali, kaj se hoče! Naše želje ne prenarédé zgodovine. Sem ter tje je vendar izražena kaka misel prav nežno in par jezikovnih drobtinic je vrednih, da se na-nje ozrè filolog.

I. podoba: Angelj z mečem.

*Is Paradisha tega uesfeliga lushtniga kraia,
Poberite se Adam inu Eva, uam Angelz shraia,
Sakai tukai uas ie ta kazha mozhnu sapelalla,
Inu uafs s uelikimi nadlogami obdalla,
Tukai ie samu to prebiualishe te nadolsnosti,
Katero ste ui tukai skusi greh sgubilli,
Poberite se tadai h ti veliki reunosti,
V kateri bote nozh inu dan upilli.*

I. podoba: Angelj s kelihom.

*Lefsem, lefsem, ô zhlouek moi,
Spomisli kai ie sturu greh toi,
Is grenkiga pye Jesus keliha,
Sa uola tebe greshnika,
Keruanu pott od niega gre,
Sa tebe tozhi millu solsé.
O zhlouek dokler se she sdrou,
Sposnai dobroto Boshia prou!*

I. podoba: Angelj z denarno mošnjo.

*O zhudu zhes ufse zhudesa,
Zhudite se ui Vnebefsa,
Srebernikou tridefseti,
Ozhe Judas sa Jesusa ufseti,
Diuiza Maria bi ga nadalla,
Sa uafs uolni suet nikar napredalla.
Ti greshnik, ti ga pak predash,
Ter sa en Maihen losht ga kiekai dash,*

*O greshnik uezh uezh ie ureden,
 Leto dobru ue eden sleden,
 Leto o greshnik prou premisli,
 Ter mozhnu u serze pertisni.*

I. podoba: Angelj s šibo.

*Sibe, gaishle Angel nofsem,
 Tebe greshnik lubesniu profsim,
 Jenci hitru uezh greshiti,
 Inu nimash Jesusa s grehi biti,
 Kateri ie sate ufso soio kry preliu,
 De bi tebi ô Greshnik ta uezhni leben sadobiu.*

I. podoba: Angelj s petelinom.

*S petelinam se nam kashe,
 Kaku Peter trikrat lashe,
 Petelinova stima
 Petra k pokuri opomina,
 O greshnik tebe tud ain tizhe,
 Ter k sueti pokuri klizhe,
 Odpre prou toia ushefsa
 Taku poidesh u sueta Nebefsa.
 Diuiza Maria na pomozh klizhi inu profsi,
 Katera nafs useli v serzi nofsi.*

II. podoba: Pogubljena duša.

*Prekleta uhra inu zhafs,
 Kir sem roiena billa,
 Prekleta pott taistih gafs,
 Kir me ie Mati nofsilla,
 Bulshi bi blu de bi se biu
 Na suet rodiu en kamen,
 Koker en zhlouek, ki pride shiu
 Noter v paklenske Jame,*

*Prekleta bodi ta lubefsen,
V katera sem se udalla,
Kir me ie v tako bolefsen
Inu marre perpelalla.
Preklet bodi od mene ufsakh grech,
Kir sem ga billa sturilla.
Sakai sem ga dershalla sa en smech
Ter sem mo peruolilla. Itd.*

II. podoba: Hudiči.

*Sdei sdei se bomo mi nad tabo mashuali,
Tebe dauilli, martralli inu teptalli,
V peklenskem ogne moresh ti s name uezhnu gorcite,
Zhes toia uola nasha pefsem peite,
Pekeu si ti sa tui lohn sadobilla,
U tem kier se nam toku sueistu shlusilla.
Allegra, brathie, s ketnami ia dobru ueshimo
S nasech kremplou ia uezh naspustimo,
Ona nas ima unasich martrach troshtat,
V goreze smolle se more s nami Roshtat.*

III. podoba: Kristus pri zadnji večerji.

*Vfsamite tadai to ie moie shiu tellu,
Kateru bode sa uosh uolni suet terpellu,
Ufsamite tudi ta kelih, v katerim ie moia praua krij,
Inu premislite de uash moister za uafs rad smert terpij,
Zhe bote s zhistem serzam iedli inu pilli,
Taku se bote na uezhne zhase uefselilli. Itd.*

VI. podoba: Judje, ki Jezusa bičajo.

Prvi Jud:

*Hola Bratie pogleite to terda shilla
Kaku se mu bode okuli herbta ouilla,
Ozhem ga taku resmesart, koku eno shiuino,
De le bomo saslishali kai ima sa eno stimo.*

Drugi Jud:

*Le uedre po herbtu de bode ufse odpertu
Is gaishlami restepeno inu is ostrogami resbodeno
Negou diaine ie letto dobro saslushillu
De se bode to negouo truplu is keruio potillu.*

VII. podoba: Angelj I.

*Ah shalast preuelika oh skriunost pokrita,
Ah milost Boshia ie s kriuiu polita,
Ti moi Jesus se pustish sternam kronat
Jeno malu kateri spouni tebi sa to lonat,
To zhisto inu suetu oblizhie
Katero ufse greshnike k sebi klizhe,
Je naisrazheno strashno ieno grosnu plauo
Ter od shlakou inu tepeina ufse keruauo.*

VII. podoba: Jud III.

*Na kolenih o lubesniui bratie iest klezhim,
Ter mu norze inu figo usobe mollim,
Koker enimu ternoumu krallo ufsa zhast dam,
On pa sedij koker en lipou Jesus sam. Itd.*

IX. podoba: Žalostna Mati božja.

*O salost preuelika,
Poglei zlouek tuoiga odreshenika
S kai senimi tesauami ie on obdan
H te smerte toku grosnu pellan.
Ta theshki krish more on uleizhe
Zhe uozhe tebe suoio gnado obleizhe. Itd.*

IX. podoba: Longin.

*Sdei se uidi kai pomaga tebi toie gouorieine
Katero ni drugiga bilu, koker en pustu sdeine,
Rekoz h de si Syn eniga prauiga shiuiga boga
Jeno drusiga nemaio uericti, koker tebe samiga. Itd.*

XI. podoba: Cupido.

*Kdo je biu uoisak letta
 Kateri ie premagou Boga,
 Boga taku možno raniu.
 Nobeden ni toko možhen biu,
 Koker ta lubesen uelika
 Je suesalla bres usega strikha
 Tega, kter namore ranen bitte;
 Se ie pustou od mene suesatte ieno ranitte
 Sa ta grech sadoste strite,
 Tega suesanga odreshite.*

«Quotidiana vilescunt» pravi latinski pregovor, ki se je pokazal resničnega tudi pri pasijonskih sprevodih. Ljudje, ki so jih že mnogokrat videli, se niso več toliko za nje brigali; najbolj je pa opešala radodarnost. Niso več radi napravljali lepe nove obleke in igralci so morali nositi preležane in zakrpane cunje. Izginili sta dostojnost in resnoba in le ljudem nižje vrste je še ugajala ta zabava, ki se pa ni prav nič strinjala po svoji obliki z žalostnim dnevom vélikega petka in sveto vsebino igrokaza. Zato sta duhovska in svetna oblast jeli delovati na to, da se odpravijo sprevodi. V drugi polovici preteklega stoletja se jim je začela umikati duhovščina in popolnoma bi se jih bili radi iznebili celò kapucini. Odpraviti jih pa niso mogli tako naglo, ker so se bili posebno ljudem nižjih stanov prikupili.

Mimogredé naj tu omenim, da se je prikradla nekemu pisatelju v sestavek, ki govori o pasijonski procesiji v Ljubljani, prav neprijetna spaka. Čital je namreč v računu, kateri je napravila bratovščina o sprevodu, med troški tudi izdatek: «den Herren Petrinern 2 fl.,» kar je poslovenil: «gospodom Petrinjcem 2 gld.» in pristavil svoje mnenje, da so Ljubljanci daleč po svetu, celò v Petrinji, morali naprositi kapucine, ki so prišli spremljat ljubljansko procesijo, ker so domači kapucini odpovedali sodelovanje. A to je bilo malo drugače. Pisatelj ni vedel, da so se nekđaj sploh vsi svetni duhovniki,

ali neredovniki, po aposteljnu Petru imenovali Petrinarji. Mé-nijo se tedaj v tem slučaju gotovo le najeti svetni duhovniki ljubljanski. Za 2 gld. bi se pač niti jednemu kapucinu ne bilo izplačalo hoditi iz daljne hrvatske Petrinje v Ljubljano! Sicer nam pa tudi zgodovina ne pové, da bi bil kdaj stal v Petrinji kapucinski samostan.

Ko je bila cesarica Marija Terezija izdala proti sprevodom oster ukaz, poslal jej je mestni magistrat ljubljanski l. 1773 prošnjo, naj jih v Ljubljani še pusti, samo da se nekoliko uredé. Toda uspeh sprevodov je postal nasproten prvotnemu namenu in zato se jim je uprla tudi cerkvena oblast. Knezoškof Karol grof pl. Herberstein, pri katerem je magistrat iskal v tej zadevi zavetja, je prepovedal igralce, križarje in bičarje in le še dovolil, da naj se na véliki petek po večernicah nosi iz stolne cerkve po trgu in nazaj v sprevodu božji grob (Kristusovo telo, ležeče v odprti rakvi), kar je bilo sicer že davno prej v navadi tudi pri drugih cerkvah ljubljanskih. Z dekretom cesarja Jožefa od dne 27. dec. 1782 so se odpravili skoro vsi cerkveni sprevodi in tako so na Kranjskem popolnoma ponehali tudi dramatični igrokazi vélikega petka. Ljubljanska sprevodna glavnicca se je po vladnem ukazu porabila v šolske namene.

Naj se sodi moralna vrednost pasijonskih sprevodov kakor hoče, gotovo je, da ostanejo v zgodovini Kranjske zanimiva, škofjeloški sprevod pa posebno, kot začetek narodne slovenske dramatike, važna prikazen za literarne zgodovinarje.

Sv. Križ vipavski.

Spisal S. Rutar.

Vipavska dolina je bila že v starodavnih časih precej gosto obljudena; o tem nam pričajo razna prazgodovinska bivališča, takoimenovana «gradišča» (ital. Castellieri), n. pr. nad Planino (440 m), nad Ajdovščino (230 m) in pri Šent-Pavlu nad Gojačami (525 m). Verjetno je, da je stalo kako gradišče tudi zahodno od Slokarjev (391 m) in nad Črnigoji pri Šent-Tomažu (517 m); morda tudi pri Plačah (184 m) in Sv. Križu (186 m). Ravno tako znano je, da je bila vipavska dolina ob času Rimljanov naseljena, o čemer pričajo rimski zidovi in napisi v Ajdovščini, potem rimske izkopine v okolici tega trga in pri Selih blizu Črnič.

Ob času ljudskega preseljevanja pa je morala vipavska dolina mnogo trpeti pred nasilstvom nebrojnih čet, ki so tam skozi drle in proti lepi Italiji hrumele. Kdo bi mogel našteti vse razne vojske in narode, ki so, začeni od legij proticesarja Evgenija (l. 394), pa do zadnje tolpe takrat še zelo divjih Madjarov (okoli l. 950), vihrali po Vipavi ter jo plenili in pustošili? Ali je mogoče, da so se prvotni prebivalci ohranili skozi toliko viharnih stoletij na svojih gradiščih? Nikakor ne, ampak morali so se umakniti v bolj varne kraje, daleč od glavne ceste, morda v trnovske hoste in kraške pečine, ter počakati, da je vihar minul. Še le v drugi polovici 10. stoletja so se časi toliko pomirili, da so mogli ljudje popustiti svoja skrivna zavetišča in podati se zopet v rodovitno dolino ter začeti tam ruvati trnje, razkopavati ledino in vlačiti plug, da so nekdanje tako lepo obdelana zemljišča zopet dajala zemeljske plodove.

Dolgotrajna doba zunanjih nemirov je izvestno vzrok temu, da v srednjem veku še le tako pozno zaslišimo kako malo vést o vipavski dolini. Celó njen glavni kraj, grad v Vipavi, se omenja prvikrat še le okoli srede 12. stoletja,¹ in drugi najimenitnejši grad te doline, Rihemberk, pojavlja se še le proti koncu istega stoletja.² Tudi o cerkvah po vipavski dolini imamo primeroma jako pozne vesti, in niti glavna župnija v Vipavi, h kateri je spadala vsa dolina vzhodno od potoke Košivec blizu Sv. Križa, se ne omenja v listinah pred 14. stoletjem, čeravno je izvestno mnogo starejša. Še le iz 15. stoletja, torej iz zadnje dobe goriških grofov, imamo natančnejša poročila o razmerah prebivalstva po vipavski dolini in o vseh njenih važnejših krajih.

Sv. Križ se omenja z bližnjimi vasmi prvikrat v neki računski knjigi («rationarium») goriških grofov iz l. 1398, ki se nahaja v dvornem in državnem arhivu na Dunaju. V tej knjigi stoji zapisano, da so spadali k sodnji goriški in plačevali v goriški urbar tudi naslednji kraji: «Chreucz, Lokawecz, vogtei ze Schrillach (Skrilje, h katerim je spadal tudi Šent-Tomaž)» itd.³

L. 1398 je položil Majnhard, oskrbnik goriškega okraja, tudi račune o dohodkih sledečih vasij: «Ze dem Chreucz, ze Lokawecz, die vogtei ze Schrillach, ze Pokintschach und ze Butinach». Prva tri imena so jasna, ne pa tudi zadnji dve. «Butinach» bi znalo pomeniti Batuje, ki se v starih zaspiskih tudi v obliki «Wotuiach» čita. «Pokintschach» pa je s cela nerazumljivo; morda je popačeno mesto «Gojače», ali pa, ker se nahaja v zvezi s kraji, ki so v najbližnji okolici kriški, moglo bi to pomeniti vas Dobravlje z okolico, ki se je morda poprej kako drugače imenovala. Dobravlje se omenjajo kakih sto let pozneje kot precéj velika vas, ki je bila v tesni zvezi z glavnim krajem Sv. Križ.

¹ Schumi, Urkunden- und Regestenbuch, Urkunde Nr. 113.

² Czörnig, Görz-Gradisca, pag. 647.

³ Notizenblatt zur Kunde öst. Gesch.-Quellen, III., 314.

Iz góri navedenega računa se vidi, da so tu omenjeni kraji spadali vsi pod jedno župo, ker so računi od vsake župe posebej položeni. Iz oskrbnikovega računa se razvidi, da je dala šentkriška župa l. 1398 goriškemu urbarju v denarju: vinarjev (blizu 1 krajcar naše veljave) 2 marki, 7 funtov in 5 vinarjev; soldov (po 12 krajcarjev), pa 2 marki in 3 funte; v žitu: 21 starjev in 4 kuplenke (vrhane polovnike, «Kaufmass») pšenice ter 56 starjev in 3 kuplenke ovsa; vina: 28 orn (urna) rebole, po tržaški meri; 49 kokošij in 70 jajec. Ostala pa je na dolgu še jeden sod vina, ki je držal okoli 8 orn. Vrhu tega je imel v tej župi še svoja posestva nek *Rabonata* (*Rabatta?*), od katerih se je plačevalo na leto: 1 marko in 6 funtov vinarjev ter soldov: 2 marki, 7 funtov in 4 solde.

Drugokrat omenja se Sv. Križ l. 1483, ko je bil začel zadnji goriški grof Leonhard zidati tamošnji «tabor», pri katerem je postal poznejši grad. Odkar so bili namreč Turki l. 1478 tako strahovito oplenili vse Goriško, začeli so na raznih krajih zidati prostorna, sè stolpi utrjena poslopja, v katerih so našli ljudje, živina, žito in vino svoje varno zavetišče pred sovražnikom ob času vojne. Tako so začeli n. pr. zidati tabor na strmem kuclju nad Črničami že l. 1473, kakor priča na njem vsekana letnica. Iz istega vzroka je ukazal grof Leonhard postaviti tabor tudi na griču okoli vasi Sv. Križ, deloma na zemljišču goriških grofov, deloma na njivi grofov *Rabatta*, ki se je razprostirala pod taborom doli proti Vipavi, zato je šla desetina od njih tem grofom. Tudi vinska klet se je zidala na Rabatinem vinogradu. Deželni sodnik goriški je pozival kmete k raboti pri zidanju.

Zidanje šenkriškega tabora nadziral je grof *Anton della Torre* (ali *Thurn-Valsassina*) in ravno temu je izročil grof Leonhard tudi varstvo in oskrbništvu tabora. Sodstvo pa je izvrševal v taborju in zunaj njega, kakor poprej in tudi še v 16. stoletju do beneške okupacije, jedino le deželni sodnik v Gorici (t. j. sodnik, ki je imel pravico soditi na deželi in ne v mestu). Ta poslednji je sodil v civilnih in kriminalnih pravnih in vršil je tudi pod taborjem «gorsko pravo», t. j. sodil je o

prepirih glede vinogradov. To poslednje pravo so bili zadnji goriški grofi izročili vitezom nemškega reda v Ljubljani, ali v njih imenu so je vršili deželni sodniki goriški, ki so poberali vinski dac za deželnega kneza.

Kdaj da je umrl Anton della Torre, to iz listin ni znano, ali bržkone že pred začetkom novega veka. Nasledoval mu je na njegovih posestvih sin Vit della Torre. Ta je bil že tako premožen, da je mogel posoditi cesarju Maksimilijanu 1000 goldinarjev (renske vrednosti) «za vojaške namene». Za to posojilo zastavil mu je cesar župo Sv. Križ z vsemi njenimi dohodki dne 3. januarja 1504. Kmalu potem, namreč dne 4. marca 1507, podeli cesar kraju «tabor Sv. Križ» obmirje (Burgfrieden), t. j. obmejen prostor s tržnimi pravicami. K oslobojenemu kraju je spadalo toliko okoliša, kolikor daleč je puška nesla. Tržani so dobili ob jednem svoje posebno sodstvo v civilnih in kriminalnih stvareh in smeli so postaviti svoje «vislice». Te sloboščine potrdi cesar Ferdinand I. Sv. Križu dne 31. marca 1533.

Poleg Vita Turnskega so imeli še drugi njegovi sorodniki svoja posestva v Križu, Lokavcu in Ajdovščini, tako n. pr. Mihael in Febo della Torre; potem Hans in Erazem von Thurn. Ker je bilo Vitu na tem ležeče, da dobi kolikor mogoče teh posestev v svojo last, zato se pogodi 24. novembra l. 1519 z zadnjima dvema, da sta mu prostovoljno odstopila svoje deleže v Križu in Lokavcu. Še poprej pa sta bila prva dva Turnska zamenjala svoja posestva pri Ajdovščini.

Ajdovščina postala je namreč trg ob istem času kot Sv. Križ. Čudno je, da se nekdanj tako imeniten kraj v srednjem veku čisto nič ne omenja. Oblast goriških grofov je segala do mostu čez Hubelj, ali nikjer se ne čita, da bi bila stala tukaj kaka vas. Pač pa se ves predel okoli Hublja (tudi na kranjski strani) imenuje «ajdovščina, die Heidenschaft», nanašaje se na nekdanje «ajdovsko» mesto, ki je tam stalo. V «ajdovščini» stala je že v 15. stoletju cerkvice sv. Ivana, ali na lokavškem svetu (tam, kjer je sedaj znamenje blizu župnijskega dvorca). Tudi sedanja katastralna občina Ajdov-

ščina (odmerjena za časa Jožefa II.) ni večja, nego nekdanji rimski tabor, le proti vzhodu sega celo do Hublja. Cerkev, šola, župnijski in županski urad v Ajdovščini stojé dandanašnji še na zemljišču lokavške občine!

Gori omenjena Mihael in Febo della Torre prepustita l. 1507 svoja posestva v «ajdovščini» Henriku Elacherju in dobita v zameno druga zemljišča v štanjelski okolici na Krasu.¹ Cesar Maks potrdi to zameno in investuje Elacherja z omejenimi posestvi. Ob jednom dovoli Ajdovščini tudi obmirje in jej podeli torej tržne pravice.

Elacherji ali Edlacherji so bili stara kraška rodovina, ki je imela svoja posestva po Gorénji Branici in ob reki Raši. Njeni člani se imenujejo v 15. stoletju na raznih mestih kot oskrbniki devinskih gospoščin. Tomaž Elacher je bil l. 1468 celo glavar v Paznu, Jurij glavar v Devinu (1478—1490) in Ivan glavar na Reki (1525).² Najnavadneje pa so oskrbovali grajščino v Senožečah za devinske grofe. Kot tak oskrbnik se imenuje (od l. 1444 naprej) že omenjeni Tomaž Elacher, kateremu so naročili grofi Walsee, tedanji lastniki Devina, 10. decembra 1459, naj jih v družbi z glavarjem Nikolajem Luegerjem zastopa v njih pravdi sè škofom tržaškim gledé umeščenja župnika v Trnovem pri Ilirski Bistrici. Tega Tomaža sin bil je bržkone naš Henrik Elacher, ki je dobil Ajdovščino v fevd, in ki je mnogo občinskega zemljišča «v ajdovščini» obdelati dal, da mu je prinašalo lepih dohodkov.

Še predno je dobil Elacher Ajdovščino, imel je že kmetijo in dvor Trnje (Dornach, Dornikh) v «ajdovščini». Ta kmetija je ležala na severni strani Šturij (Sannd Yörgen), nasproti Ajdovščini, in je spadala v goriški urbar ter plačevala vanj 1 star pšenice, 1 star ovs (po goriški meri), 52 soldov in 2 kopuna. To kmetijo je bil kupil okoli l. 1480 Matija Krabath od nekega krojača Vlayule (?) in jo je užival do svoje smrti. Po njegovi smrti je imela njegova udova še dva

¹ Pichler, Il Castello di Duino, pag. 278; Czörnig, Görz-Gradisca, pag. 680.

² Pichler, I, c.

moža, prvič nekega Weinratla in drugič nekega Ludla (Ludovika), in oba ta dva sta uživala kmetijo Trnje ter plačevala najemnino v goriški urbar. Od zadnjega njenega najemnika kupil jo je Jurij Edling za Henrika Elacherja. Ta pa jo je prodal dne 23. februarja 1523 «svojemu sodniku» v Šturijah, Baltazarju Ručigoju (Rončigoju), s pogojem, da mora od nje tudi še na dalje plačevati najemnino in davke deželnemu knezu.

Zaradi te kmetije v Trnjah bilo je mnogo preiskovanja in pisarenja, da bi se izvedelo, kake pravice je imel Elacher do nje. Pozvali so ga, naj pride v Gorico dokazat svoj pravni naslov, a poslal je mesto sebe svojega hišnega oskrbnika v Senožečah, kateremu je bilo ime «Pavle Jokas», in ta je zadnjega dne novembra l. 1523 izpovedal, kako je prišla kmetija v Elacherjeve roke. Vrhu tega je Pavle še izpovedal: «Kakor pripovedujejo nekateri stari ljudje, ni hotel pred Vlayulo dolgo časa nihče v najem vzeti te kmetije, ker so jo bili poprejšnji najemniki „nekolikokrat“ popolnoma zanemarili („abgehalten“) in je bil dvor tudi pogorel. Zato jo je postavil goriški oskrbnik na dražbo, kdo bo za njo več ponudil („welcher sich darauf wagen wolt“). Tem potem jo je dobil tudi Matija Hrovat in se dal na njo prepisati. Kako pa je bila prišla v last Vlayule, o tem jaz nič ne vem. To se bode izvestno našlo zapisano v kanceliji ali v starih urbarjih».¹

Benečanska okupacija je provzročila mnogo sprememb, zlasti v župi Sv. Križ. Benečani so bili posedli namreč na velikonočni ponedeljek (dne 24. aprila) l. 1508 Gorico in v naslednjih dneh vso vipavsko dolino z glavnim gradom vred, katerega so razdejali, da se ni vzdignil več iz svojih razvalin. Benečani so ostali gospodarji dežele in pobirali dohodke, desetine in druge pristojbine, dokler jih niso zopet pregnali Avstrijci junija meseca l. 1509. Ob času te okupacije prilastil si je marsikdo pravice, katerih poprej ni imel, drugi pa so opustili plačevanje najemnin in se branili rabotati grajščini.

¹ Zapiski o Trnjah se hranijo v deželnem arhivu v Ljubljani, vicedomski oddelek, zv. 48.

Zato je bilo potrebno po izgnanju Benečanov z nova pregledati in urediti vse gospošćinske pravice nad podložniki. V ta namen je sklical cesar Maks takoimenovano «reformacijsko komisijo», ali ob kratkem «reformacija» nazvano, ki se je sešla l. 1518, in naslednja leta v Ljubljani in je od tod prišla na Goriško ter prepotovala vse posamezne vasi, poizvedovaje, kako se občine vladajo, kdo ima pravico soditi, koliko plačujejo od svojih zemljišč, koliko in kakošno raboto morajo dajati svojim grajšćinam itd. Natančen zapisnik o vsem tem, kar je «reformacija» poizvedela, se nam je ohranil v deželnem arhivu v Ljubljani, in sicer v zavitku pod naslovom «Goriška urbarialia», vicedomski arhiv, zv. 48. Iz tega zapisnika posnamemo sledeče, v vsakem obziru zanimive vesti o Sv. Križu in njegovi okolici.

Župana v Sv. Križu je volila soseska («die Nachpauerschaft»), a potrjevala sta ga deželni sodnik in goriški oskrbnik («Amtmann»). Če se je pa glavar za to volitev zanimal, tedaj si je lahko izbral, kogar je sam hotel. (Okoli l. 1520 je bil Tomaž Vodopivec [wodopibaz] župan v Sv. Križu.¹) On je bil prost najemnine od svoje polukmetije, katero je obdeloval, in desetine od vseh svojih vinogradov. Tudi mu ni bilo treba plačevati naslednje najemnine (ali pa, če jo je že plačal, so mu jo povrnili): 3 kuplenke ovs, 1 čeber vina, 16 soldov in 10 vinarjev. O sv. Juriju je dobival 2 funta, 1 sold in 14 vinarjev. Zato pa je moral župan štirikrat na leto deželnemu sodniku, oskrbniku in glavarjevim hlapcem dati jesti in piti ter njih konje z vsem potrebnim preskrbeti. Vrhu tega dobiva župan iz žitne desetine, katero pobira za deželnega kneza Vit Thurn, od vsakega kupa omlačenega in izvetega žita 2 kuplenka (vrhana) pšenice in ravno toliko rži, polke (Spelt) in ovs. Vse to mu vrže okoli 2, 3, 4 karantane (krajcarje). Zato pa mora župan dajati voznikom, ki dovažajo žito k mlatišću, jesti in piti ter njih konje nakrmiti. Potem pripadejo županu

¹ Poleg Vodopivca se nahajajo še priimki: Nadlišek, Jurkič, Valliz (Balič), Bratina, Writzel (Fricelj), Pinobrej, Štor itd.

od vinske desetine, katero tudi Vit Thurn pobira, vse vinske tropine, v katerih je še «precej» vina, in pa vse vino, ki ostane pod «velikim čepom», ko pretakajo desetinska vina. Zato pa mora desetinarja vzdrževati, ko pride vršit svojo službo.

Prvikrat sta prišla sodnik in oskrbnik sè spremstvom v soboto, štirinajst dni pred pustom. Sodnik je potem zasliševal pravde in sodil pred županovo hišo, v nedeljo in ponedeljek potem pa so napravili lov na zajce. (Tudi pred božičem sta prihajala sodnik in oskrbnik na lov, ali sebi na korist, ker nista zajcev grajščini oddajala, nego obdržala sta jih za-se.) V torek zjutraj je moral župan vsem preskrbeti zajutrek. «Tako ima deželni sodnik pravico vršiti sodstvo v taboru Sv. Križ.»

V četrtek v križevem tednu po veliki noči prihajali so sodnik, oskrbnik in mitničar z glavarjevimi hlapci na sejm v Ajdovščino, «zu behuet des Kirchtags inn der Heidenschafft vnd abnemung der maut». Vsem trem in njih spremstvu moral je lokavški župan dati večerjo, prenočišče in zajutrek v petek ter preskrbeti njih konje. Po poludne so se vrnil v Sv. Križ, kjer jim je moral tamošnji župan dati južino, večerjo in prenočišče, a konjem vse potrebno.

V soboto pred sv. Lovrencem prišla sta v tretje sodnik in oskrbnik k županu v Sv. Križ. Cel dan moral ju je vzdrževati in njih konje preskrbovati, in deželni pa gorski sodnik sta istega dne sodila v civilnih in gorskih pravnih, in sicer je bila ta oblast tedaj v jedni osebi združena, ker so nemški vitezi v Ljubljani pooblastili deželnega sodnika v Gorici, da je v njih imenu vršil tudi gorsko sodstvo.

Četrtnkrat sodil je deželni sodnik v Križu pred božičem.

In kaderkoli v letu sta prišla sodnik in oskrbnik s hlapci in konji, da vršita svojo službo, vselej je bil dolžan župan dati vse potrebno. V vseh drugih slučajih pa, ko ne prihaja sodnik v Križ, morajo hoditi kmetje po svoje pravde v Gorico in se tam obrniti na deželnega sodnika. Proti njegovi razsodbi se sme prizvati na cesarsko glavarstvo:

Sv. Križ je imel tudi svojega posebnega biriča in občinskega slugo (Scherge). Takrat mu je bilo ime Ahac. Užival

je brez najemuine 1 «korp», t. j. pol kmetije. Od žitne desetine mu je šlo po jedno merico pšenice, rži, ovsa, debele polke in drobne polke, potem vse žito, ki se je pri merjenju desetine raztreslo, vsega vkup okoli 3—4 merice. Od deželno-knežje vinske desetine mu tiče 1 čeber tropin, v katerih je še «precej» vina, in vrhu tega še 1 čeber «vipavca». Poleg tega dobiva desetino od 1 korpa, katerega obdeluje Štefan Šošolič. Nasproti pa mora vse druge desetine dajati, «was ainem schergen zuegehört».

Vit Thurn ni pred beneško okupacijo nikoli vršil ni civilnega, ni kriminalnega sodstva v «taboru»; ali odkar so Benečani Gorico «zopet izgubili», prisvajal si je sam to pravico. Tudi zahteva od vsakega ognjišča, in teh je v «taboru» 13, po 24 soldov, kar se je poprej plačevalo v goriški urbar. Župan ne vé, kake pravice ima Vit Thurn do «tabora» in zakaj se poslužuje obmirskih pravic. Tudi je grajščak začel letos prodajati plese pred «taborom» v nedeljo po sv. R. T. Dalje pobira vsled svojega najemninskega pisma vinsko desetino v Žabljah (ponemčeno «Krottenhulben») s kapiteljsko desetino in desetino od gorskega prava. Vse to mu prinaša v boljših letih po 80, 90 in celo 100 čebrov vina in od vsakega vinograda 1 sold. Ravno tako pobira od vsake kmetije, ki leži na kapiteljskem zemljišču, žitno in vinsko desetino, ter v vaseh Kamnje in Sv. Tomaž desetino od jagnjet in kozličev. Od kapiteljskih kmetij se je plačevala poprej desetina deželnemu knezu; ta nese Thurnu 8, 10—12 starjev na leto. Vinsko in žitno desetino, namenjeno deželnemu knezu, morajo prebivalci žup Križ in Lokavec v raboti v Gorico spraviti. Tudi iz Štijačka (St. Jakob, S. Giacomo) nad Rašo začeli so v novejšem času čez Križ v Gorico voziti. Od žitne desetine gre «kvarantež» (štirideseti del) župniku v Kamnjah. Od vinske desetine pa dobiva župnik v Rihembergu vsako leto 21 čebrov «vipavca». Vrhu tega vleče rihemberški župnik še nekaj najemnin, ki so v urbarju zabeležene.

Prebivalci «tabora» so vedno popravljali poti proti Šturijam «v ajdovščini», in sicer zaradi tega, ker niso rabotali v Gorico,

tudi niso že nekaj let sem hodili v mesto stražit. Vender pa so dolžni dajati vso raboto pri zidanju goriškega grada in popravljanju mosta čez Sočo. Tudi morajo zajedno s prebivalci Lokavca in Batuj seno grabiti na dolgem travniku tostran (vzhodno od) Lijaka, ali k gradu voziti je jim ni treba. Zato pa dobi vsak delavec po jedno orno vina in dva hlebca kruha. Dolžni so tudi hoditi v Gorico stražit sejm na belo nedeljo in sploh vsakikrat z orožjem v mesto iti, kadar je treba. Svojo najemnino morajo v Gorico nositi, zato pa dobi vsak po hlebec kruha in čašo vina. Tudi morajo za streho desetinske kleti v Gorici dajati vsak po 1, 2, ali kolikor je treba «protov».

V Dobravljah so imeli sodijo, t. j. mirovnega sodnika (po imenu Primož Wrzan). Tega so volili skupno sodnik, oskrbnik in župan. Obdeloval je kmetijo v Dobravljah, ki je merila 12 «kampov» (po 36·5 arov) in imela 6 košenic. Dve od teh sta ležali okoli «loke», dve v «liskovci» in dve pod cerkvijo sv. Petra. Sódiji ni treba od te kmetije plačevati najemnine, pa vender daja 15 laških funtov. Ko bi pa ne bil več sódija, mora plačevati vso najemnino. Sódija ni dolžan rabotati, niti županu pomagati «napovedovati», t. j. k rabotam pozivati.

V Dobravljah so imeli dve opasili (Kirchtag) na leto, in sicer prvo nedeljo po sv. Rešnjem Telesu ter v praznik povišanja sv. križa. Te nadzoruje že šest let sem Vit Thurn, poprej pa ju je stražil deželni sodnik iz Gorice. Za to dobiva od vsakega kramarja in krčmarja po dva denarja. V prvi inštanciji sodi pravde Vit Thurn, v drugi inštanciji pa deželni sodnik. Prizive in kriminalne stvari sodi cesarsko glavarstvo. Tisti, ki ne stanujejo v «taboru», morajo rabotati v Gorico in tje na stražo hoditi («Schgart thun»); tisti pa, ki v «taboru» stanujejo, rabotajo Vitu Thurnu.

Desetino od žita in vina vozili so poprej v Gorico, najemnino pa je pobiral oskrbnik, kadar je bila pri njih pojedina («Poiesen»). V gradu v Gorici dobival je vsak hlebec kruha in čašo vina, sedaj pa morajo svojo desetino v «tabor» dajati,

in sicer po goriški meri. Vsak najemnik cele kmetije je dolžan vsako leto jeden rekelj v žago speljati; polovičarji pa le vsako drugo leto po jednega. Sežagane deske morajo Križani speljati v Batuje, od tod dalje v Gorico pa Batujci. Dobravci so morali tudi za grajščino v Rihembergu les sekati, in kdor je imel konje, moral je dva voza speljati.¹

Valentin, krčmar v Križu, izpové glede obmirja v Ajdovščini, da sta je določila Andrej pl. Liechtenstein, cesarski glavar v Gorici (1504—1508) in Erazem pl. Dornberg vpričo obeh strank in drugih poštenih oseb. Pri tej razsodbi in določbi je ostalo do sedaj, in Henrik Elacher naj pokaže svoja pisma.

Dobravci in Žabljanjani so se prepirali zaradi nekega pašnika pod Sv. Križem. Župan kriški je izpovedal, da Žabljanjani nimajo nikake pravice do njega. Dobravci so posebno po letu branili Žabljanom na ta pašnik goniti, po zimi pa so jim to dopuščali.

V Lokavcu so volili župana na dan sv. Jakoba, ko sta prišla sodnik in oskrbnik iz Gorice, da sta ga potrdila. (Ob času «reformacije» je bil Anton Soban za župana). Za to sta dobila nekaj dohodkov, ki so v urbarju zapisani. Sodnik vrši ob enem tudi gorsko pravo.

V petek pred najdenjem sv. križa, meseca maja, je sejm pri sv. Ivanu pri vodi Hubelj (Kobl). Tje pridejo sodnik, oskrbnik in mitničar iz Gorice ter prvi sodi, drugi pobira najemnino in tretji mitnino. Župan jemlje ta dan od kramarjev po štiri solde, od krčmarjev pa po dva. Iz teh dohodkov pa mora župan omenjenim uradnikom, njih spremljevalcem in konjem vse potrebno dati.

V petek v križevem tednu prečita deželni sodnik meje v Ajdovščini in «razdeli» reko Hubelj (Kobell), «nachdem es wippacher vnd görtzer gericht entscheidet». Potem razglasi, da se sejm odpre in da se sme začeti trgovati. Ta sejm so dolžne varovati župe Šempas, Črniče, Batuje, Križ in Lokavec. Med sejmom pobira goriški mitničar mitnino in stojnino.

¹ Urbar rihemberške grajščine iz l. 1599.

Lokavškemu županu gre stojnina od štirih kramarjev. Koliko dohodkov je vrgel ta sejm, o tem ni vedel župan nič gotovega povedati. Tisti pa, ki so bili podložniki vipavske sodnije, niso hoteli nobene stojnine plačevati, rekoč, da so tudi Goričani pri njih stojnine prosti, ko pridejo k njim v sejm.

Lokavčani so dolžni vsako leto pograbit veliki travnik ob Lijaku na korist deželnega kneza in seno v kupe naložiti, za to pa mora goriški glavar dati vsakemu delavcu orno vina in dva hlebca kruha. Od planine nad Lokavcem plačujejo kmetje županu vsako leto 40 soldov. Kakor drugi podložniki, morajo tudi Lokavčani rabotati k goriškemu gradu in k mostu čez Sočo. Sodnijska apelacija gre v drugi inštanciji na glavarja v Gorici. Samo na «britofu» v Lokavcu sodijo v prvi inštanciji plemiči von der Vesten in pa Hofferji, v kriminalnih stvareh pa gredo pravde pred glavarstvo. Vinsko in žitno desetino (obojno po goriški meri) morajo kmetje sami v Gorico speljati, zato dobi vsak po hlebec kruha in čašo vina. Vsak kmet mora po jeden rekelj, polovičar pa pol reklja, do žage (ob Lokavščeku) speljati, od tam pa deske do Batuj v raboti spraviti.

Lokavška vas je spadala pod župnijo v Vipavo. (Tudi nekaj desetnin so Lokavci plačevali grofom Lanthieri v Vipavi.)¹ Kmetje niso dolžni v Gorico na stražo hoditi, vendar so v sili, kakoršna je bila o beneški vojni, prostovoljno hodili stražit («starten»), a s tem niso hoteli nikakor odreči se svojim starim sloboščinam. Lokavški župan ni bil prost najemnine, ne od svojega vinograda, ne od kmetije, niti ni dobival kak drug poboljšek, kakor drugi župani. Ob Lokavščeku (pod Gradiščem) je bil nastavljen poseben žagar in temu je pomagal neki Tonič Slokar (Sklokar), ki je dobival za svoje delo 4 vozove drv, 2 orni vina, 3 kuplenke ovsa, 22 soldov, 13 karantanov in 3 vinarje.

V našem rokopisu so proti koncu še jedenkrat napisane kriške pravice, «die Herlichait zum Creutz», ki se pa skoro

¹ Glej: «Mittheilungen des Musealvereines», IV. Jahrg., pag. 57.

popolnoma vjemajo z onimi, kakor so opisane pri goriški uradnji, «in ambt Görtz». Le pri Lokavcu je povedal še Jurše Prukeyč, da sta mu grof Anton Thurn in Valentin (krčmar ?) iz Križa vzela od njegove kmetije, katero je imel od deželnega kneza v najemu, jedno njivo in jeden travnik, ležeča nad posestvom Valentina Slatine, in da sta ju dala Lovru Khudl, Toniču Slokar, Jerneju Šubej in Mohorju Šubej. Ti so potem iz travnika in njive naredili vinograd, od katerega plačujejo najemnino Vitu Thurnu. Ta zahteva od vsakega vinograda v Lokavcu po 1 goldinar soldov.

Sv. Tomaž in Skrilje (Sannd thomas vnd sgrila) sta v zapisniku le po imenu navedena in pri njih ne stoji nič zapisano, koliko so morali plačevati kmetje. Vender se dá iz tu navedenega prav lahko posneti, da so bile tudi v tej občini ravno take razmere, kakor v Križu in Lokavcu.

Lovske pravice so v zapisniku posebej opisane, ali iz rokopisa se razvidi, da so bile le bližnje vasi okoli Gorice dolžne pomagati goniti in loviti divjačino. Zadnji vasi, tej dolžnosti podvrženi, sta bili v vipavski dolini Oseljan in Šempas. Le Gojačani so še plačevali štiri solde na leto, mesto da bi hodili na lov.

Sv. Križ je dobil tudi mestne pravice in je še sedaj menda najmanjše mesto na svetu. Z ozirom na obmirje namreč, katero je podelil cesar Maks Sv. Križu, povzdigne cesar Ferdinand 19. januarja 1532 kriški «tabor» (Tabor-Kreuz) v mesto, prebivalce v meščane, ki so si volili svojega lastnega sodnika, in jim podeli vsako leto dva velika sejma. Ta privilegij je potrdil Križanom «na večne čase» cesar Ferdinand 31. marca 1533 in 25. julija 1535 ter na zadnje tudi cesar Jožef II. l. 1781. Cesar Ferdinand je razširil obmirje mesta in grada Sv. Križ celo do mosta čez Vipavo pod Žabljami.

L. 1535 se prvokrat omenja grad v Križu. Dal ga je gotovo sezidati Vit Thurn, in sicer na vzhodni strani «tabora». Ta je obsegal le zahodnji del sedanjega kriškega mesta, namreč zahodno od obeh glavnih vrat na severu in jugu. Kriški grič je podolgast in ima po sredi od severa k jugu malo žlebino,

po kateri vodi glavna pot. Vzhodno od te poti se svet zopet nekoliko vzdiguje do grada Thurnov, katerega so še le pozneje združili s «taborom» in ga z ozidjem obdali. Stari vhod v «tabor» pod obokom je še vedno ohranjen, in ravno tam je bila mestna hiša in sodnija, o čemer se vedó prebivalci še dobro spominjati.

Thurni so spravili počasi vse deželno-knežje pravice v Križu in okolici v svojo oblast ter so si ustanovili svojo posebno gosposčino, ki je obsegala vso dolino med Vrtovinščekom in Hubljem. 20. marca l. 1536 podeli cesar Ferdinand Vitu Thurnu lov na jelene in srne, in l. 1537 proda Erazmu Thurnu vso vinsko desetino v Križu. Potem so kupili Thurni tudi tisto vinsko desetino, ki je spadala nemškimi vitezom v Ljubljani, in cesar Ferdinand je pritrtil temu dne 1. decembra 1539. Ker je postal tako Križ jedno najvažnejših Thurnskih posestev, zato so sprejeli od njega tudi svoj plemiški naslov «zum Kreutz».

Vendar ni ostal Križ dolgo časa v rodovini Thurnov. Že Vitov sin Frančišek, glavar goriški in tolminski ter lastnik premnogih posestev na Kranjskem, prodá l. 1547 gosposčino Sv. Križ svojemu sorodniku Ahacu Thurnu iz Pliberške rodovine na Koroškem. Vendar je Frančiškov sin Jurij, glavar goriški, zopet pridobil si Sv. Križ, in nadvojvoda Karol je podelil 15. aprila 1589 njemu in njegovim bratom jurisdikcijo v Križu in okolici. Samo gledé mejnih preprirov je bil Križ odvisen od deželnega sodnika v Gorici. Ta je prihajal vsako leto v petek križevega tedna v Križ in dal tu prebrati mejnike med kriško in vipavsko gosposčino ob Hublju. Pri tej priložnosti so morali priti kmetje na stražo v «tabor» iz Križa, Lokavca, Černič in Šempasa (torej celo iz kraja, ki je spadal vedno pod goriško jurisdikcijo).

Henrik Matija Thurn, sin góri imenovanega Frančiška iz drugega zakona, je sklenil preseliti se na Češko in zato je prodal Sv. Križ 15. marca 1605 grofu Hermanu Attemsju in tri dni pozneje je tudi potrdil to prodajo. Dne 5. maja je izročil urbar o obmirju in desetinah Križanov grofu Attemsju. Nato potrdi nadvojvoda Ferdinand 18. junija 1605

dotedanje pravice in sloboščine meščanov kriških ter podeli 15. marca 1606 jurisdikcijo čez gosposčino Križ omenjenemu Hermanu, katerega je ob enem povzdignil v baronovski stan s predikatom «vom Kreutz».

Attensi so bili iz okolice čedadске na Furlanskem doma in so imeli obširna svoja posestva po ravnem delu Goriškega, posebno v Romansu. Hermanov oče Jakob je bil glavar v Gradišču (Gradisca) in vzgojitelj nadvojvode Ferdinanda Štajerskega. Hermana so poslali goriški stanovi l. 1590 kot svojega zastopnika k pogrebu Ferdinandovega očeta, nadvojvode Karola, in njega so porabili na dvoru za mnogo važnih poslanstev, n. pr. da je spremljal nadvojvodinjo Margareto, nevesto Filipa III., na Špansko. Ko se je nahajal cesar v velikih denarnih zadregah, posodil mu je Herman 90.000 goldinarjev, a cesar dal mu je «iz milosti» dolžno pismo, glaseče se na 100.000 goldinarjev. Zato pa mu je zastavil urbar vse goriške grofije, in ko je on že l. 1611 umrl, podaljšal je cesar 31. julija 1612 njegovi udovi Uršuli, rojeni Breyner, zastavo na daljnih pet let. To podaljševanje se je tako dolgo ponavljalo, dokler ni erar definitivno prodal goriškega urbarja rodovini Attens l. 1673. Vrhu tega je priznal Ferdinand II. Uršuli Breyner tudi sodstvo prve inštancije v Križu in njegovi okolici.

Cesar Ferdinand je povzdignil l. 1630 Uršulo Breyner in njene štiri sinove v stan državnih grofov. Med temi je bil najvažnejši starejši sin Friderik Attens, c. kr. komornik in polkovnik, ki se je odlikoval v drugi beneški vojni l. 1617 pod zapovedništvom generala Trautmannsdorfa, in ki je l. 1657 sprejel poklon deželnih stanov goriških v imenu cesarja Leopolda I. Frideriku podeli cesar Ferdinand II. l. 1630 jurisdikcijo ne le čez pravo kriško okolico, nego tudi čez vse vasi župnije Črniče, tako da je njegova sodna oblast segala čez ves sedanji ajdovski sodnijski okraj (169:3 km²). Pod gosposčino Križ je spadala tudi «gora» Čaven, t. j. sedanja občina Dol-Otlica z vsemi tamošnjimi senožeti in gozdi. Gledé desetine in rabote pa so spadale vasi Kamnje, Vrtovin, Gojače itd. pod urbar v Rihembergu. Cesar Ferdinand III. potrdi 9. maja 1640 po-

delitev jurisdikcije nad Križem in Črničami. 16. januarja 1643 sprejmó deželni stanovi kranjski Friderika Attemsa kot svojega člana in sostanovnika.

Ravno ta Friderik je ustanovil v Sv. Križu samostan kapucinov. Že pod Thurni, v prvi polovici 16. stoletja, nahajal se je v Križu gostinjec ali hospic za romarje in uboge popotnike. Takrat je bilo občevanje po vipavski dolini zelo živahno in mnogo ljudij se je oglašalo za prenočišče in hrano v tem malem mestu. To, in pa ker so tedaj tako sloveli goreči pridigarji iz kapucinskega reda, je napotilo grofa Friderika, da je iz lastnega premoženja sezidal kapucinom samostan in cerkev v Križu. Samostan je začel zidati l. 1634, za cerkev pa so položili temeljni kamen dne 13. decembra 1637, in čez šest let je bila že cerkev posvečena, kakor spričuje sledeči nadpis v zakristiji:

Ecclia haec cons. fuit in ho-
no^m S. P. Francisci ab ill^{mo} D. Michae-
le^a Rvberg epo Christop^o A-
o 1643 Dom^a 4. tep^{oris} in 7bri.

Zanimiv je še drug nadpis v kapucinski cerkvi pri levem stranskem altarju (na zahodu), ki je očevidno iz Rima prinešen. Vrhu nadpisa se vidijo ptički izdolbeni, kako grozdje zobljejo, in zraven stoji monogram Kristusov $\text{X}^{\text{P}}\text{C}$. Od spodej se čita:

Benedicto Bene
merenti, qvi bixit
annos LI et meses III
et dies XVIII in pace (evasit).

To je očevidno starokrščansk nadpis, ki se nanaša na kakega spoznovalca. Črke imajo obliko 6. stoletja.

Kriški samostan je spadal k štajerski provinciji in od tam so bržkone prišli prvi redovniki. Ti so prevzeli tudi preskrbovanje romarjev in popotnikov ter marljivo pridigovali v svoji cerkvi. Vrhu tega so hodili pridigovat tudi v Idrijo, in sicer sedemnajstkrat na leto, zlasti v adventu in postu. Zato so pa dobivali od Idrijčanov vsako leto potrebna drva.

V svoji cerkvi v Križu obhajali so vsako leto okoli 12000 kristijanov.¹

Med prvimi redovniki v Križu je bil Ivan Krstnik od Križa (a S. Cruce), sloveč cerkveni govornik in slovensk pisatelj. Slovenskim literatom menda še ni dobro znano,² da je bil rojen iz plemenite rodovine Leonelli ali Lionelli, ki je imela svoja posestva v Črničah in okolici. V tej vasi se je bržkone tudi rodil naš Ivan, ki je postal «redni slovenski pridigar» kapucinskega reda po Goriškem in Kranjskem ter član akademije «Operosorum» pod imenom Promtus. Izdal je od l. 1691 pa do 1707 pet zvezkov slovenskih ogovorov in pridig pod latinskim naslovom «Sacrum promptuarium», in sicer prva dva v Benetkah, ostale tri pa v Ljubljani. Umrl je v visoki starosti 14. oktobra 1714 v Gorici.

V samostanski knjižnici hranili so poprej mnogo starih zapisnikov in listin. L. 1786 prenesli so bili tudi arhivalije tržaškega samostana kapucinov v Križ, ali poizgubile so se, da nihče ne vé kam. Ob času cesarja Jožefa II. so namreč raznesli arhiv kriških kapucinov na vse strani, celo v Škofjo Loko in Krško. V tem poslednjem kraju hranijo oo. kapucini baje še lep zaklad starih pisem.

Še predno so prišli kapucini v Križ, stala je v «taboru» že mala kapela sv. križa, in sicer ravno tam, kjer je sedanja župna cerkev. Ostanek te cerkvice je severna kapela nove cerkvice. Že pod Thurni je imel Križ bržkone lastnega duhovnika, ali ta je bil le «vikar» vipavskega župnika. Še le od l. 1750 naprej so vpeljali krstne matice v Križu, in l. 1785 so ustanovili tu samostalno faro. K tej fari je spadalo do l. 1837 tudi Ustje, ki leži že na Kranjskem.

K gosposčini Sv. Križ je spadalo od začetka tudi mnogo gozdov na trnovski planoti. Ko je pa cesar potrdil prodajo gosposčine Attensom (l. 1605—1609), pridržal je te gozde erarju na korist rudnika v Idriji, vendar je imela grajščina še

¹ Št. Kocijančič, «Folium periodicum archid. Goritiensis» 1877, num. 8.

² Marn, «Jezičnik», l. XXI., str. 44.

servitutne pravice v njih. Pri izvrševanju teh pravic pa je prišlo mnogokrat do prepиров in pritožeb, in da bi se tem v okom prišlo, pogodil se je erar 23. oktobra 1753 z grajščino tako, da so vsi ti gozdi prešli popolnoma v last idrijskemu rudniku.¹

Takrat je bil lastnik kriške gosposčine grof Anton Frančišek Attems. Ta je bil srečen v svojih ženitvah, kajti priženil si je viteška posestva Hierlingen, Bieringen in Sternegg na Švabskem. V drugo se je oženil z obudovljeno kneginjo Elizabeto Nasovsko, rojeno princesinjo Hessensko, in si tako pripravil pot do bogate dedščine v južni Nemčiji. Njemu je prodala cesarica Marija Terezija ves lov v goriški grofiji. Anton Frančiškovemu sinu Avgustu podeli cesar Franc II. 26. junija 1793 vas Bieringen na Švabskem.

L. 1779 in 1780 so začeli vpeljevati svilode v vipavsko dolino. Kmetijska družba v Gorici si je celo prizadevala za razširjenje svilarstva in vabila mlade ljudi iz vseh delov grofije, naj pridejo v Gorico učiti se, kako je treba svilode krmiti in svilo presti. Tudi kriški grajščak je poslal v ta namen več mladeničev in deklic v Gorico; dà, nameraval je še celo v Križu samem ustanoviti sviloprejnico (l. 1781), ali do tega ni prišlo. Pooblaščenec kmetijske družbe in nadzornik kmetijstva po vaseh kriške gosposčine je bil takrat baron Ludovik Raducig.

L. 1780 prepové grof, da se ne smejo vozovi z vodo, ali pa drugi ropotajoči vozovi, pred osmo uro zjutraj v grad voziti, da ne bi budili gospode iz jutranjega spanja.

Kriška gosposčina je imela tudi dobro organizovano deželno brambo. L. 1780 je štela ta 165 vojakov; imela je svojo zastavo in svojega poveljnika, ki je stanoval v Križu. Razdeljena je bila na štiri čete, katerim so zapovedovali desetniki («kaporali») ali pa njih namestniki, in sicer je stanoval po jeden desetnik v Križu (kamor so tudi Cesto prištevali), v Dobravljah, Malih Žabljah in Plačah. Brambovci so

¹ Schindler, «Die Forste der in der Verwaltung des k. k. Ackerbau-ministeriums stehenden Staats- und Fondsgüter», pag. 19.

imeli svoj poseben pravilnik, v katerem je bilo vsakemu strogo zažugano, da mora svojo stražniško dolžnost točno izpolnjevati, drugače bode moral plačati jedno «petico» globe in vrhu tega še stroške za svojega namestnika, katerega je smel desetnik mesto njega poklicati.

V nedeljo po sv. Rešnjem Telesu so imeli kontrolni pregled v Križu. Ta dan je moral priti vsak brambovec s svojim orožjem ob 8. uri zjutraj na trg pred gradom. Po cerkvenem pravilu so pročitali njih imena in kogar ni bilo, ta je moral plačati jedno «petico». Iz dobraveljske čete pa je moralo iti vsako leto po 8 do 10 mož na dan sv. Vida v Črniče, da so tam sejm stražili, red vzdrževali in razgrajalce zapirali.¹

Potem ko je bil cesar Jožef II. samostojno nastopil svojo vlado, obrnili so se Križani do njega, naj jim potrdi njih stare mestne pravice od 19. januarja 1532. Cesar je njih prošnji ustregel in jim potrdil te pravice, in «ne samo začasno (ad tempus), nego na večne čase, in sicer tako, da to njegovo pismo ne bode potrebovalo nobenega poznejšega potrjenja več». Tako so bili Križani prepričani, da jim ne bode nihče več kratil njih mestnih pravic. Vendar so se morali še v najnovejšem času zopet za-nje potegovati.

Tako je bila kriška gosposčina v vsakem obziru urejena kot samostalen sodnijski okraj. Toda po francoski revoluciji je odklenkalo fevdalni ustavi in patrimonijalnim sodnijam. Že l. 1792 je združila vlada patrimonijalne sodnije v večje sodnijske okraje in zaukazala grajščinam, da morajo nastaviti jurišniško izobrazene sodnike. V Križu je ostala tudi potem še samostalna sodnija do l. 1842, tedaj pa so združili ta okraj z goriškim. L. 1848 so ustanovili novo sodnijo v Ajdovščini.

Od takrat je začel Križ pešati in samevati. Velika nesreča za ves kraj je bila, da je silna burja l. 1864 odkrila streho kriškemu gradu. Od takrat naprej se streha ni več pokrila in grad je začel razpadati, tako da sedaj le še glavno zidovje po koncu stoji. (V tem gradu se je rodila tudi blagorodna

¹ C. Seppenhofer, Brevi cenni sulla valle del Vipacco, pag. 16—19.

baronica Emilija Winkler, soproga sedanjega deželnega predsednika kranjskega.) V novejšem času je občina postavila šolsko poslopje v severozahodnem voglu grada in tako vsaj ta del poslopja zavarovala pred popolnim zrušenjem.

Sedaj je Sv. Križ siromašen kraj, ki šteje poleg samostana 75 obljudenih hiš in 250 prebivalcev, ki se zaradi trtne bolezni le s težavo prehranjujejo.

Mesto Križa pa se je povzdignila Ajdovščina iz starodavnih rimskih razvalin. Ta kraj si ni mogel dolgo opomoči, tudi potem ne, ko so ga Elacherji povzdignili v trg. Od Elacherjev so dobili Ajdovščino plemeniti Edlingi, ki so imeli poprej grajščino «tabor» v Vipavi, katero so pa l. 1656 prodali Lovrencu Lanthieriju. Edlingi so tudi vršili sodstvo prve inštanice v trgu Ajdovščina. Bili so člani deželnih stanov kranjskih in kot taki so opravljali javne službe na Kranjskem. L. 1698 je bil neki Edling glavni oskrbnik državnih zemljišč v Vojaški krajini.

Jeden Edlingov se omenja celo v slovenskem slovstvu. To je bil Ivan Nepomuk pl. Edling, glavar v Škofji Loki, c. kr. poročevalec o kranjskih šolah, predsednik ljubljanske akademije «Operosorum» in član goriškega društva «Arkadijcev», vitez bavarskega reda sv. Mihaela, cesarski komornik in naposled dvorni svetovalec na Dunaju. Na Kranjskem si je stekel mnogo zaslug za šolstvo s tem, da je izdajal nemške in slovenske šolske knjige, posebno l. 1777. Spisal je idilo «Der Isonz und die Laibach,» ki je bila natisnjena l. 1781 v Avgsburgu s pristavkom: «Ein Gedanke des Gr. v. E. an einen jungen Barden Freih. v. S. in Laibach». Edling je predstavil tudi Devovo nemško pesen «Lubesen Joshefa II.», ki je bila natisnjena v zbirki «Skupspravlanje Pissaniz l. 1780».

Najimenitnejši Edlingov pa je bil Rudolf Jožef, ki je postal l. 1774 drugi nadškof goriški. Ker se je branil razglasiti tolerančni edikt Jožefa II., poklicali so ga l. 1782 na Dunaj in pregovorili ga, da se je odrekel goriški nadškofiji. Po tem je živel deloma v Rimu, deloma v Lodiju, kjer je umrl v visoki starosti l. 1803.

Edlingi so dali v društvu z Lanthieriji sezidati sedanji most čez Hubelj. Sredi mosta stoji namreč na kranjski strani grb Lanthierijev (polmesec, obdan s tremi zvezdami), na goriški pa grb Edlingov (v gorénjem polju ključnica, v spodnjem pa krilo piške). Edlingov grb je 66 *cm* visok, 41 *cm* širok in ima v zgornjih dveh voglih vsekani črki *A.* in *E.*, v spodnjih pa letnico 17—75.

Črki *A.* in *E.* pomenjata Alberta grofa Edlinga, ki je bil še l. 1780 jurisdicent v Ajdovščini. Ob njegovem času so začeli tudi v Ajdovščini svilode gojiti in koj se je naselil tam jeden žid, da je kupoval svilene mešičke od kmetov in jih potem v trgovino spravljaj.

Ajdovščina se je povzdignila vsled obrtnosti do sedanjega blagostanja. Prvo tvornico so ustanovili v Ajdovščini za časa cesarja Jožefa II., in sicer je bila to papirnica na severni strani trga med Lokavščekom in Hubljem. Cesar Jožef je bil namreč ukazal zapreti tudi cerkev vseh svetnikov, ki je stala na vzvišenem mestu na severni strani ceste, in sicer za sedanjo kapelico zahodno od Nemškarice ali Nemitzhofen. (V tem poslopju je bila poprej pošta. Petrogališče, t. j. dvor na južni strani ceste, med kapelico in cesto, je spadalo nekdanj knezom Porcia, lastnikom senožeške grajščine.) Opeko od strehe cerkve vseh svetnikov so porabili za okritje papirnice v Ajdovščini. Vendar se ta tvornica ni mogla vzdržati in že dolgo časa ne deluje več.

Druga tvornica je bila l. 1835 sezidana predilnica, ki spada nekemu akcijskemu društvu. L. 1881, 11. julija, je bila pogorela, pa so jo zopet popravili in deluje prav dobro. Ž njo je združena bojarnica s turškim rudečilom. Zraven predilnice stoji tudi mehanični mlin gospoda Jochmanna. Tudi mehanični mlin v Palah ali Opalah (od začetka lastnina Ritterjev iz Gorice, pozneje Rieterja in njegovih dedičev) je nekdanj mnogo pripomogel, da se je začela Ajdovščina tako lepo razcvitati.

V cerkvenem obziru je spadal trg Ajdovščina dolgo časa pod bližnji vikarjat v Šturijah. Ko je pa papež Pij VIII. 27. julija 1830 z bulo *«In supereminenti dignitatis specula»* ločil od

goriške nadškofije vse kraje, ki ležé na Kranjskem, ustanovili so l. 1832 samostalno duhovnijo v Ajdovščini, ki je podrejena župniji v Sv. Križu.

Kakor kriški grofi, tako so izgubili tudi ajdovski Edlingi patrimonijalno sodnijo in vsled zemljiško-odveznega patenta od 5. julija 1853 tudi večino svojih dohodkov od zemljišč. Zato je po smrti zadnjega moškega Edlinga l. 1855 prodala njegova sestra, omožena Locatelli, grad v Ajdovščini, in kar je k njemu spadalo, goriški rodovini Bolaffio.

Dodatek.

Zapisnik listin, ki se nahajajo v arhivu grofov Attemsov v Romansu (pri Gradišču), prenešenih iz Sv. Križa in tičočih se večinoma gosposčine kriške ter tamošnje jurisdikcije.

1504, 3. januarja: Cesar Maks potrdi, da mu je posodil Vit Thurn 1000 gld. in mu zastavlja za nje grajščino sv. Križ. Št. 1 v arhivu.

1507, 4. marca: Cesar Maks dovoli kraju Tabor-Sv.-Križ obmirje in krvavo sodišče. Št. 2.

1519, 24. novembra: Hans in Erazem Thurn odstopita prostovoljno svoj delež Sv. Križa in Lokavca svojemu sorodniku Vitu Thurnu. Št. 60.

1532, 19. januarja: Z ozirom na obmirje, dovoljeno po cesarju Maksimilijanu, povzdigne cesar Ferdinand I. Tabor-Križ v mesto in prebivalce v meščane ter jim podeli dva letna sejma. Št. 23.

1535, 25. julija: Cesar Ferdinand potrdi Vitu Thurnu obmirje za mesto in grad Sv. Križ, ter je razširi do mosta čez Vipavo. Št. 5.

1536, 20. marca: Cesar Ferdinand podeli lov na rudečo divjačino v gosposčini Sv. Križ Vitu in Frančišku Thurn. Št. 37.

1537, . . . : Erazem pl. Thurn kupi vinsko desetino v Sv. Križu. Št. 6.

1539, 1. decembra: Cesar Ferdinand dovoli, da prodajo nemški vitezi v Ljubljani svojo vinsko desetino v Križu plemičem Thurnskim. Št. 16.

1556, 20. novembra: Cesar Ferdinand podeli Frančišku pl. Attensu Chiopris in Kormin. Št. 20.

1573, 4. novembra: Grof Thurn in Jakob Atthimis določita, do katerega roka morajo plačati prebivalci goriške grofije svoje davke.

1575, 11. aprila: Nadvojvoda Karol podeli Frideriku pl. Atthimis in njegovim bratom ter nečakom kot dedičem desetino v Furlaniji. Št. 22.

1582, 12. oktobra: Nadvojvoda Karol da v najem svoj «Cammerale» v Gorici Jakobu pl. Atthimis. Št. 14.

1588, 1. januarja — 28. februarja: Nadvojvoda Karol določi desetinsko in gorsko pravo za grofijo goriško in gradiščansko. (Prepis italijanske prestave; sešitek.)

1589, 15. aprila: Nadvojvoda Karol podeli Juriju pl. Thurn in njegovim bratom jurisdikcijo v Sv. Križu. Št. 13.

1589, 24. aprila: Nadvojvoda Karol izroči urbar o svojih kameralnih pravicah v Gorici Jakobu pl. Atthimis. Št. 23.

1600, 6. julija: Nadvojvodinja Marija Avstrijska ratifikuje stroške Hermana pl. Atthimis, ki jih je imel, ko je spremljal njeno hčer kot nevesto na Španško. Št. 31.

1605, 15. marca: Henrik Thurnski proda gosposčino Sv. Križ Hermanu pl. Atthimis. Št. 10.

1605, 18. marca: Grof Thurn potrdi to prodajo. Št. 54.

1605, 5. maja: Grof Thurn izroči urbar o obmirju in dolžnostih kriških meščanov.

1605, 18. junija: Nadvojvoda Ferdinand potrdi dosedanje pravice in sloboščine mesta Sv. Križ. Št. 11.

1606, 15. marca: Nadvojvoda Ferdinand podeli Hermanu Attensu jurisdikcijo v gosposčini Sv. Križ. Št. 14.

1609, 3. junija: Nadvojvoda Ferdinand potrdi prodajo Sv. Križa Hermanu Attensu. Št. 13.

1612, 31. julija: Nadvojvoda Ferdinand podaljša najemninsko pismo gledé urbarja goriškega Uršuli baronici Breyner,

udovi po Hermanu Attems, na pet let. Prizna ji tudi sodstvo prve inštanije v grofiji goriški. Št. 4.

1625, 5. decembra: Cesar Ferdinand II. potrjuje daritev Uršule Breyner Frideriku Attems. Št. 32.

1630, ...: Cesar Ferdinand II. podeli grofu Frideriku Attems civilno in kriminalno jurisdikcijo nad župnijo Črniče. Št. 15.

1640, 9. maja: Cesar Ferdinand III. potrdi to podelitev. Št. 17.

1643, 16. januarja: Deželni zbor kranjski imenuje grofa Friderika Attemsa za svojega sočlana in sodeželana. Št. 33.

1650, 29. junija: Mesto Mantova podeli Frideriku Attems in njegovim naslednikom častno meščanstvo. Št. 20.

1673, 20. decembra: Cesar Leopold I. potrdi grofu Attems jurisdikcijo šestih gosposčin (Ločnik, Podgora, Cerovo, Vipolže, Bolec in Doberdob), kakor so jo že poprej imeli. Sešitek.

1673, 22. decembra: Cesar Leopold I. potrdi grofu Frančišku Antonu Attems, da je kupil od komore dohodke goriškega urbarja. Št. 26.

1673, 22. decembra: Cesar Leopold I. izroči istemu kupilno pismo gledé desetini v «Aeggerboden» na Kranjskem. Št. 23.

1673, 22. decembra: Prepis izjave cesarja Leopolda I., da izroči grofu Frideriku Attems v last vse tiste urbarske dohodke v Sv. Križu, katere je on do sedaj kot najete užival.

1731, 6. junija: Grof Attems se pritožuje, da si lasti avstrijski fiskalni urad fevdalne pravice nad viteškim posestvom Hierlingen na Švabskem. Prepis.

1731, 9. junija: Cesar Karol VI. potrdi grofu Attems jurisdikcijo nad Sv. Križem. Sešitek.

1754, 14. junija: Cesarska komora na Kranjskem nazonja, da prepušča občinska zemljišča nekaterih gosposčin na Goriškem dosedanjim užitnikom kot lastnikom, in da jih ne misli prodati. Prepis.

1754, 28. septembra: Kupno pismo gledé lova v gospoščini Sv. Križ. Št. 8.

1765, 24. septembra: Cesar Jožef II. povzdigne Erazma von Hopfer v plemiški stan nemških baronov. Prepis.

1772, 4. novembra: Cesar Jožef II. ponovi plemstvo baronice Hopfer, rojene Wolf, s predikatom «Schlimmenberg». Prepis.

1783: Genealogija rodovine Attems, sestavljena po Gulmi-ju.

1793, 26. junija: Cesar Franc II. podeli grofu Avgustu Attemsu gospoščino Bieringen na Švabskem. Prepis.

1798, 2. junija: Majestetna prošnja grofa Jožefa Attemsa, naj se preišče, ali je kaj zakrivil v svojem občevanju s francoskim veleposlancem Bernadottom.

Mali zapiski.

Odkod pride ime Vöklo (Hülben)?

V šematizmu ljubljanske škofije se čita pri fari sv. Jurija pri Kranju med podružnicami tudi cerkev sv. Jerneja v vasi Vöklo (Hülben). Prvikrat se v dosedaj znanih listinah ta vas imenuje dne 11. decembra 1238, namreč «apud Hvlwin». (Schumi, Urk. B., II, 77.) Kako da so jo v starih časih po slovensko imenovali, nam iz listin ni znano. Najbrže pa ne drugače, kakor danes, to je Vökü, kar je isto kot Vökev ali Lökev. V tej vasi in njeni okolici se v govorjenju sploh *ev* na koncu besedij izpreminja v *u*; *l* pred *o* se pa izpreminja v *v*. Tedaj Gorenjci po svojem narečju pravilno izgovarjajo Vökü, namesto Lökev. V nekem uradnem aktu iz minulega stoletja, ki leži v šentjurijskem farnem arhivu, se čita še oblika «Loque». Dandanes so pa ljudje pozabili, od kod to ime pride, ter posebno izobraženci napačno govoré in pišejo, namreč: Vöklo, Vöklega, v Vöklem. Preprosto ljudstvo pa še vedno pomni, da je to ime ženskega spola, in v svojem govoru pravilno sklanja: Vökü, Vökle, v Vökli, kar je isto, kakor Lökev, Lökve, v Lökvi. Odkod da se pri sklanjatvi prikrade *l* v drugi zlog te besede, je znano. Ker Gorenjec čuti, da ima *l* vendar še nekaj pravice obstanka, dasiravno ga pred *a*, *o* in *u* zamenjava z *v*, zato pa včasih rad *v*, ki po pravici stoji v drugem zlogu iste besede, pred *i* in *e* zamenja z *l*. Taka zamemba je n. pr.: gvale, na gvali, namesto: glave, na glavi, in tako se reče tudi Vökle, v Vökli, namesto: Lökve, v Lökvi.

Beseda «lokev» ali «lokva» je znana v vseh jugoslovanskih narečjih v pomenu «luža», «mlaka» (Lache als Viehtränke), in od nje imamo prav mnogo krajevnih imen na slovanskem jugu. Da je od lokve dobila ime tudi vas Vöklo pri Kranju, nam potrjuje vrh

tega lega kraja. Še dandanes stojé leto in dan velike lokve ali luže sredi te vasi, da v njih kmetje napajajo živino, ker nimajo nobene tekoče vode blizu. Stari ljudje še pomnijo, da je potok, ki teče iz Olševka in se izgublja danes pod Šent-Jurijem, nekđaj ponikal v vokuljanski luži. Prebivalci te vasi se imenujejo Vokuljáni, to je Lokevljáni.

Nemško ime «Hülben» je gola prestava slovenske lókve. Primeri starovisokonemško: huliwa, hulwa = Höhlung im Boden mit Wasser angefüllt, Lache (Bayerisches Wörterbuch von Schmeller) in srednjevisokonemško: hülwe, hulwe; hülbe, hulbe = pfütze, pful, sumpflache. (Wörterbuch von M. Lexer.)

Tudi vas Lókev na Krasu pri Lipici (italijanski in nemški sedaj Corgnale ali Corniale) se je v 16. stoletju v nemških uradnih spisih večjidel imenovala Hülben, in le redkokđaj Corgnale, kakor priča zvezek listin v kranjskem deželnem arhivu. (Viced. arh. 77, 3.) Bila je ondi tačas važna mitnica za kranjske tovornike, ki so šli z blagom v Trst. Ni dvojiti, da je mitnica stala pri isti vasi že poprej in da je to prav tisti «Hülben», katerega je zgodovinar Milkowicz v svoji knjigi («Die Klöster in Krain», str. 121) zamenil z gorenjskim Hülben ter tako napravil neki napačen sklep. Bistrski samostan je bil namreč l. 1286 za svoje blago oproščen mitnine pri mitnici v «Hulbe». Ker Milkowicz méni, da je to gorenjski «Hülben», pristavi na omenjeni strani: «Dadurch war das Stift in der Lage, auch die Wasserstrasse der Save benützen zu können.» Toda gorenja Sava ni bila nikdar plovna reka, in ob njej naj se ne išče mitnica Hülben, ampak na poti proti Trstu.

Za gorenjsko Vóklo bo težko v urade uvésti pravilno pisavo Lókev, ali vé naj se vsaj, odkod da je dobila vas svoje slovensko in nemško ime.

Ant. Koblar.

O zidanju cerngróbske cerkve.

Med kranjskimi cerkvenimi stavbami, ki nas po svoji mogočnosti in lepoti silijo, da občudujemo versko gorečnost davnih naših prednikov, se v prvi vrsti odlikuje cerngróbska cerkev Matere božje pri Stari Loki. V dolino molí raz prijazni holmec s koncem svojega svetišča. Straži jo na levi strani prizidani zvonik, debel in

širok, kakor da so ga zgradili še Rimljani za stolp močne trdnjave. Videli bomo, da te trdnjave niso zidali Rimljani, ampak kristijani, ki so dobivali v njej zavetja o groznih turških napadih. Zvonikova širjava znaša od zunaj pri tleh 10·7 *m*, debelost zidu pa blizu 3 *m*. Po sredi tega zidu vodijo 1 *m* široke stopnice v zvonico. Povišali so zvonik v drugi polovici 17. stoletja.

Na dveh vrstah osm vogelnih zidanih slopov stoji pred cerkvijo lopa, ki še ni «videla Abrahama». Vse drugačno starost pa kaže cerkvena ladija! Prav za prav so tri jednako visoke ladije, v katere vodijo trojna gotska vrata. Močni, težki slopovi na sredi pričajo, da spada stavba v zgodnjo dobo gotike. Križasto svodovje ima samo prečna in dijagonalna rebra, sloneča na konsolah. V levi ladiji pod znamenitim «rebrom ajdovske deklice,» ki visi na steni, se je pred kratkim oluščilo nekoliko ométa in prikazale so se na presno slikane tri svetnice s kronami na glavah. Srednja je sveta Barbara. Ne dvojimo, da so bile nekdaj stene vseh treh ladij pokrite s slikami. Prav dobro bi bilo, ko bi se na umeten način oddržal ves belež, da bi na dan prišle stare dragocene podobe. Bila bi potem ta cerkev (kakor óna na Krtini) lep spomenik nekdanjega slikarstva na Kranjskem. Na daljavo merijo ladije po 16·5 *m*.

Daljše in višje, a nekoliko ožje od ladij, je pa svetišče, ki ima tudi tri dele, podobne ladijam. Dolgo je 18 *m*. Vitki, osm vogelni slopi nosijo na svodu zvezdasto se križajoča rebra, med katerimi se vidi na okrašenem sklepniku nad svetilnico grb friziških škofov z znanima zamurcema in levom v poljih. Zakaj da rebra na izhodnem završku upadajo na zid, kakor omenja gosp. kanonik Flis v «Stavbinskih slogih» str. 125, bodemo razvideli iz poročila, ki nam pové, kako se je zidalo svetišče. Kapitelji šestih slopov nosijo rastlinske in živalske, zlasti fantastične okraske. Svodne slike (iz l. 1644) kažejo že na prvi pogled precéj spačeni okus 17. stoletja.

Kdaj se je tedaj zidala ta znamenita gotska stavba? Gotovo je, da vsaj v dveh dobah. O starejem delu cerkve nimamo še zgodovinskih podatkov, da bi vedeli leto, v katerem je bila zidana ali prezidana sedanja ladija. Našel sem pa v ljubljanskem deželnem arhivu izvirno listino, ki nam točno poroča o sezidanju sedanjega svetišča in spodnjega dela zvonika. Ta listina je stavbinska pogodba iz l. 1520. Pogodba nam ne pové samo, da je bil za mojstra pri zidanju domačin Jurko, doma iz Škofje Loke, ampak razkrije nam tudi mnogo drugih podrobnosti, ki so važne za zgodovino in oce-

njevanje umetniške vrednosti te hiše božje. Zato naj sledi tu iz nje napravljeni izpisek.

1. oktobra 1520. leta so naredili v Škofji Loki oskrbnik Pavel Rasp, blagajnik Baltazar Sigersdorfer, vikar Anton, sodnik Anton Stingele, nekoliko mestnih starejšin ter cerngróbska ključarja z zidarskim mojstrom in loškim meščanom Jurkom pogodbo zaradi postrojenja cerkve Matere božje v Cerngróbu (zw' Erngrueben). Glavne točke pogodbe so nastopne:

«Mojster Jurko sezida svetišče (kor) in sklene z ladijo. Od znotraj naj bo svetišče 32 komolcev (Dawmellen) dolgo; počez, ali na širjavo, naj meri 24 komolcev in toliko (24) tudi na višavo. Zvonik imej od znotraj 10 komolcev širjave; 10 čevljev (Werchkschuech)¹ naj bo debel temeljni zid zvonika in tako debel na vseh štirih straneh tudi zid pritlične zvonikove komnate (Gaden). Ker bo svetišče visoko, imej njegov temeljni zid 2 sežnja, in tako debel naj bo do oken zid na vseh treh straneh; pri oboku naj ima pa 1 seženj in 1 čevljev debelosti. V sredi svetišča naj stoji šest trdnih in lepih slopov iz dobrega rezanega kamena, da nosijo svod. Ker od zunaj ne bode podporenj, mora biti zid debel in v njem naj se napravi na okolo 18 močnih slopov iz rezanega kamena, ki pomagajo nositi svod. Taki naj bodo tudi vogli (Eck) svetišča od tal do vrha. Dalje imej isto 7 ali 8 oken iz rezanega kamena, primernih njegovi višavi.

Zvonikov zid naj bo le tako visok, kakor svetišče. Nad prvo komnato zvonika, v kateri bode zakristija, se napravi obok in tako tudi nad drugo komnato pod zvonovi, da bode ta prostor za shrambo. V sredi zidú naj držé stopnice v zgornjo zakristijo in odtod v vrhi predel, kjer bodo viseli zvonovi. Zvonikovi vogli morajo biti vezani z dobrim rezanim kamenom.

Močen naj bode svod nad svetiščem, kakor tudi oboka v zvoniku. Za obokanje naj mojster kamenje lomi na svoje stroške v Moravčah in naj je tam obdela. Vdolbe naj v jeden kamen grb frizinškega škofa. Tudi rože (Rosen), ki bodo v sklepih, naj lepo izdela za vse tri svode, da ga ne bodo ljudje zmerjali. Ključarja skrbita, da se kamenje na cerkvene stroške zvózi iz Moravč v Cerngrób.

¹ Komolec (Dawmelle) je imel tačas nekako sedanjih 20 palcev (Zoll) ali 53 cm, čevljev (Werchkschuech) pa je znašal polovico komolca.

Iz obdelanega kamena naj naredi Jurko tudi stopnice za tri altarje v svetišču in obode za troje vrat, kakor tudi tlak v koru in v zakristijah. Svetišče naj zunaj in znotraj, kolikor je treba, omeče in pobéli. Vso vožnjo sploh poskrbita ključarja, da mojstra ne bode nič stala.

Dolžan je pa Jurko podreti tri stare kore. Pri podiranju mu pomagata ključarja s srenjani, da se poruši in odpravi zidovje. Pomagajo mu kopati srenjani tudi temelj za novo stavbo.

Jurko dâ na svoje stroške delati malto in plača delavce sploh. Ako bi mu kak srenjan iz proste volje brezplačno kaj pomagal, mu bodi svobodno. Les in železje napeljeta ključarja na cerkveni račun, orodje za zidanje, za lomljenje in obdelovanje kamenja si Jurko sam pripravi. Mojster naj tudi sam poskrbi, da dobí kamenolom blizu cerkve. Ako bi kamen ne bil dober, bi moral ob svojem pripraviti družega.

Zidati naj začne Jurko v aprilu l. 1521; v treh letih naj dovrši svetišče in zvonik. Med tem časom ne sme prevzeti nobene druge stavbe in ne iti iz loškega grajščinstva; le ako bi denarja zmanjkalo, naj gre za deset ali dvanajst dnij. Ako bi bil bolan nad jedne kvatre in bi delo stalo, se dobi drug mojster, da nadaljuje zidanje. Jurko mora imeti tudi dobrega palirja.

Dobil je Jurko 116 funtov penězov črnega denarja od cerngróbskih ključarjev na račun zidanja že o prvi pogodbi, ki se je pa razveljavila, ker se je bila sklenila za časa kmetskih puntov. Sedaj se mu teh 116 funtov všteje v 700 ogerskih goldinarjev (à 80 kr.). Kar je po prejšnji pogodbi nalomil kamenja, ga sme sedaj porabiti, ne sme ga pa nič posebej zaračuniti. Ključarja mu nikoli nista dolžna plačevati, kar še ni zaslužil.

Jurko dobi za svetišče in zvonik 700 gld. in več ne more terjati. Ako vsega tega ne izvêde, imej loški oskrbnik pravico do njega. Jurko zastavi imetje in življenje, da bode izpolnil pogodbo. Ako bi pobegnul od dela, bi se v nobeni krščanski deželi ne mogel opravičiti in ravnalo bi se ž njim, kot z možem brez poštenja. >

Sedanja cerngróbska cerkev nam priča, da se je Jurko res precěj natančno pri zidanju držal ostre pogodbe, kaže nam pa tudi, ako se ozremo na stavbinsko pogodbo, kako po ceni so se v tistih časih zidale pri nas velike cerkve.

Kraški podložniki rožáškega samostana l. 1060.

V Rožecu (Rosazzo) na Furlanskem je nekdaj stala imenitna opatija Benediktincev. Imela je prekrasno lego in čudovit razgled. Dandanes ima to posestvo videmski nadškof, ki po letu navadno ondi prebiva. V zgodovini «Das Land Görz und Gradisca», str. 486, nam pisatelj baron Czörnig našteva vasi, katere je dobila ta opatija ob svojem utemeljenju okrog l. 1060 v dar od goriških grofov Majnarda, Markvarda in Henrika. Med kraškimi vasmi (rura seu villae in partibus Carsiae) so v omenjeni podaritvi naštete nastopne, katere naj zaradi njih starosti primerimo z urbarjem iz l. 1252 in sè sedanjimi vasmi.

Okr. leta 1060	Leta 1252	Leta 1892
Cesana	Cesano	Sežana
Siriacha	Siriach	Žirje
Merzana	Mirschach	Mérče
Danna	Podem (?)	Dane
Sancta Maria sub castro Cesanae	Lesnitz (?)	Šmarije
Sancta Crux	Villa Crucis	Sv. Križ
Udalacha	Utendorf	Utovlje
Dobracilicha	Dobragon,	Dobrávlje
Codina	Godegnano	Gôdinje
Scopa	Scopo	Skópo
Scopulach	Sohpoiach (!)	Šepúlje
Gabraviz	—	Gábrovica
Pliscavitz	Pliscavitz	Plískovica
Goriano	—	Gorijánsko
Vosiza	—	Vojščica
Albacella	Sedla	Opátje Selo
Selazach	Selczach	Selca.

Donesek slovenski slovstveni zgodovini 18. veka.

Jasno podobo slovenskega slovstvanja v preteklem stoletju nam podaje J. Marnov «Jezičnik» XXII., 1884. Ugoden slučaj mi je pomogel, da ti podobi dodam še dve, tri črtice.

1. V škocijanski podružnici, spadajoči pod dobovski zvon, našel sem dosedaj neznano izdajo nedeljskih in prazniških evangelijskih perikop z l. 1768. Knjigi je naslov:

Branie, inu evangelia, na nedele inu prasnike zhes zelu leitu, is latinskiga na krainski jesik svestu, inu skerbnu preloshene, popraulene inu pogmerane, s' perpusheniam gnadliviga inu visoku vredniga, firshita inu gospuda gospuda Leopolda Josepha, devetnajstiga lublanskiga skoffa, etc. etc. na svetlobo dane. U' Lublani, per Johann Fridrichu Egerju. 1768. 8°, str. 414. — Takoj na prvi strani začno se: Evangelia inu branie is svetiga pisma Katere fe beró ob nedeleh zhes leitu (1—194). Potem: Evangelia, inu branie is s. pisma, kateri se ob sapovedanih, inu drusih prasnikih v' sveiti katolski zerkvi beró (195—289). Molitou po pridigi. Sa vřiga Kerfhanftva nadluge, inu navarnosti. Kerfhanfka gemein spoud k' Bogu po pridigi, ali fizer pogořtu rezhi spodobna. Viera. Vupaine. Lubesen. Grevenga. Shelé SS. Sacramentou. Katholske peisme (od 296—331). Katechismus Ali podvuzhenie eniga Kristiana v' tih nar bel potrebnih Stukih te Kerfhanfke Vere (332). Od Kerfhanfke Pravize. Ene inu druge fveti Lytanie, inu Molitve (373). Kratku Reslozheine kristianske vere Na visho ene historie; koku ona je imela fvoi sazhetik v' řvarjeniu, inu sazhetku tiga fvita (390—404). Impedimentorum Matrimonii fuccincta Carniolica explanatio. Tu je: Kratku reslozhenie teh sadershk tiga Sakona, katerih eni řluré, te v' ta Sakon fe na fme pres greha řlopiti, eni pak řlure, de ta Sakon nizh navela, inu fe more resdreti (405—413). Visha moliti ta fveti roshenkranz (413 in 414).

Do l. 1800 so nam znane doslej te-le izdaje nedeljskih in prazniških evangeljev: Chrónova 1612; Schönlebnova 1672 («Jezičnik» XXI., 29, 30); «Evangelia inu Lystuvi» 1730 («Jezičnik» XXII., 13); Francřška Mihaela Paglavca «Evangelia inu branie» 1741 («Jezičnik» XXII., 14, 15); «Evangelia, inu branie» 1754 («Mitth. d. h. V.» 1857,

90; «Lj. Zvon» 1886, 432); «Evangelia inu branie» 1758 («Lj. Zvon» 1883, 602); «Evangelia inu Branie» 1764 («Jezičnik» XXII, 14, 15); «Branie, inu evangelia» 1768; «Branja inu Evangeliumi» 1772 («Lj. Zvon» 1886, 571); z istim naslovom l. 1777 (ibid. 570); «Szveti Evangeliumi» Miklosa Küzmicza 1780 («Jezičnik» XXII, 69); «Lysti inu Evangelia», prestavil Juri Japel 1787 («Jezičnik» XXII, 59); izdaja z l. 1792 («Jezičnik» XXII, 77); «Listi inu Evangelia». V' Marburgi 1800 («Lj. Zvon» 1886, 700).

2. «Jezičnik» XXII, 49 navaja «Rituale Labacense . . jussu . . Leopoldi Josephi, Episcopi Labac. . . Comitibus de Petazziis . . Lab. Eger. 1767. 4°» — s slovenskimi obrednimi drobtinami, prezrši starejšo izdajo istega obrednika z l. 1706. V šentgotardski podružnici sv. Mohorja in Fortunata Pod Zidom nahaja se jeden izvod tega rituvala. Naslovni list mu je iztrgan. V latinski pisanem uvodu, datovanem 1. avgusta 1706, raduje se izdajatelj, ljubljanski škof Ferdinand grof à Küenburg, da se je v teh silno težavnih časih dvignila iz podrtin stolna cerkev, tako naj se po zatrtih razvadah, ki so se v teku časa «defectu proprij Ritualis» v nekaterih svetih obredih vgnezdile, zgradi po vsi škofiji jedinstvo cerkvenih obredov, enakih onim, ki jih ima rimska Cerkev. Zato izročita ta obrednik «Ministris nostris Germanico, et Slavonico idiomate Sacramenta ministrantibus . . .» Knjiga (4°, str. 416) hrani prav toliko slovenskega zrnja, kakor naslednica ji z l. 1767. Pri krstnem obredu stoji na str. 11 za latinskim in nemškim vprašanjem slovensko: «Koku fe iema jemenuate tu dette.» — «Kai felisch od te Cerkue Boshie?» — «to véro.» — «Kai tebi da ta véra.» — «To vezhnu Shivleine.» — Na str. 17: «Jest verujem v' Boga Ozhéta vfigamogozhniga fluarnika Nebesá inu femle. Inu v' Jesufa Christufa Synu njega ediniga, Gospuda nafhiga. Kir je spozhét od fvetiga Duha, Rojen is Mariae Divize, Tèrpil pod Pontiom Pilatushom, krishan, vmerl, v' grob poloshen. Doli je shèll h' peklom, na tretji dan fpet gori vstal od mèrtvih; Gori je shèll v' Nebesá, fedy na Defnici Boga Ozetha vfigamogozhniga: Od Vúnod ima priti, fodyti te shive inu mertve. Jest verujem v' fvetiga Duhá, Eno fveto Chatolishko Cerkou: Gmaino Svetnikou: Odpufshaine grehou; Vstajajne Messa: inu vezhnu shivlejne, Amen.» — «Ozha nas, kir si v' Nebesá, Pofuezhenu bodi tvoje Imé. Pridi k' nam tvoje Krajlestvu. Ifydife tvoja vola, kakór na Nebi, tàku na fémli. Daj nam danas, nash vfak dajni kruh. Inu nam odpúfli, nashe dolgé: kakúr my odpú-

shamo, nashim dolshnikom. Inu nas neupélai v' skusniavo. Tèmuzh nâs rêshi od slega, Amen.» Slovenska vprašanja krščencu so še na str. 18., 19. in 20., na str. 85. pa obhajilni rek: «Pollete to Jagnie Bofchie, Pollete kir vîga fuejtà grêhe odjemle. O Gospud jeft niffim ureden, de ti gredefch pod mojo streho, temez reze le eno befsédo, toku bode ofraulena moja dufchiza.» Iste besede stojé na str. 93. Največ prostora dovoljuje slovenščini poroka. Na straneh 255—257 je: Exhortatio carniolica. Poslednjič se oglasi «vulgare idioma» pri velikonočnem obhodu; tedaj zapoje zbor pesem, katere začetek navaja str. 308.: «Jesus ie od smerti v'ftal etc.» Tu pa ima slovenščina prednost pred nemščino.

Obredniki, katerim prištevam tudi njih posnetke, izšli v 18. stoletju, krijoči tam pa tam kako betvico slovenščine, so ti-le: *Rituale Labacense* z l. 1706; *Compendium Ritualis Labacensis* 1757 («Jezičnik» XXII., 48); *Appendix ad Rituale Salisburgense* 1766 («Lj. Zvon» 1886, 567 in 568); *Rituale Labacense* 1767 («Jezičnik» XXII., 49); *Compendium Ritualis Labacensis* 1771 («Jezičnik» XXII., 48); *Compendium Ritualis Labacensis* 1772 («Jezičnik» XXII., 48).

3. Slovenščino so rabile nekatere pobožne bratovščine. V zapisniku bratovščine sv. Antona Paduanskega, založene v Naklem l. 1680, nahaja se tam pa tam kaka slovenska beležka. Leta 1683 n. pr. je umrl Janez Mrjasec, «tega fnoteshigniga Ratha Gospud, inu ta Vigshi Camrar is Craina;» 24. januarja 1752 je zapisal kapelan Fr. Maren med mrtve ude «ranzega ussoko zhafti vrednega Gospuda Josepha Kussa, nar vredneshega faimoshttra Nakleske farre inu velizega Dobrotneka useh Boshieh veshâ.» Tudi slovenske sprejemnice so dajale nekatere bratovščine. V rokah imam jedno tako podobico v 16° — lesorez, predstavljajoč Mater božjo s krono na glavi, z zvezdo na desnem ramenu in s srcem na prsih. Zgoraj stoji ta-le napis: «Ta ufselei terpeozha Zhaft MARIÆ Matere Boshje. Koku taifta u' Leblani od Bratoufhine Mariæ Nebu usetja bode zhefhena.» Tik pod podobico tiči nemška prošnja: «Erzeige dich eine Mutter zu seyn.» V dnu pa se bere: «Je biu Sapiffan na dan (8)¹ tega Mefza (Januarij) u' Lejtu 174(4) (Gertrudis Zirerin) — Je umerl . . .» Na drugi strani so natisnjene dolžnosti bratov in sester: «Na dan . . . tega Mefza . . . more ta

¹ Kar je v oklepih, je pisano.

sapiffan h' zhafti Matere Bofhje uffie della tega dneva gori offrat, eno fveto Mafho fhliſhat. Sa te shive en Roſenkranz, ſa te mertve tega druſiga moliti. — Uffaki ima to napreiuſetje jemeti, Mario fuſebnu zhaſtiti, taiſte zhaſt per drugeh na gmerat, inu druge k' ti andohti perpravet, u' ſvoj molitve vezhkrat uffeh ſapiffaneh, toku dobru shiveh, koker mertveh ſpumnet.»

4. Kaka je bila uradna ſlovenſčina v začetku 18. ſtoletja, ſvedočita naj priſegi, hranjeni v ljubljanskem kapitelſkem arhivu (fasc. 185. ſtev. 6.): «Den 5. Aprill 1704 hat die Marina Burianin Nohualgendes Juramentum obgelegt: Jeſt Marina Burianka Perſhefhem goſpudi Bogu ena praua zhiſta perſega, de fem ieſt moiemo maſhu Andreio Buriano 18. Cron, Ena flouefam kraua, ena teliza, Inu 2. para auaz k' grunto pernefla, koker meni goſpud Boh, inu niega bres vſega greſhniga madeſha ſpohzeta Diuiza inu mati Moria na maio padsledna vra pomogaite Amen. Auff obgelegtes Jurament wurdet die Morina Burianin Jedoch Nur allein mit 18. Cronnen, ain Reuerendo Khue, ain Khalbizin Vnd Zwa Paar Schoff gelossen. — Eodem 5. Aprill 1704 ten, hat Neſcha Morinſchikhin die Mehrere prob durh Ihren Ehewirth Hanſche Morinſchekh mit Volgenden Jurament gethan. Jeſt Hanſhe Morinſchikh perſhefhem goſpudi Bogu ena praua zhiſta perſega, De me ie maia ſhena Neſha 15. Cron, ena Slouefam Kraua, ena Teliza, ino 2 para ouaz k' grunto pernefla. Koker meni goſpud Boch, inu niega bres vſega greſhniga madeſha Spohzeta Diuiza inu mate Maria na maio poſledna vra pomogaite Amen.»

I. Vrhovnik.

